

Ikäinstituutti

Hoitokodin kasvit

Erja Rappe ja Taina Koivunen

Hoitokodin kasvit

Ikäinstituutti

www.ikainstituutti.fi

ISBN 978-952-5968-84-2 (painettu)

ISBN 978-952-5968-85-9 (PDF)

Kirjoittajat: Erja Rappe & Taina Koivunen

Kuvat: Taina Koivunen, Erja Rappe, Ossi Gustafsson, Krista Jännäri, Pixabay

Taitto: AD Krista Jännäri
Mainospalvelu Kristasta Oy

Paino: Trinket 2017

Copyright Ikäinstituutti, Helsinki 2017

Sisältö

Lukijalle	4	Värikkäät vihannekset	48
Hyvinvointia ympäristöstä	5	Kurpitsat ja avomaankurkku.....	48
Hyvä elämä vihreässä ympäristössä.....	7	Tomaatti.....	51
Kasvit hoitoympäristössä.....	7	Chilipaprika ja vihannespaprika.....	52
Elämän laatu kasvaa puutarhassa	9	Salaatit ja lehtivihannekset.....	54
Kasvit kuntouttavat.....	10	Uudenseelanninpinaatti.....	56
Aistit käyttöön.....	12	Herneet.....	57
Eläköön värit.....	13	Puutarhapavut.....	58
Muistavat tuoksut.....	13	Mangoldi.....	59
Elämä maistuu.....	15	Sokerimaissi.....	60
Tunnustele rakennetta.....	16	Retiisi.....	61
Terveyttä luonnon monimuotoisuudesta	17	Porkkana.....	62
Kasviallergiat	18	Punajuuri.....	63
Varo näitä – kasvien myrkyllisyys	19	Peruna.....	64
Luonnonkasvit.....	19	Sipulit.....	66
Huonekasvit.....	20	Valkosipuli.....	68
Puutarhakasvit.....	20	Raparperi.....	69
Kasvupaikat	22	Tuoksuvat yrtit	70
Erlaisissa kasvupaikoissa viihtyviä kasveja.....	23	Basilika.....	71
Huonekasveilla tila eläväksi	24	Persilja.....	71
Helppohoitoisia huonekasveja.....	26	Salvia.....	72
Kukkivia huonekasveja.....	28	Sitruunamelissa.....	72
Ruukkuun sopiva kasvi.....	30	Tilli.....	73
Monista pistokkaista.....	31	Timjamit eli ajuruohot.....	73
Hyödyllinen kasvihuone	33	Mehukkaat marjat	74
Taimikasvatus pidentää kesää	35	Mansikka.....	74
Multaa kylvöön.....	35	Marjapensaat.....	76
Siemenestä taimeksi.....	36	Herukat ja karviaiset.....	76
Piha kasvamaan	38	Marjapensaiden lisääminen.....	78
Maa muhevaksi.....	39	Pensasmustikka.....	78
Kiertoviljely on hyödyksi.....	41	Vadelma.....	79
Kasvukausi alkaa.....	41	Herkulliset hedelmät	80
Laatikossa näppärästi.....	43	Omena.....	81
Helposti säkissä.....	43	Muut hedelmäpuut.....	83
Ruukkuja moneen paikkaan.....	44	Kukkiva kesä	84
Hoida huoletta.....	45	Kylvökukat penkkiin.....	88
Suojele satoa.....	46	Kuivakukat – kesää talteen talveksi.....	90
		Kuivattavaksi sopivia lajeja.....	90
		Lähteitä	91

Lukijalle

Kotiin sanana liittyy asumiseen tarkoitettun tilan lisäksi tunne siitä, että voi olla turvallisesti oma itsensä paikassa, jossa on muistumia elämän varrella sattuneista tapahtumista. Koti taipuu tapoihimme ja muistaa tunteemme. Koti ei välttämättä ole vain yhdessä paikassa, vaan koteja voi olla useampia vähän eri tarkoituksiin. On työhön tarkoitettuja koteja ja viikonloppukoteja, joissa vietetään vapaa-aikaa. Omassa kodissa asuminen, yhdessä tai useammassa, merkitsee mahdollisuutta elää omannäköistä elämää yksin tai yhdessä toisten kanssa. Vanhenemisen mukanaan tuoma toimintakyvyn heikkeneminen ja sairastavuuden lisääntyminen haastavat iäkkäiden ihmisten kotona asumista, ja edessä voi olla muutto hoitokotiin.

Omasta kodista pois muuttaminen palveluiden piiriin on iäkkäälle ihmiselle aina iso muutos, koska siihen liittyy totutusta luopumista ja uuteen elämäntapaan opettelua. Etenkin muistisairaille ihmisille muutto pois tutusta kotiympäristöstä, jossa arjen toiminnot ovat sujuneet rutinoidusti, on stressaavaa ja voi romahduttaa toimintakyvyn nopeasti. Sveitsiläisen hoitokodin johtajan Ursula Meierin mukaan muistisairaavat vanhukset eivät koskaan saavu täysin perille hoitokotiin, vaan jäävät matkalle.

Hoitokoti ei omaa kotia korvaa, mutta se voi olla kodikas, viihtyisä ja turvalliselta tuntuva asumisen ympäristö silloin, kun omat voimat eivät riitä itsenäiseen asumiseen. Kodikkuuteen ja viihtyisyyteen vaikuttaa se, kuinka tavalliselta tilat näyttävät. Jos hoitamiseen liittyvät asiat, kuten vaipat ja lääkkeet, ovat jatkuvasti silmissä ja sängyssä maatesaan näkee valkoisen seinän, voi päätellä, ettei ole kotona ja asiat ovat jotenkin huonosti. Sen sijaan jos katse kohdistuu lehtikaktukseen, jonka sai vuosia sitten naapurilta joulukukaksi, mieli voi matkailla mukavissa muistoissa ja olo rauhoittuu.

Kasveilla onkin helppo luoda kodikas ja viihtyisä ympäristö niin sisä- kuin ulkotiloissa. Kasvien esteettisyys herättää myönteisiä tunteita, joiden kautta hoitokoti liittyy henkilökohtaiseen kokemusmaailmaan. Kasvit lisäävät myös toiminnan mahdollisuuksia: niitä voi tarkkailla ja hoitaa, niistä voi keskustella ja niitä voi käyttää monin tavoin. Kasvista voi tulla jopa ystävä, jolle toivottaa hyvää yötä joka ilta. Kasveihin liittyvä toiminnallisuus auttaa asukasta juurtumaan hoitokotiin.

Tästä oppaasta löydät tietoa siitä, miten kasveja voi käyttää hoitotyössä ja saat käytännön neuvoja kasvien kasvattamiseen. Toivomme, että tämän oppaan myötä rohkaistut käyttämään kasveja luovasti ja ennakkoluulottomasti. Kasvun ihmeessä on tulevaisuuden toivoa meille kaikille!

Erja Rappe

Taina Koivunen

Hyvinvointia ympäristöstä

Vihreys sisätiloissa luo hoitokotiin viihtyisän ilmapiirin.

Flinympäristö koostuu fyysisistä, sosiaalisista ja kulttuurisista tekijöistä. Fyysinen ympäristö kattaa sekä luonnon että rakennetun ympäristön. Sosiaalisella ympäristöllä tarkoitetaan ihmisten välisiä vuorovaikutussuhteita, osallistumismahdollisuuksia ja erilaisia rooleja yhteisössä. Kulttuurinen ympäristö pitää sisällään vallitsevat arvot ja normit, asenteet, tavat ja jaetut merkitykset. Lisäksi voidaan puhua kognitiivisesta ympäristöstä, jolla tarkoitetaan havaittua ja koettua ympäristöä, johon liittyy henkilökohtaisia merkityksiä, sekä toiminnallisesta ympäristöstä, jolla viitataan ympäristön tarjoamiin toimintamahdollisuuksiin, palveluihin, esteettömyyteen ja ympäristön käytettävyyteen.

Ympäristö vaikuttaa hyvinvointiimme joko sitä tukien tai heikentäen. Käsitystä itsestä, omista kyvyistä sekä osallisuudesta luodaan ja ylläpidetään ympäristön tarjoamien mahdollisuuksien puitteissa. Ympäristöön peilaten arviomme, olemmeko osaavia, onnistuvia ja kuulummeko joukkoon vai olemmeko taidottomia, epäonnistuvia ja ulkopuolisia.

Mitä vähemmän meillä on voimavaroja, sitä enemmän olemme ympäristömme armoilla, koska ympäristöön vaikuttaminen tai sen omaehtoinen valinta vaikeutuu. Voimavarojen heikentyessä ikääntymisen, sairauden tai muiden kriisien vuoksi toimintakykyä ja identiteettiä voidaan tukea ympäristön avulla.

Vihreässä ympäristössä on hyvä olla ja elää.

Katseen kohdistaminen lähiympäristöön ja siinä tapahtuvaan vuorovaikutukselliseen toimintaan auttaa tiedostamaan ja hyödyntämään paikan mahdollisuuksia vahvistaa hyvinvointia. Jo pienin ideoin ja toimintatapoja kehittämällä voi usein aikaansaada muutoksia, jotka tukevat koettua elämän laatua.

Kun analysoit paikkaa sisätiloissa tai ulkona hyvinvoinnin näkökulmasta, kiinnitä huomio paikan sisältöön ja tilalliseen rakenteeseen – mitä siellä on ja miten eri elementit sijoittuvat suhteessa toisiinsa. Tilat koostuvat rakennetuista osista, kuten huoneista ja niiden kalusteista, sekä luonnollisista asioista, kuten kasveista ja eläimistä. Eri osien laadut ja keskinäinen suhde määrittävät sen, mitä paikassa voi aistia ja kokea, miten siellä voi toimia ja miten olla vuorovaikutuksessa paikan ja muiden ihmisten kanssa. Kartoita paikan ominaisuudet yhdessä asukkaiden kanssa.

PAIKKA-ANALYYSI

- Mitä paikassa on?
- Miten ja minne paikassa voi liikkua?
- Onko paikka esteetön käyttäjilleen?
- Mitä toiminnan mahdollisuuksia paikassa on? Mitä siellä voi tehdä ja miten?
- Miten paikassa ollaan vuorovaikutuksessa toisten ihmisten ja ympäristön kanssa? Voiko valita seuransa? Onko kohtaaminen ammatillista vai vertaista? Onko mahdollisuus vaikuttaa ympäristöön ja kuka voi vaikuttaa?
- Vastaako paikka käyttäjiensä tarpeita? Mitä tarpeita jää täyttämättä?
- Onko vaihtoehtoisia paikkoja tarjolla?
- Miten voin hyödyntää paikan ominaisuuksia oman ja toisten hyvinvoinnin näkökulmasta? Mitä voin tehdä tilanteen parantamiseksi?

Hyvä elämä vihreässä ympäristössä

Luonnossa ihmisen on hyvä olla. Monen mielipaikka sijaitsee luonnossa ja luontoon hakeudutaan viettämään vapaa-aikaa. Kaupunkiympäristöissä luontoa on usein vähän tai luontoon voi olla vaikea päästä, vaikka sitä olisikin lähellä. Tällöin rakennetut viherympäristöt ja vehreät sisätilat antavat mahdollisuuden olla yhteydessä luontoon.

Vihreä ympäristö lisää hyvinvointia. Ihmiset kokevat olevansa sitä terveempiä, mitä useammin he käyvät viheralueilla ja mitä enemmän elinympäristössä on vihreää. Stressi lievittyy ja uupumus katoaa. Ympäristöä on helppo ymmärtää, koska se herättää tunnevasteita, joita pystyy tulkitsemaan vaikeuksista. Tällöin hahmottamisen häiriöistä tai muistin ongelmistakaan ei ole niin paljon haittaa. Vihreä ympäristö ei myöskään kuormita aivojen tiedon käsittelytoimintoja rakennetun ympäristön tavoin, missä usein on runsaasti ympäristöärsyksiä, joiden tulkinna on täytynyt opetella.

Viherympäristön rakenne ja peruselementit – kasvit, vesi, maa, kivet, eläimet ja hyönteiset – ovat tuttuja, mikä osaltaan tukee ymmärrettävyyttä. Moni kokeekin rauhoittuvansa ja ajatustensa kirkastuvan päästessään kävelemään tai oleilemaan vihreyden keskelle. Olo tuntuu myös turvalliselta, koska ympäristökokemusta pystyy hallitsemaan.

Ympäristön monipuolistaminen kasveilla on helppoa ja edullista. Se koituu myös kaikkien ympäristössä oleskelevien hyödyksi, sillä vihreys tukee monipuolisesti terveyttä ja toimintakykyä kaikissa elämäntilanteissa. Lajista riippuen kasvit viihtyvät erilaisissa paikoissa sen mukaan, kuinka paljon valoa ja kosteutta ne tarvitsevat. Kun kasvit ovat sopivassa paikassa, ne ovat helppohoitoisia ja kukoistavia ja tuottavat paljon iloa.

ONKO LUONTO LÄHELLÄ?

- Millaisen luontosuhteen paikka mahdollistaa?
- Mitä kasveja sisällä ja pihalla on?
- Näkeekö ikkunasta luontoa?

Ruukkuistutuksilla on helppo vihreyttä monenlaisia tiloja.

Kasvit hoitoympäristössä

Hoitoympäristöt on suunniteltu palvelujen tuottamisen ja tehokkaan hoidon näkökulmasta, jolloin ympäristön vaikutukset yksilön kokemuksiin saattavat jäädä vähemmälle huomiolle. Toipumisen ja etenkin pitkäaikaishoidossa elämänlaadun tukemiseksi ympäristön kokemuksellisuuteen ja toiminnan mahdollisuuksiin kannattaa kiinnittää huomiota. Mielialaa parantavat ja stressiä vähentävät tekijät koituvat kaikkien hyödyksi, koska ne edistävät myös työssäjaksamista ja lievittävät läheisten huolta.

Kasvien käyttö hoitoympäristössä ei ole uusi keksintö, vaan puutarhojen kauneutta, kasvien tuoksua ja veden solinaa on käytetty jo tuhansia vuosia rauhoittamaan sairaiden ja heikkojen mieltä. Puutarhassa oleskelu ja puutarhatyöt alkoivat tulla jo 1800-luvun alkupuolella osaksi psykiatrista hoitoa.

Psykiatrisen hoidon lisäksi puutarhoja ja kasveihin liittyvää toimintaa sovelletaan hoitoon ja kuntoutukseen yleisesti vanhus-, vammais- ja vankityössä. Suomessakin mielisairaaloiden sekä vankiloitten puistoilla ja puutarhoilla on pitkät perinteet.

Yksitoikkoisessa ympäristössä samankaltaisina toistuvat päivät puuroutuvat helposti toisiinsa. Hoidon kohteena oltaessa avuttomuus valtaa mielen ja tulevaisuus usein huolettaa. Toivo ja luottamus tulevaisuuteen ovat elämänhalun perusta. Kun oma elämä tuntuu epävarmalta, luonto voi tuoda lohtua ja herät-

Kasvien hoito on mukavaa yhteistä tekemistä kaikenikäisille.

tää toivon tunteen tuomalla esiin niitä ilmiöitä, jotka luovat tulevaisuutta. Luottamus siihen että tulevaisuudella on jotain hyvää annettavanaan, tukee sitä, että yksilö motivoituu ja aktivoituu oman elämänsä suhteen.

Luonnossa tapahtuvat muutokset ovat ennustettavia ja hitaita – talven jälkeen koittaa kevät, uusi kasvu ja kukinta. Aika jaksottuu ympäristössä koettavissa olevien muutosten kautta: mitä enemmän ympäristössä on kasveja ja luonnon monimuotoisuutta, sitä selkeämmin muutokset ovat havaittavissa.

Vehreät kasvit vaikuttavat mielialaa kohottavasti ja rauhoittavasti. Kasvien näkeminen voi jopa lievittää kipua tai poistaa tietoisuuden siitä; kivun voi unohtaa, kun huomio kiinnittyy muualle. Jopa lääkkeiden tarve voi vähetä. Värikkäät kukat ovat erityisen hyviä ilontuojia ja kivunlievittäjiä. Vihreyden rauhoittavuuden vuoksi kasvit helpottavat ahdistusta, aggressioita, levottomuutta ja masennusta. Koska kasvit synnyttävät myönteisiä tunnekokemuksia ja herättävät helposti muistoja sekä mielikuvia, niitä käytetään

apuna tunteiden herättelyssä, niiden tunnistamisessa ja sanoittamisessa.

Erytinen merkitys luonnolla ja luontoyhteyden säilyttämisellä on ikäihmisten pitkäaikashoidossa. Vanhenemisen myötä aistitoiminnot hidastuvat, toimintakyky heikkenee ja herkkyys stressille kasvaa. Keskittyminen vaikeutuu, kun ympäristöstä saadusta informaatiosta tärkeä ja vähemmän tärkeä eivät enää erotu toisistaan. Ikääntymisen myötä yleistyvät muistisairaudet tuovat mukanaan lisäksi toiminnanohjauksen ja orientaation ongelmia. Vanhenemiseen liittyy siis koko joukko toimintakykyä heikentäviä asioita, mutta vihreän ympäristön avulla niiden vaikutusta voidaan lievittää.

Kasvien käyttöä ei tarvitse rajoittaa mikrobien pelossa, vaan päinvastoin ne luovat mahdollisuuden olla vuorovaikutuksessa luonnon terveyttä tukevien pieneliöiden kanssa. Kasvit eivät myöskään homehda rakennuksia, vaan sitä vastoin voivat parantaa sisäilman laatua. Lisäksi ne luovat viihtyisän ympäristön, jossa on mukava olla ja tehdä työtä.

Elämän laatu kasvaa puutarhassa

Kasvit tarvitsevat luonnonkasveja luokun ottamatta jatkuvaa ja säännöllistä hoitoa kukoistaakseen ja tuottaakseen satoa. Samalla kun hoidamme kasveja, kasvit myös vaikuttavat monin tavoin meihin. Kasvien hoitaminen ja kasvatusta tarjoavat runsaasti mahdollisuuksia tukea ja edistää kokonaisvaltaisesti elämönhallintataitoja ja omien voimavarojen hyödyntämistä eri ympäristöissä.

Puutarhatoiminnalla voidaan lisätä tekemisen ja kokemuksen edellytyksiä, mikä voi lisätä aktiivisuutta ja johtaa parempaan elämään ja ympäristön hallintaan. Mahdollisuus tehdä toiminnallisia valintoja omien tarpeiden ja kykyjen mukaan lisääntyy, mikä tukee autonomiaa. Onnistumisen kokemusten kautta itsetuottamus paranee. Toiminnallisuuden lisääntyminen edistää myös sosiaalista vuorovaikutusta ja tuottaa osallisuutta sekä yhteisöllisyyttä. Kasvit muuttuvat kasvaessaan jatkuvasti. Muutoksen seuraaminen on mielenkiintoista ja tuo etenkin pitkäaikaishoidossa vaihtelua päiviin.

Kasvien hoitaminen ylläpitää vireyttä ja tarkkaavaisuutta edistäen kognitiivista toimintakykyä ja tukien toiminnallista kuntoutumista. Muistitoiminnot aktivoituvat, keskittymiskyky ja kärsivällisyys kehittyvät ja käytöksen hallinta helpottuu. Helposti hahmotettava ympäristö ja tutut toiminnot vähentävät seka- vuustiloja ja auttavat ylläpitämään todellisuudentajuja. Myös koordinaatiota, tasapainoa ja hieno- sekä karkeamotoriikkaa voidaan helposti kuntouttaa puutarhatoiminnan avulla.

Ulkona tapahtuva puutarhatoiminta kannustaa lähtemään pois sisätiloista ja liikkumaan. Sisällä ympäristön olosuhteet ovat tasaiset, kun taas ulkona ne vaihtelevat voimakkaasti sään ja vuodenajan mukaan. Olosuhteiden vaihtelu parantaa tilantajua ja ylläpitää elimistön normaaleja toimintoja, kuten serotoniini- melatoniini -aineenvaihduntaa ja D-vitamiinisynteesiä. Kosketus multa ja kasveihin ylläpitää luontaista immuniteettia. Ulkona olo tuottaa myös hyvän unen, ja unilääkkeiden käyttöä voidaan usein vähentää tai käyttö voidaan jopa kokonaan lopettaa. Erityisesti iäkkäiden ihmisten kaatumisriski pienenee, jos elosujuu ilman unilääkkeitä.

PUUTARHATOIMINNAN SUUNNITTELU

- Käy tutustumassa paikkoihin, joissa on puutarhatoimintaa.
- Hanki tietoa erilaisista puutarhatoiminnan muodoista internetistä, kirjoista ja lehdistä.
- Osallista kaikki alusta alkaen toimintaan, jolloin siitä tulee yhteistä.
- Tee kysely, ketkä asukkaista ja henkilökunnasta olisivat kiinnostuneita puutarhatoiminnasta ja mitä he haluaisivat tehdä.
- Sovita toiveet yhteen niin, että kaikki saavat kokemuksen kuulluksi tulemisesta.
- Voita vastarinta perustelemalla tutkitulla tiedolla ja hyvillä esimerkeillä.
- Tiedota ja esitle suunnitelmat kaikille.
- Sitouta osallistamalla kukin sopivin tavoin: joku voi tuoda kasveja omasta pihastaan, toinen olla sadonkorjuujuhlien ohjelmamestari.
- Aloita pienesti: isoissa ruukuissa voi kasvattaa esimerkiksi perunoita.
- Suunnittele hoito helpoksi: käytä rikkaruohotonta multaa ja kekseliäisyyttä kastelussa.
- Ole luova ja salliva – ei ole yhtä oikeaa tapaa hoitaa puutarhaa.
- Anna itsellesi ja toisille lupa innostua: siitä syntyy elämänilo!

Kasvit kuntouttavat

Kasveihin on helppo yhdistää toiminnallisuutta, joka voi olla tavallista arkista askareta tai tavoitteellisempaa kuntoutusta. Tavallinen, tuttu arkinen toiminta tuo pitkäaikaishoitoon normaaliutta ylläpitäen jatkuvuutta ja tarkoituksenmukaisuutta asukkaiden elämässä. Asuinpaikkojen välille voi luoda sillan kasvien avulla: hoitoyksikköön voi tuoda palan omaa historiaansa kasvin avulla tai kuntoutusjaksolla voi kylvää siemenen, josta kasvavaa tainta hoitaa jatkossa kotonaan. Aina edes kasvin ei tarvitse siirtyä – jatkuvuutta vahvistaa, kun samoja kasveja on niissä paikoissa mihin elämä vie.

Toimintaan voidaan myös sisällyttää kuntouttavia tavoitteita, kuten vuorovaikutuksen aktivointia tai liikkumiseen motivointia. Yksittäisten terapiainterventioiden vaikutukset eivät yleensä kestä kauaa. Paras hyöty kasveista saadaan, kun ne kuuluvat jokapäiväiseen elämään ympäri vuoden ja niiden hoitoon rohkaistaan.

Kukkakimpun teossa voi toteuttaa luovuuttaan.

Aina kasveja ei tarvitse erikseen kasvattaa, vaan voi seurata ja hyödyntää ympäristössä luonnostaan kasvavia kasveja. Luonnonkasveihin liittyy monesti rikasta kulttuurihistoriaa, josta voi ammentaa aiheita erilaisiin teemakokonaisuuksiin. Alkukesällä kukkivaa voikukkaakin voi katsoa uusin silmin ja hyödyntää sen ominaisuuksia monipuolisesti hoitotyössä.

Jo pelkkä kasvien kehityksen seuraaminen innostaa ympäristön tarkkailuun ja pitää kiinni nykyhetkessä. Oman kasvin hoitaminen motivoi lähtemään liikkeelle. Kuihtunut kukka kehottaa sormia nyppäisemään sen irti ja kastelukannu kastelemaan. Innokkaille kastelijoille kannattaa varata lajeja, jotka kuluttavat paljon vettä, kuten kurpitsat. Lämpöä, hiekkapitoinen kasvualusta myös vähentää liikkakastelun haittoja.

Tomaatintaimien ruukutus harjoittaa monipuolisesti toimintakykyä.

Koko kasvukauden kestävä siemenestä tai taimesta satoon jatkuva toiminta jäsentää aikaa konkreettisesti havaittaviin jaksoihin. Tulevaisuus saa toivon ulottuvuuden, kun siellä odottaa kehäkukan kukinta tai uudet perunat. Kasvin hoitaminen rinnastuu elämän hoivaamiseen ja siitä vastuun kantamiseen, mistä kumpuaa tarpeellisuuden kokemus. Vaikka sadon saaminen ei sinänsä olisi toiminnan päätavoite, se on konkreettinen osoitus itsetuntoa vahvistavasta onnistumisesta.

Kukkakimppujen kerääminen tai sitominen valmiiksi kerätyistä kukista virkistää aisteja ja toimii motorisena harjoituksena. Kimppuja voi tehdä niin luonnonkukista kuin pihalla kasvatetuista. Kun kimpusta saa tehdä omannäköisensä, tila personoituu ja autonomia vahvistuu. Kukista on tehty paljon lauluja, joita voi rallatella kimpunteon ohessa. Tuoksujen ja värien myötä muistot kumpuavat mieleen ja niistä syntyy helposti keskusteltavaa.

Kasvien käyttö ruuanlaitossa ja leipomisessa yhdistää ympäristön tekijöitä toisiinsa, mikä tukee asiayhteyksien ymmärtämistä ja hallinnantunnetta. Mehunkeitto ja säilöntä eivät äkkiseltään kuulosta tekemisiltä, jotka kuuluvat hoitoympäristöön. Tarkempi toiminnan analyysi kuitenkin paljastaa, kuinka aisteihin vetoava ja eri vaiheista koostuva tekeminen voi tukea monipuolisesti toimintakykyä. Itsepoimituista marjoista yhdessä keitetty mehu voi syystalven synkkyudessa tuottaa paljon elämäniloa.

Voikukan siemenhahtuvien puhallus on tehokasta hengitysharjoitusta.

Puutarhapuuhat eivät lopu syksyyn. Talveen varaudutaan kuivaamalla erilaisia kukkia ja heiniä sekä keräämällä oksia, käpyjä, sammalta ja havuja. Niistä voi sommitella erilaisia asetelmia, joihin lisätään koristeita ja kukkia sesongin mukaan.

Edellisten kesien kuvat ja videot kasveista ja niiden hoitamisesta piristävät mieltä talven pimeydessä. Kasvukauden tapahtumista voi vaikka kuvata oman talon puutarhasarjan jännittävine juonenkäänteineen. Kuvakirjat, joihin saa itse valita lempikuvansa, vahvistavat yksilöllistä ympäristösuhdetta ja omien vaikutusmahdollisuuksien havaitsemista.

Joulun jälkeen alkaa jo kevään odotus. Siemenlueteloita värikkäine kuvineen voi katsella internetistä. Usein ne saa myös pyynnöstä painettuina postin kautta kotiin kannettuna ilmaiseksi.

ILO IRTI VOIKUKASTA

- Keltainen väri erottuu helposti.
- Ei ole myrkyllinen, mutta maitiaisneste tahraa jonkin verran.
- Hyötykasvi: käytetty paahdettuna kahvinkorvikkeena, nykyään salaattikasvi.
- Rikkakasvi: nurmikon ja kasvimaan riesa.
- Lääkekasvi: käytetty mm. maksasairauksiin, edistää ruuansulatusta.
- Värikkasvi: punaisia, keltaisia ja kuparinruskeita sävyjä.
- Keskustelun virittämiseksi
Kuka on lapsena tehnyt voikukkaseppeleitä tai puhallellut siemenhöytyviä?
Kuka on kitkenyt voikukkaa?
Kuka on maistanut kahvia, jossa on paahdettua voikukkaa tai voikukkaviiniä?
Kuka on syönyt lehtiä tai kukkanappuja tai käyttänyt muuten voikukkaa?
- Kerätkää voikukkaa ja tehkää niistä seppeleitä – motoriikka ja koordinaatio harjaantuvat.
- Puhaltakaa siemenhöytyviä ilmaan – hengitysharjoitus.

Värit piristävät hoitokodin arkea.

Aistit käyttöön

Vietämme pääosan ajastamme sisätiloissa, missä aisteille on usein vähän käyttöä. Katselemme ja kuuntelemme, eikä aistitusta muodostu mieleenpainuvia elämyksiä, koska ympäristö on yksitoikkoinen ja muuttumaton. Piha-alueetkin voivat olla helppohoitoisuuden vuoksi pelkistettyjä ja aistiköyhiä.

Ympäristön aistittavuutta voidaan lisätä kasvillisuuden avulla. Kasvit kasvavat ja kehittyvät koko ajan ja vuodenaajat näyttäytyvät erilaisina. Kasvien avulla sisätiloihinkin voidaan tuoda miellyttäviä aistikokemuksia ja ajan myötä tapahtuvaa muutosta. Tuoksut, värit ja ympäristötekijöiden vaihtelut ehkäisevät aistien deprivoitumista ja helpottavat ympäristön hahmottamista ja tulkintaa.

Aistivirikkeiden myötä huomio kiinnittyy ympäristöön, mikä voi lievittää pelkoa, kipua, aggressiota ja ahdistusta. Mitä useamman aistin kautta ympäristöstä saa tietoa, sitä rikkaampi kuva siitä muodostuu. Moniaistittavassa tilassa yhteys ympäristöön säilyy, vaikka jokin aisti olisi heikentynyt.

Kasveista aistitaan värejä, tuoksuja, makuja, muotoja ja rakenteita, jotka muuttuvat kasvin kehityksen ja vuodenaikojen myötä. Tuulen, liikkeen, veden virtauksen tai sateen myötä kasvit voivat synnyttää myös erilaisia ääniä.

AISTIANALYYSI

- Mitä paikassa voi aistia eri aistein?
- Mitä värejä, tuoksuja, ääniä, makuja, kosketeltavia pintoja, iholla tuntuja, korvin kuultavia ja silmin nähtäviä vaihteluita siellä on?
- Käydäänkö ulkona?
- Millaiset olosuhteet ulkona on – valoa, varjoa, suojaa, avointa, rajattua?

Eläköön värit

Kasvien värikkäät kukat houkuttelevat pölyttäjiä vierailulle ja herkullisen väriset hedelmät ja marjat siemeniä levittäviä eläimiä ruokailemaan. Myös kasvien lehdet sekä niiden varret voivat olla värikkäitä, samoin juuret ja mukulatkin voivat ilotella erivärisinä. Ihmisille värikkäät kukat tuovat iloa ja herkullisen väriset hedelmät ja marjat houkuttelevat meitäkin syömään. Värikkäistä marjoista punaherukat ja mansikat kasvavat hyvin ruukussakin. Väriä pihalle ja parvekkeelle saa helpoiten kukkaistutuksilla. Kesä- ja kausikukkia on tarjolla varhaisesta keväästä syksyyn. Kanervat pysyvät kauniina yli talvenkin.

Värikkäillä kasveilla voi ohjata katseen haluttuun kohtaan ja ohjata näin kiinnostusta tiettyihin paikkoihin. Tällöin paikat, joihin ei ole niin suotavaa mennä, jäävät vähemmälle huomiolle. Erottuvilla istutuksilla voidaan helpottaa myös orientoitumista. Kun sisäänkäynnin molemmin puolin on samanlaiset istutukset, kulku on helppo suunnata niiden välistä. Oma asuntokin löytyy helposti, jos oven pielestä löytyy värikkäitä lempikukkia.

Värit vaikuttavat paikan tunnelmaan ja tilakokemukseen. Lämpimät värit, kuten keltainen ja punainen, ovat aktiivisuuteen innostavia, iloisia värejä. Lämpimät värit erottuvat hyvin ja niitä kannattaa käyttää huomion suuntaamiseen ja kulkua ohjaamaan. Vihreät ja siniset ovat viileitä värejä eivätkä erotu taustastaan kovin helposti, joten ne sopivat katseltavaksi lähempää kuin puna-keltaiset värit. Viileät värit rauhoittavat ja sopivat paikkoihin, joissa voi hiljentyä mietiskelemään.

Muistavat tuoksut

Kasvit ovat erinomaisia tuoksujen lähteitä. Kasvin tuoksu koostuu useista eri yhdisteistä. Esimerkiksi ruusuöljyssä on yli 240 eri yhdistettä. Tuoksu yhdistetään useimmiten kukkiin, mutta tuoksuyhdisteitä voi olla myös lehdissä, varressa, silmuissa tai jopa juuressa, kuten saksankurjenmiekalla. Kasvit houkuttelevat tuoksuillaan pölyttäjiä ja ravintoa etsiviä eläimiä tai suojaautuvat tuholaisia ja tauteja vastaan. Aina tuoksu ei ihmisenä miellytä, vaikka se voi hyödyttää kasvia.

Tiikerililjan oranssi väri voimaannuttaa.

Kellokukkien sini saa mielen rauhoittumaan.

Syreenin tuoksu on monelle muistorikas.

Muistatko mille juhannusruusu tuoksuu?

Vaaleat kukat, kuten valkoiset ja keltaiset orvokit, tuoksuvat usein voimakkaammin kuin muun väriset. Yöpölyttäjiin erikoistuneet kukat, kuten valkolehdokki ja koristetupakka, aloittavat huumaavien tuoksujen levittämisen päivän laskettua. Lehdistä aromiaineita vapautuu usein vasta solukoiden rikkoutuessa, kun kasveja hypistellään.

Kasvien kehitysvaihe ja kasvupaikka vaikuttavat niiden tuoksuun. Mausteyrttien aromiaineet kehittyvät hyvin aurinkoisessa ja lämpimässä paikassa. Kostealla säällä tai vesiaiheen läheisyydessä tuoksut aistitaan voimakkaampina ja ne kestävät pidempään kuin kuivassa ilmassa.

Tuoksut ovat hyviä muistojen herättäjiä. Mitä voimakkaampi tunnekokemus tuoksuun liittyy, sitä paremmin se säilyy mielessä. Tuomen tai juhannusruusun tuoksu voi palauttaa herkän muiston vuosikymmenten takaa elävänä tähän hetkeen. Koivun lehden tuoksu johdattaa rantasaunaan kesämökille, mustaherukan aromi vie muistot mehun keittoon tai kurkun säilöntään. Tuoksujen, kuten laventelin ja heliotroopin, on havaittu myös rauhoittavan mieltä ja lievittävän pelkoja.

TUOKSUVA ISTUTUS

- Valitse lämmin ja aurinkoinen paikka.
- Tee tuoksulle suojaisa pesä tai istuta kasvit tuulensuojaiseen "kuoppaan".
- Istuta tuoksu kasvit kulkuväylien ja oleskelualueiden lähelle niin, että niihin on helppo koskea.
- Tee tuoksuvarjoja maanmuodon ja vallitsevan tuulensuunnan avulla.

Kasvien tuoksut lisäävät yleensä ympäristön viihtyisyyttä eivätkä aiheuta allergiaa. Tuoksuylherkät henkilöt voivat saada tuoksuista oireita ilman allergista reaktiota, mutta hekin sietävät usein luonnontuoksuja melko hyvin. Tuoksuylherkkyudessa luonnontuoksuja suositellaankin karaisuun.

Kun suunnittelet tuoksuva istutusta, yhdistele tuoksuja maltillisesti. Tee tuoksuperheitä, kuten yrttiset tuoksut tai hedelmäiset tuoksut. Voit myös yhdistellä tuoksuja väreihin. Keltaiseen sopii sitruunan tuoksu ja valkoiseen mintun tuoksu. Älä hoida tuoksu kasveja ylenpalttisesti, sillä liian hyvä kasvu heikentää tuoksuja.

Syksy tuoksu maatuivissa lehdissä.

Elämä maistuu

Hyötykasvit, kuten marjat, vihannekset ja juurekset, tuottavat aitoja makuelämyksiä. Niiden kasvatusta onnistuu vaikka ruukussa, eikä suuria viljelyksiä tarvita kesän makujuhlien aikaansaamiseksi. Makuaistimuksessa yhdistyvät maku ja haju. Houkuttelevan tuoksuista maistaa mielellään. Mansikoista aistii ensin aromaattisen tuoksun, jonka jälkeen suun täyttää makean ja happaman kimara.

Oman pihan tai parvekkeen sato voi houkuttaa huonosti syöviä asukkaita syömään monipuolisemmin, ja näin ravitsemuksen taso voi parantua. Tutut maut, jotka yhdistyvät rakenteeltaan tunnistettavaan muotoon ja esteettiseen esillepanoon, synnyttävät helpommin ruokahalun kuin yksitoikkoinen annos.

Muistisairas ihminen saattaa kieltäytyä syömästä tai haluaa syödä vain makeita herkuja. Mansikat ovat käytännössä osoittautuneet hyviksi syömähalun herättäjiksi, ja makean nälkään voi välillä syödä marjoja. Värikkäät kukat voivat puolestaan houkuttaa muistisairaita ihmisiä syömään niitä. Tällöin kannattaa valita sellaisia lajeja, joita voi huoletta syödä ja

Itsekasvatetut tomaatit maistuvat makeilta.

käyttää muutenkin salaateissa ja kakkujen koristeena. Krassit, kehäkukat ja orvokit sopivat mainiosti syötäväiksi.

Oman sadon syömiseen liittyy usein ravitsemuksen lisäksi myös muuta toimintakykyä ylläpitävää toimintaa. Esimerkiksi herneen palkoja availlessa sormet saavat näppärysharjoitusta.

Myrkytysoireita aiheuttavien kasvien maku ei yleensä ole kovin houkutteleva, mutta se ei välttämättä estä niiden syömistä. Lisää tietoa myrkyllisyytensä vuoksi vältettävistä kasveista löydät luvusta Varo näitä – kasvien myrkyllisyys.

Tunnustele rakennetta

Tuntoaistia voi käyttää vain koskettamalla kohdetta. Kosketukselle herkkiä alueita ovat kämmenet, jalkapohjat ja kasvat. Kosketus voi tuottaa ympäristötiedon lisäksi mielihyvän tunteita ja rauhoittaa. Lapsena koskettelemme innokkaasti oppiaksemme, mutta aikuistuesssa kosketusyhteys ympäristöön hiipuu.

Myös koristekasveja voi hypistellä.

Kasvien rakenteen aistii koskettamalla. Kasvit eivät mene rikki eivätkä edes yleensä kärsi koskemisesta. Kosketuksen kautta myös hyödylliset mikrobit pääsevät kasvista iholle. Koskettamalla kasvin lehteä tai painamalla poskensa vasten puun runkoa saamonsenlaisia elämyksiä. Pehmeän karvainen nukkapähkämön lehti tai tahmea tervalepän lehti tuntuvat erilaiselta. Myös isoja siemeniä on hauska pitää kädessä. Papujen siemenet tuntuvat tasaisen liukkailta, kehäkukan siemenet koppuraisilta.

Piikkikäitä ja terävälehtisiä kasveja on syytä välttää, koska ne voivat rikkoa ihon helposti. Kaktukset ovat helppohoitoisia huonekasveja, mutta piikkien irrottaminen sormista on vaivalloista. Iho-oireita valon vaikutuksesta aiheuttavia kasveja, kuten jättiputkia, ei pidä kasvattaa. Lisää tietoa valon vaikutuksesta oireita aiheuttavista kasveista löydät luvusta Kasvi-allergiat, sivu 18.

Kasvien myötä voi kosketella myös multaa ja vettä. Sormen multaan tökkääminen on tarkka keino arvioida kastelun tarvetta. Siemenet kannattaa kylvää ja kasvit istuttaa paljain käsin, ellei suojahanskojen käytölle ole erityistä syytä.

Vesi on elämän edellytys niin kasveille kuin ihmisillekin. Veteen liittyy paljon symboliikkaa pyhästä kastevedestä puhtauteen sekä henkilökohtaisia muistoja, jotka kosketus veteen voi tuoda pintaan. Lapset rakastavat veden kanssa leikkimistä – salli se iloillemme!

Kukat ja päiväperhoset kuuluvat yhteen.

Terveyttä luonnon monimuotoisuudesta

Luonnon väheneminen asuinympäristöistä ja sisällä vietetyn ajan lisääntyminen heikentävät vastustuskykyä, koska immuunipuolustus ei saa riittävästi harjaannusta liian puhtaassa ympäristössä. Kaupungistuneessa arjessa ei enää riittävästi altistuta luonnon terveyttä ylläpitäville mikrobeille, mikä näkyy autoimmuunisairauksien kuten allergioiden lisääntymisenä.

Aiemmin allergioita pyrittiin ehkäisemään ja pitämään kurissa välttämällä mahdollisia allergian aiheuttajia. Nykyisin välttämisen sijasta suositellaan

sietämisen vahvistamista sopivalla altistuksella. Vain jos oireet ovat vaikeita, allergian aiheuttajaa on syytä välttää.

Kasveilla elinympäristön lajikirjoa ja mikrobistoa on helppo monipuolistaa. Kasvit ja multa tuovat mukanaan monenlaisia hyödyllisiä hyönteisiä, leviä, sieniä ja niiden itiöitä sekä bakteereita, jotka ylläpitävät immuunipuolustusta. Hyviä keinoja puolustuskyvyn vahvistamiseksi ovat sormien työntäminen multaan, marjojen syöminen pesemättä suoraan pensaasta, kukkien nuuhkuttelu ja puiden halaaminen.

Kasviallergiat

Yleisimpiä allergioita aiheuttavia kasveja ovat tuulipölytteiset lepät, koivut, pujo ja heinät. Havupuiden siitepölyä voi olla ilmassa runsaasti, mutta se ei aiheuta allergiaa. Väestöstä 10–20 % kärsii siitepölyn aiheuttamista hengitystieoireista. Allerginen reaktio aiheutuu yleensä siitepölyn valkuaisaineista. Kosteassa siitepölyn allergeenisuus häviää noin viikossa, mutta kuivissa olosuhteissa se voi säilyä vuosia. Allergiaa aiheuttavien yhdisteiden määrään vaikuttavat kasvin kasvuolosuhteet. Koivun ja leppäsiitepölystä oireita saavien on hyvä ulkoilla aamuisin, koska silloin siitepölyä on ilmassa vähiten.

Huonekasvit levittävät harvoin allergiaa aiheuttavaa siitepölyä. Viikunoissa, jukkapalmuissa, tyräkeissä, traakkipuissa ja vehkoissa on maitiaisnestettä, joka kuivuttuaan lehden pinnalle voi aiheuttaa allergiaa kulkeutuessaan pölyn mukana huoneilmaan ja siitä hengitysteihin. Kasvien suihkutuspöly ja pyyhkiminen kostealla vähentää allergiariskiä. Myrkyllisiä nesteitä sisältävät kasvit, kuten vehkat, peikonlehdet ja tyräkit, voivat aiheuttaa herkistyneille iho-oireita. Oireet voi välttää käyttämällä suojakäsineitä tai pesemällä kädet välittömästi kosketuksen jälkeen.

Mullassa elävät homesienet ovat kasvien ja ihmisen terveyden kannalta useimmiten hyödyllisiä. Ruukun pinnalla kasvava näkyvä home aiheutuu yleensä liian runsaasta kastelusta. Mullan kattaminen esimerkiksi kevytsoralla ja kasvien kasvattaminen altakasteluruukuissa pitää mullan pinnan kuivana, jolloin homeet eivät kasva.

Pujolle allergiset voivat saada oireita asteri- ja sikurikasvien siitepölystä ja kasvinesteistä. Yleisimpiä asterikasveja ovat krysanteemit, gerbera ja päivänkakkarat. Kosketusallergiaa voivat lisäksi aiheuttaa esimerkiksi samettiruusut, tulppaanit, esikot ja sineraariat. Tuoksuyliherkille oireita voivat aiheuttaa voimakkaasti tuoksuvat kasvit, kuten hyasintit, posliinikukat ja tuoksuköynnös.

Jättiputket ja mooseksenpalavapensas aiheuttavat valokosketusihottumaa (fytofotodermatiitti), jossa kasvien sisältämät psoraleenit imeytyvät ihoon. Ihossa psoraleenit sitovat voimakkaasti UV-valoa ja aiheuttavat altistuskohtiin palovamman kaltaista punoitusta ja rakkuloita. Ihon paraneminen voi kestää 1–2 vuotta ja joskus jää myös pysyviä vammoja. Myös väinönputki, karhunputki ja selleri voivat aiheuttaa valoherkkyyshottumaa.

Limoviikunaa ei kannata sijoittaa kulkuväylän lähetyville.

Varo näitä - kasvien myrkyllisyys

Kasvit puolustautuvat niitä syöviä eläimiä ja hyönteisiä sekä taudinaiheuttajia vastaan tuottamalla erilaisia kemiallisia yhdisteitä, kuten alkaloidia ja glykosideja. Yhdisteiden määrät vaihtelevat kasvin osan, kasvin iän ja kasvuolosuhteiden mukaan ja joskus niiden pitoisuudet voivat olla myrkyllisiä ihmisille.

Kaikkien kasvien myrkyllisyyttä tai myrkyttömyyttä ei vielä tunneta, mutta tieto tarkentuu koko ajan. Esimerkiksi joulutähden, kielon, kuusamien, näsiän ja tuhkarjapensaaseen myrkyllisyys on osoittautunut aiemmin arvioitua pienemmäksi. Vaikka näsiä on ihmiselle myrkyllinen, se ei ole myrkyllinen linnuille, jotka levittävät sen siemeniä uusille kasvupaikoille.

Monet kasvit sisältävät myrkyllisiä yhdisteitä, mutta yleensä myrkytysvaaraa ei ole, koska yhdisteiden pitoisuudet kasveissa ovat joko pieniä tai syöty määrä vähäinen. Ateriaksi valmistettuna myrkyllinen kasvi voi aiheuttaa vakavan myrkytyksen. Vain muutamat kasvit voivat aiheuttaa vakavan myrkytyksen jo pienen määrän maistelusta. On viisasta syödä vain sellaisia kasveja, jotka tunnistaa varmasti myrkyttömiksi ja opetella tunnistamaan ne kasvit, joiden syömisestä jo vähäisessä määrin voi olla terveydelle haittaa.

Kasvien aiheuttamat myrkytysoireet voivat olla yleisiä tai paikallisia. Yleisoina voi esiintyä keskushermosto-, sydän- ja munuaisoireita. Paikallisoireet ilmenevät vain kohdassa, johon kasvi on koskettanut, kuten iholla, silmissä ja suussa.

Ajantasainen tieto kasvien myrkyllisyydestä löytyy Myrkytystietokeskuksen kasviluettelosta www.hus.fi/sairaanhoito/sairaanhoitopalvelut/myrkytystietokeskus/kasvit/.

KASVIT JAETAAN MYRKYLLISYYTENSÄ PERUSTEELLA KOLMEEN LUOKKAAN

- Kasveihin, jotka aiheuttavat lähinnä paikallisia ärsytysoireita.
- Kasveihin, jotka ovat myrkyllisiä, mutta aiheuttavat harvoin oireita pienen määrän syönteelle.
- Kasveihin, jotka voivat aiheuttaa vakavan myrkytyksen jo pienen määrän syönteelle.

Lähde HUS, Myrkytystietokeskus

VAKAVAN MYRKYTYKSEN VOIVAT AIHEUTTAA:

Luonnonkasvit

MYRKKYKATKO, MYRKKYKEISO JA HUKANPUTKI

Myrkkukatko, myrkkukeiso ja hukanputki ovat luonnossa kasvavia sarjakukkaiskasveja. Myrkkukatko muistuttaa koiranputkea ja esiintyy pääosin eteläisessä Suomessa vanhoilla asutuspaikoilla. Myrkkukeiso on yleinen rantakasvi Lappia lukuun ottamatta koko maassa. Hukanputki muistuttaa nuorena kirveliä tai lehtipersiljaa, myöhemmin koiranputkea. Hukanputkea esiintyy Lounais- ja Etelä-Suomessa.

Näsiä on myrkyllinen luonnossa esiintyvä kasvi, jota käytetään myös puutarhoissa.

Oleanterilla on kauniit kukat, mutta yksi lehti syötynä voi tappaa.

Hullukaali voi aiheuttaa vakavan myrkytyksen.

Kultasade on myrkyllinen kasvi ja etenkin sen siementen syöminen on vaarallista.

Huonekasvit

OLEANTERI

Oleanteri on yleinen huonekasvi, vaikka sen kaikki osat sisältävät myrkyllisiä glykosideja. Jo yhden lehden syöminen aiheuttaa mahaoireita, tajunnan tason laskua ja sydämen rytmihäiriöitä ja voi olla tappava. Kasvia ei saa käsitellä paljain käsin, sillä kasvista tiheä neste on myrkyllistä. Työvälineet kuten saksit, joilla kasvia on käsitelty, tulee pestä huolellisesti työn jälkeen.

Puutarhakasvit

HULLUKAALI, HULLURUOHO JA PASUUNAKUKAT

Koisokasveihin kuuluvat hullukaali, hulluruoho ja pasuunakukat sisältävät alkaloideja, jotka aiheuttavat jo pienenä määränä syötynä vakavan myrkytyksen. Oireina on yleisesti harhoja ja pahimmillaan kuolema. Puna- ja mustakoisot ovat myös myrkyllisiä, mutta pienen määrän syöminen aiheuttaa harvoin oireita. Samoin perunan ja tomaatin vihreät osat ovat myrkyllisiä, mutta pienen määrän syöminen ei yleensä aiheuta oireita.

KULTASADE

Kultasade on 3–5 metrin korkuinen pensas tai pikku puu, jonka keltaiset kukat ovat riippuvissa tertuisa. Koko kasvi on myrkyllinen, etenkin siemenet. Jo kahden kolmen siemenen syöminen voi aiheuttaa

myrkytysoireita. Kultasateessa myrkyllisyyden aiheuttavat kinolitsidiini-alkaloidit, jotka vaikuttavat keskushermostoon ja ruuansulatuskanavaan.

MARJAKUUSSET

Marjakuuset ovat marjan punaista maltoa lukuun ottamatta myrkyllisiä ja jo pienen määrän syöminen voi aiheuttaa vakavan myrkytyksen.

RISIINI

Risiiniä käytetään yleisesti julkisissa istutuksissa sen näyttävän ulkonäön vuoksi, vaikka se voi aiheuttaa vakavan myrkytyksen jo pienen määrän syönteelle. Koko kasvi ja erityisesti sen siemenet ovat myrkyllisiä. Rikkipureskeltuina 1–2 siementä voi tappaa ihmisen.

Alaston impi eli syysmyrkkylilja

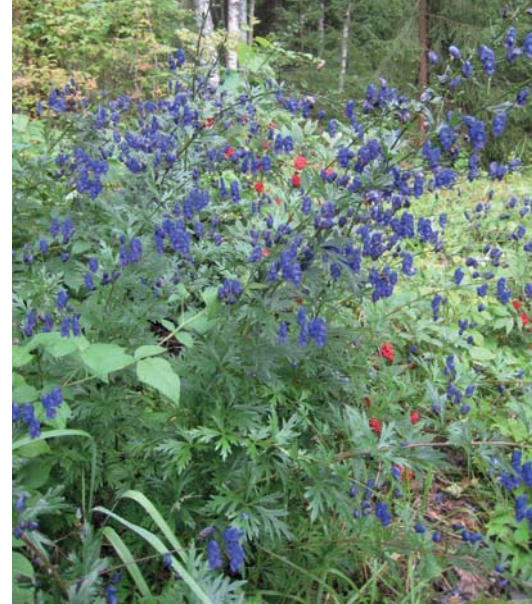

Marjakuudessa vain marjan malto on myrkytön.

Risiini on erittäin myrkyllinen kasvi.

Ukonhatun kaikki osat ovat myrkyllisiä.

SYYSMYRKKYLILJA

Syysmyrkkylilja muistuttaa kookusta, mutta kukkii lehdettömänä syksyllä. Sen sisältämä kolkisiini-alkaloidi on myrkyllistä ja voi aiheuttaa vakavan myrkytyksen jo pienen määrän syöneelle.

UKONHATUT

Ukonhatut ovat perennoja, joilla on usein tumman-sininen kukinto, mutta on myös sinivalko- ja lilakuk-kaisia ukonhattuja. Koko kasvi on myrkyllinen, mutta erityisesti kasvin juuressa on myrkyllistä alkaloidia. Jo pienen määrän syöminen voi aiheuttaa vakavan myrkytyksen. Kasvin käsittelyä paljain käsin tulee välttää, sillä myrkyllisyys vaikuttaa myös kosketuksen kautta.

Sormustinkukka sisältää digitalista.

SORMUSTINKUKAT

Sormustinkukat sisältävät sydämen toimintaan vaikuttavaa digitalista sekä limakalvoja ärsyttävää saponiinia. Jo pienen määrän syöminen voi aiheuttaa vakavan myrkytyksen.

LISÄKSI SEURAAVIEN KASVIEN MYRKYLLISYYS ON HYVÄ HUOMIOIDA

- **Pavut:** keitettävä ennen käyttöä.
- **Raparperi:** lehtilavoissa runsaasti oksaalihappoa, mikä sitoo kalsiumia.
- **Joulutähti:** saattaa aiheuttaa mahan ärsytysoireita sekä ihoärsytystä.
- **Lumimarja:** mahaoireita, tokkuraisuutta.
- **Vehkat:** maistuvat pahoilta, limakalvo-oireita.
- **Kielo:** koko kasvi on myrkyllinen, mutta vasta runsaasti syötynä se aiheuttaa vakavia oireita.
- **Sudenmarja:** sisältää saponiineja, jotka ärsyttävät vatsaa, mutta pienen määrän syöminen aiheuttaa harvoin oireita.

Korotettu viljelylaatikko, jota voi hoitaa myös pyörätuolista käsin.

Viljelylaatikossa viihtyvät monenlaiset kasvit.

Kasvupaikat

Tavallisimpien puutarhakasvien kasvatamien on hauskaa ja melko helppoa. Tulosta syntyy, kun tuntee eri kasvilajien tarpeet. Kasvaakseen ja kehittyäkseen kasvit tarvitsevat valoa, lämpöä, vettä ja ravinteita, joita kaikkia pitää olla tarjolla sopivasti. Jos jotain niistä on joko liian runsaasti tai niukasti, kasvi ei kasva hyvin. Sisätiloissa ja kasvihuoneissa on mahdollista hallita kasvuun vaikuttavia tekijöitä, mutta avomaalla onnistuu lähinnä vain veden ja ravinteiden säätely.

Sisätiloissa hyviä kasvatuspaikkoja taimille ja huonekasveille ovat ikkunalaudat, viherhuoneet, kuistit ja terassit. Ulkona viljely sujuu paitsi maassa myös kasvusäkeissä, ruukuissa tai laatikoissa. Pieni kasvihuone tarjoaa hyvän kasvupaikan lämmössä viihtyville kasveille.

Valoisissa viherhuoneissa tai kuisteilla kasvit viihtyvät vuoden ympäri, jos lämpötila ei kesäisin nouse liian korkeaksi tai ole talvisin liian alhainen. Lämpötilaa voi alentaa tuuletuksella tai varjostavilla markiiseilla. Keväällä viherhuonetta tai kuistia voidaan käyttää taimikasvatustilana – viileäkö ilma on eduksi taimien kasvuun, kun ne on ensin saatu itämään lämpimässä paikassa.

ERILAISISSA KASVATUSPAIKOISSA VIIHTYVIÄ KASVEJA

YKSI- JA KAKSIVUOTISIA LAJEJA

<i>Sisällä</i>	<i>Ulkona</i>	<i>Parvekkeella ja kasvihuoneessa</i>
• kukkivat ruukkukasvit	• kesäkukat	• kukkivat ruukkukasvit
• ruukussa kasvatettavat vihannekset ja yrtit	• leikko- ja kuivakukat	• kesäkukat
• idut ja versot	• vihannekset	• vihannekset
	• yrtit	• amppelemansikka
		• yrtit

MONIVUOTISIA LAJEJA

<i>Sisällä</i>	<i>Ulkona</i>	<i>Parvekkeella, viher- ja kasvihuoneessa</i>
• kukkivat ruukkukasvit	• leikko- ja kuivakukat	• ruukkukukat
• viherkasvit	• vihannekset	• vihannekset
• sipulikukat	• sipulikukat	• perennat
	• perennat	• mansikat
	• mansikat	• koriste- ja marjapensaat
	• raparperi	• köynnökset
	• koriste- ja marjapensaat	
	• köynnökset	

Kiinanruusu kukoistaa parhaiten valoisassa paikassa.

Huonekasveilla tila eläväksi

Huonekasvit valitaan valo-olojen mukaan. Trooppisen metsän aluskasveista huonekasveiksi jalostetut lajit pärjäävät melko hämärässä. Luonnossa paahteeseen sopeutuneet lajit, kuten mehkäkasvit, tarvitsevat sen sijaan mahdollisimman paljon aurinkoa. Kukkivat kasvit, kuten kliiviat ja tulilatvat, sijoitetaan valoon. Kukkivien lajien tapaan myös monet kirjavalehtiset huonekasvit menestyvät parhaiten valoisalla ikkunalla tai sen lähetyvillä.

Jos kasvit sijoitetaan kauas ikkunasta, niille on hyvä hankkia kasvivalaisimia lisävaloksi. Lisävalo on hyödyksi huonekasveille etenkin talviaikaan. Parhaita kasvivalaisimia ovat energiansäästö-, loisteputki- tai LED-lamput, joiden säteilemä valo on kasvien kannalta otollista eli siinä on runsaasti sinistä ja punais-

ta valoa. LED-kasvivalaisimet ovat melko hinnakkaita, mutta ne kuluttavat vähän sähköä ja valaisevat tehokkaasti tuottamalla aallonpituudeltaan kasvua edistävää valoa.

Loisteputkivalaisimiin kuuluu yleensä kaluste ja lamppu. Pitkulaisen muotoisina ne ovat käteviä hyllyssä kasvavien taimien yllä tai ikkunalla ruukkukasvien lisävalon lähteenä. Pidä kasvivaloja päällä enintään 12–16 tuntia vuorokaudessa.

Etelän suunnan ikkunalla on runsaasti valoa ja lämpöä. Se on oivallinen paikka talvikuukausina aloitettavalle taimikasvatukselle. Myöhemmin keväällä ja kesällä taimet ja muut eteläikkunalle sijoitetut kasvit tarvitsevat suojaa auringon porotukselta, ettei lehtiin tule ruskeita laikkuja.

Tavallinen noin 20 °C:n huoneenlämpötila on sopiva useille huonekasveille, mutta ilma on yleensä liian kuivaa niiden viihtymisen kannalta. Talven aikana vähäinen valo, kuiva ilma ja liian korkea lämpötila on hankala yhdistelmä, mikä heikentää huonekasvien kuntoa.

Ihmisestä huoneilma tuntuu epämukavan kuivalta, jos ilman suhteellinen kosteus on alle 30 %. Liian kuivassa ilmassa kasvien lehdet jäävät pieniksi, rusketuvat kärjistään ja kukkanuput jäävät avautumatta. Ongelmaksi voi muodostua myös vihannespunkkien pesiytyminen kasveihin. Kasvien viihtymistä auttaa lehtien sumuttaminen huoneenlämpöisellä vedellä.

Paras mittari kastelutarpeen määrittämiseksi on sormituntuma. Tunnustele mullan pintaa ja kastele vasta, kun se on kuivahtanut. Myös ruukun paino kertoo kastelun tarpeesta: kuiva multa painaa vähemmän kuin märkä. Useimmat lajit kastellaan kerralla reilusti, ja mullan annetaan hieman kuivahtaa ennen seuraavaa kastelua. Mehikasvit ja mehevälehtiset lajit kestävät jonkin verran kuivuuttakin.

Lämmitys ja paahde lisäävät haihduntaa ja vedenkulutusta, mutta viileässä ja hämärässä paikassa vettä ei kulu paljon. Onneksi kasvit näyttävät, jos niitä vainaa veden puute. Lehdet menettävät kimmoisuutensa ja lerpattavat alaspäin. Myös jatkuvasti märkänä oleva kasvi kellastuttaa lehtiään ja nuokkuu.

Ruukkukasveja on usein kätevä kastella aluslautasen kautta. Alustalle jäävä vesi kaadetaan pois noin vartin päästä kastelusta. Pienehkön ruukun voi upottaa kokonaan veteen: kasvualusta on läpikotaisin kostunut, kun ilmakuoppien tulo siitä lakkaa.

Lannoita huonekasveja kevästä syksyyn joko veteen laimennettavalla yleislannoitteella tai multaan upotettavilla lannoitepuikoilla. Talvella kasveja ei lannoiteta, sillä valoa on liian vähän kasvuun. Kun vaihdat ruukkuja keväisin, älä lannoita kasveja pariin viikkoon, sillä uusi multa tarjoaa aluksi tarpeeksi ravinteita.

Pidä huonekasvit puhtaina pölystä pyyhkimällä tai viemällä ne silloin tällöin suihkun alle. Tarkkaile kastelun ja pölyjen poistamisen yhteydessä lehtiä ja versoja tuhohyönteisten varalta. Jos niitä on pesiytynyt kasveihin, helpointa on heittää kasvi pois ja hankkia tilalle uusi. Pyri pitämään kasvit hyvässä kasvukunnossa.

ONGELMIA

- Kellahtava väri ja seitti lehtien alapinnoilla aiheutuvat vihannespunkeista. Punkkeja esiintyy kun ilma on kuivaa.
- Ehkäise punkkien ilmaantuminen ja sumuta kasveja sumupullolla monta kertaa viikossa.

Tuoksupelargoneissa on useita vaihtoehtoja, joista valita lempituoksunsa.

HELPPOHOITOISIA HUONEKASVEJA

Laji	Valovaatimus
Aaroninparta <i>Saxifraga stolonifera</i>	■ Melko valoisaan paikkaan, mutta ei paahteeseen.
Amerikanmuori <i>Peperomia obtusifolia</i>	■ Aurinkoon, mutta ei kovaan paahteeseen.
Anopinkieli <i>Sansevieria trifasciata</i>	■ ■ Pärjää sekä vähässä valossa että auringossa.
Rahapuu (rahapaunikko) <i>Crassula ovata</i>	■ Valoisan paikan kasvi.
Kehtolehti <i>Tolmiea menziesii</i>	■ ■ Pärjää myös melko vähässä valossa ja viihtyy kesällä ulkona puolivarjossa
Kirjopeippi (värinokkonen) <i>Solenostemon scutellarioides</i>	■ Runsaassa valossa lehdistä tulee hyvin värikkäät.
Kultaköynnös <i>Epipremnum pinnatum</i>	■ Vähässä valossa lehtien väri on vihreä.
Palsamipelargoni (tuoksupielikki) <i>Pelargonium x graveolens</i>	■ ■ Valoon tai puolivarjoon.
Rönsylilja (kirjorönsylilja) <i>Chlorophytum comosum</i>	■ Valoon, mutta ei paahteeseen.
Lehtibegoniat esim. tiikeri- ja kuningasbegoniat <i>Begonia sp.</i>	■ ■ Ei paahteeseen, sillä voimakas aurinko aiheuttaa lehtiin polttovioituksia.
Juovatraakkipuu <i>Dracaena deremensis</i>	■ ■ Pärjää myös hämärässä, mutta valossa lehtien kuviot ovat selkeät.
Vuoripalmu <i>Chamaedorea elegans</i>	■ Tyytyy vähään valoon eikä kestä paahdetta.

Huonekasveja kastellaan yleensä kerralla reilusti ja niiden annetaan kuivahtaa kastelujen välillä. Tämä on tärkeää etenkin talvella, kun valoa on vähän tarjolla. Lannoitus on tarpeen keväästä syksyyn noin joka toinen viikko. Voit myös käyttää lannoitepuikkoja, jotka annostellaan ruukun koon mukaan.

Kirjapeippi
Solenostemon scutellarioides

Ominaisuuksia	Vinkejä hoitoon ja lisäämiseen
Pyöreät kirjavat lehdet, hopeanväriset suonet. Korkeus noin 15 cm, 30 cm pitkät rönsyt.	Istuta uudelleen keväisin, pidä kasvi nuorena ja uusi se rönsytaimista joka 2–3 vuosi.
Kellanvihreät ja pyöreähköt lehdet. Pystykasvuinen; 35 cm. Varastoi vettä lehtiinsä.	Anna kasvualustan kuivahtaa kastelujen välillä talvella. Lisätään latva- ja lehtipistokkaista, joiden annetaan kuivahtaa ennen pistämistä pari päivää.
Miekkamaiset jopa metrin mittaiset, raidalliset tai vihreät lehdet.	Talveta joko huoneenlämmössä tai viileässä. Jakamalla saat nopeasti uusia taimia.
Soikealehtinen, 60 cm korkea mehikasvi. Monihaarainen, valkoiset pienet kukat.	Kukkiminen edellyttää viileää jaksoa (10 °C:ssa). Lisää latva- ja lehtipistokkaista keväällä. Anna pistokkaiden kuivahtaa ennen pistämistä.
Rehevä, 30 cm korkea viherkasvi. Herttamaiset ja karheat lehdet.	Kasvaa nopeasti, joten istuta uudelleen vuosittain. Lehden tyveen syntyy pikkutaimia, joita voi juurruttaa.
Nopeakasvuinen, 30–60 cm korkea. Monia lehtien värejä ja pienet sinipunaiset kukat. Yleensä kertakäyttökasvi.	Tarvitsee runsaasti vettä, sumutusta ja ravinteita. Leikkaa alas mahdollisen talvilevon jälkeen. Lisätään siemenistä tai latvapistokkaista.
Kestävä ampelikasvi. Metrin mittaisissa versoissa on ilmajuuria. Kellanvihreät herttamaiset lehdet.	Ilmajuurista voi jäädä jälkiä tapettiin. Pistä useita verso- tai latvapistokkaita samaan ruukkuun.
Kauniit lehdet tuoksuvat kosketettaessa hyvältä, 40 cm korkea.	Sietää hieman kuivuutta. Talvetus viileässä (8–12 °C). Lisätään pistokkaista, joiden annetaan kuivahtaa ennen pistämistä.
Nopeakasvuinen, kasvattaa pitkiä rönsyjä. Valkokirjavat ja kapeat lehdet, korkeus 35 cm. Tähtimäiset valkoiset kukat.	Kestää hieman kuivuuttakin. Pidä kautta vuoden huoneenlämmössä. Helppo lisätä rönsytaimista tai jakamalla.
Isoissa lehdissä koristeellinen väri. Pienet vaaleanpunaiset kukat. Korkeus 20 cm.	Pidä multa tasakosteana kesäkaudella. Arka vedolle. Jaa kasvi vuotuisen mullanvaihdon yhteydessä tai juurruta latvoja tai lehdenpaloja.
Valkoreunaiset, pitkät ja kapeahkot lehdet. Korkeus yli 1 m.	Pidä huoneenlämmössä kautta vuoden. Lisätään latva- ja varsipistokkaista tai sivuruusukkeista.
Sulkamaiset tummanvihreät lehdet. Melko hidaskasvuinen. Korkeus 50–120 cm.	Pidä multa kasvukaudella tasakosteana. Uudelleenistutus keväisin. Helppo lisätä jakamalla. Jos kylvät, liota siemeniä.

- Varjoisa
- Puolivarjoisa
- Runsas hajavalo
- Aurinkoinen

KUKKIVIA HUONEKASVEJA

Laji	Kuvaus
Flamingokukat <i>Anthurium sp.</i>	Tummanvihreät ja kiiltävät lehdet. Korkeus lajin ja lajikkeen mukaan 0,3–1 m.
Isokissanhäntä <i>Acalypha hispida</i>	Suuret ja kauniin vihreät lehdet. Nopeakasvuinen kertakäyttökasvi.
Joulukaktukset <i>Schlumbergera × buckleyi</i>	Kasvi muodostuu litteistä varsista ("lehdistä"), elää vanhaksi ja kukkii helposti vuosittain. Uudelleenistutus keväisin.
Kellosoilikki <i>Streptocarpus × hybridus</i>	Paljon lajikkeita. Pitkät, vaaleanvihreät ja karvaiset lehdet.
Maljaköynnös <i>Mandevilla splendens</i>	Kiiltävät ja paksut lehdet. 1,5 m korkuinen. Pärjää kesällä ulkonakin.
Paavalinkukka <i>Saintpaulia Ionantha-Ryhmä</i>	Pyöreät ja karvapintaiset lehdet. Paljon lajikkeita ja kukanvärejä. Istuta uudelleen keväisin.
Punasarja <i>Clivia miniata</i>	Vanhanajan huonekasvi. Noin 60 cm pitkät, kapeahkot lehdet ja pitkä kukkavana. Tarvitsee paljon tilaa.
Sinisilmä <i>Exacum affine</i>	Pienet kirkkaanvihreät lehdet ja mätäsmäinen kasvutapa. Kertakäyttökasvi, joka kukkii pitkään.
Torpankukka (mustanmerenruusu) <i>Achimenes Longiflora-Ryhmä</i>	Karvaiset ja pienehköt lehdet. Talvehtii maavarsilla ja muut osat kuihtuvat syksyllä.
Tulilatva <i>Kalanchoë Blossfeldina-Ryhmä</i>	Monihaarainen ja kiiltävälehtinen mehikasvi. Helppohoitoinen.
Vaahtera-aulio <i>Abutilon × hybridum</i>	Isot vaahteranlehtiä muistuttavat lehdet. Kertakäyttöön tai talvetus 15 °C:ssa. Nopeakasvuinen.

Kukkivat huonekasvit viihtyvät ja kukkivat yleensä parhaiten valoisassa paikassa.
Kastelu ja lannoittaminen ovat tärkeitä kukkien muodostuessa ja kukinnan aikana.

Kukat tai kukinnot	Vinkejä hoitoon ja lisäämiseen
Värikäs suojuslehti ja kellanvihreä kukinto. Säilyvät pitkään koristeellisena.	Älä päästä kuivumaan. Jaa isoja yksilöitä uudelleen istutuksen yhteydessä.
Pitkät, punaiset ja pörröisen hännän muotoiset. Kukkii kevästä syksyyn.	Latvapistokkaista loppukesällä. Juurtuu melko huonosti
Kukat puhkeavat varsinivelten päihin. Punaisia, sinipunaisia tai valkoisia lajikkeita.	Lannoita joka toinen viikko kevästä syksyyn. Viileä edistää kukkimista. Pidä ulkona syksyllä. Juurtuu varsinivelistä.
Suppilomaiset kukat kukkavanassa yksittäin tai ryhminä. Kukkii varhaiskeväästä syksyyn.	Ei paahteeseen. Talvetus mieluiten viileässä ja uudelleenistutus joka kevät. Lisätään lehtipistokkaista.
Isot punertavat kukat keväällä ja kesällä. Kukinnan jälkeen leikkaus.	Älä päästä kuivumaan. Talvetus 13–16 °C:ssa. Lisätään latvapistokkaista.
Orvokkia muistuttavat kukat. Kerää kuihtuneet kukat pois.	Reilu kastelu lämpimällä vedellä alustalta. Kestää hieman kuivuutta. Lisätään lehtipistokkaista tai jakamalla.
Isot ja oranssinpunaiset. Itse lisätyt taimet kukkivat vasta parin vuoden kuluttua.	Talvilepo syksystä helmikuuhun (8 °C). Uusi sivuruusukkeista mullanvaihdon yhteydessä.
Paljon pieniä sinisiä ja valkoisia kukkia, joissa keltaiset heteet ja mieto tuoksu.	Kylvö maaliskuu-toukokuussa. Pienet siemenet, joita ei peitetä.
Pitkätörviset kukat puhkeavat lehtihankoihin. Sinipunaisia, valkoisia tai ruusunpunaisia.	Ei viihdy paahteessa. Älä päästä multaa kuivaksi. Talvetus 12 °C:ssa. Maanalaisista varsista keväällä.
Paljon värikkäitä kukkia huiskilomaisessa kukinnossa. Kukkii pitkään.	Kestää kuivuutta ja kuivaa ilmaa. Lisätään latvapistokkaista.
Hieman kellomaiset, punaiset tai keltaiset. Kukkii kevästä syksyyn.	Kastellaan runsaasti. Pärjää kesällä ulkona puolivarjossa. Lisäys keväällä siemenistä tai latvapistokkaista.

VALITSE VIHHERKASVIT KASVUPAIKAN VALOMÄÄRÄN MUKAAN

VALOISUUS	PAIKKA	SOPIVAT LAJIT
VARJOISA	<ul style="list-style-type: none"> • melko kaukana ikkunasta • paikka on tarpeeksi valoisa, jotta siinä pystyy lukemaan 	anopinkieli, herttaköynnösvehka, kultaköynnös, punapitsilehti, tuonenkielo, viirivehka ja vuoripalmu
PUOLIVARJOISA	<ul style="list-style-type: none"> • lähellä varjoisaa ikkunaa tai melko lähellä valoisa ikkunaa 	edelliset lajit ja lisäksi huonearalia, kehtolehti, kentiapalmu, kääpiököynnösviikuna, murattiaralia, muratti, nukkumatti, papinkaura, reunustraakkipuu ja saniaiset
RUNSAK HAJAVALO	<ul style="list-style-type: none"> • itä- tai länsi-ikkunan tuntumassa • paikka on keväällä ja kesällä paahteinen 	viikunat (fikukset), ihmepensas, kodinonni, kultakäpy, lehdiltään koristeelliset begoniat, paavalinkukka, piispankukka, posliinikukat, rönsylilja, soilikki ja torpankukka
AURINKOINEN	<ul style="list-style-type: none"> • eteläikkunalla tai aivan sen vieressä • keskikesällä kasveja on suojattava paahteelta 	ihmeköynnös, isokirjopeippi, jasmiini, kahvipensas, kaktukset ja mehikasvit, kiinanruusu, kirjohuisku, koristepaprika, maljaköynnös, parsat, pelargonit, ritarinkukka (amaryllis) ja sitrukset

Ruukkuun sopiva kasvi

Huonekasveja voi kasvattaa monenlaisissa ruukuissa tai astioissa, kunhan niissä on reikiä pohjassa veden poistumista varten. Muoviruukut ovat kevyitä ja edullisia. Niitä voi käyttää monta vuotta, sillä niiden peseminen käy helposti. Suurille viherkasveille hankitaan usein koristeellisia lasitettuja saviruukkuja, jotka ovat kyllin painavia pitämään kasvit pystyssä.

Tavalliseen lasittamattomaan saviruukkuun istutetut kasvit tarvitsevat enemmän kastelua kuin muoviruukussa kasvavat, sillä saviseinämät läpäisevät vettä. Liota saviruukku hyvin ennen kasvien istuttamista.

Valitse ruukku kasvin koon ja kasvuvauhdin mukaan. Mitä vähemmän astiaan mahtuu multaa, sen nopeammin se kuivuu. Kasvin kokoon nähden liian iso multamäärä taas on helposti märkää ja hapetonta. Pane ruukkuihin reilu kevytsorakerros pohjalle. Se toimii salaojana, johon liika vesi voi hetkeksi jäädä. Näin kasvualusta pysyy ilmavana ja juuret toimivina.

Ruukku valitaan kasvin mukaan.

Altakasteluruukussa on mittari, joka osoittaa vedenpinnan korkeuden. Mittaria seuraamalla kasveja ei tule kasteltua liikaa. Istutuksen yhteydessä altakasteluruukun multa kastellaan päältäpäin, mutta muuten vesi annostellaan säiliöön täyttöputken kautta. Ruukun vesisäiliön annetaan ainakin talvella tyhjentyä ennen uutta täyttöä.

Keväisin kasvit siirretään isompaan ruukkuun, mikäli entinen ruukku on käynyt ahtaaksi: liian pienessä ruukussa ja mullan tiivistyessä kasvu hiipuu. Valitse aiempaa yksi tai kaksi kokoa suurempi ruukku ja hanki hyvää kukkamultaa. Kaktuksille ja mehikasveille on erikoismultaa, mutta muille huonekasveille sopii tavallinen kuohkea kukkamulta.

Kastele kasvi päivää ennen ruukunvaihtoa. Irrota paakku ruukusta, raaputa vanhaa multaa pois, oikaise kiertyneet juuret ja leikkaa huonot ja vioittuneet juuret pois. Istuta kasvi uuteen ruukkuun, täytä se entiseen korkeuteen uudella mullalla ja tiivistä se. Jätä pari senttiä kastelunvaraa. Pidä juurtumisvaiheessa kasvualusta tasaisen kosteana ja sumuta kasvia usein.

VINKKEJÄ

- *Saat uuteen ruukkuun kasville sopivan kolon laittamalla vanhan ruukun hetkeksi uuden ruukun sisään ja täyttämällä välitilan mullalla.*
- *Isojen kasvien mullanvaihto on hankalaa. Vaihda niille vain uutta pintamultaa. Kuori ensin pintamultaa pois noin 5 cm verran ja kuohkeuta vanhaa multaa vaikka haarukalla pistellen.*

Monista pistokkaista

Entisaikaan monet kasvit levisivät talosta toiseen pistokkaista tai jakotaimista. Verson latva ruukukasvista oli tervetullut alkua, josta kehkeytyi kaunis kasvi huoneen ikkunalle. On runsaasti huonekasveja, joita on helppo lisätä pistokkaista, jakamalla, juurakoista tai sivuversoista. Pitkäversoiset köynnökset juurtuvat myös taivukkaista. Joitakin huonekasveja lisätään mukuloista tai siemenistä.

Painava ruukku pysyy hyvin pystyssä.

Useimpia kasveja lisätään versopistokkaista, joissa on pala kasvin vartta lehtineen. Joillain lajeilla myös pelkät lehdet tai juurenpalat monistuvat uusiksi kasveiksi. Juurtuminen sujuu parhaiten, kun emokasvit ovat nuoria tai hyvässä kasvuvaiheessa. Kukkaversoja ei kannata ottaa pistokkaaksi, koska ne juurtuvat huonosti.

Käytä juurrutus- ja alustana puhdasta kylvömultaa. Alustan ilmavuutta voit kohentaa lisäämällä siihen hiekkaa tai perliittiä. Joskus pistokkaita juurrutetaan vesilasissaikin hyvällä menestyksellä.

Laita pistokkaat mahdollisimman nopeasti multaan juurtumaan. Voit juurruttaa ne suoraan lopulliseen kasvuruukkuun. Koska pistokkailla ei ole omia juuria, ne tarvitsevat kosteaa ilmaa ympärilleen. Suojaa pistokkaat laittamalla rei'itetty muovipussi ruukun päälle ja sumuttele pistokkaita suihkupullolla. Varjosta ruukku voimakkaalta auringonpaisteelta siihen asti, kunnes pistokkaat ovat hyvin juurtuneet.

Versopistokas on 5–10 cm mittainen varren päästä leikattu pala lehtineen. Poista pistokkaan alimmat lehdet. Pane pistokas juurtumaan niin, että alin lehti pari tulee mullan pinnalle ja tiivistä multa tyven ympärille. Pane useita pistokkaita juurtumaan samaan ruukkuun, niin saat aikaiseksi tuuheita kasveja.

Lehtipistokas voi olla pelkkä lehti tai lehti ruotineen. Yleensä lehtipistokas tuottaa monta uutta tainta, jotka irrotetaan emolehdestä ja istutetaan omiin ruukuihinsa. Lehtipistokkaista lisätään paavalinkukkaa, anopinkieltä, rahapuuta, soilikkia ja lehtikaktuksia.

Pelargoneja on helppo lisätä pistokkaista.

Pistokkaita sumutetaan usein ja ne peitetään ilmastavasti muovilla nuutumisen estämiseksi.

HELPOSTI VERSOPISTOKKAISTA JUURTUVIA LAJEJA OVAT

- Ahkeraliisat
Impatiens walleriana
- Isokirjopeipit
Solenestemon scutellarioides
- Juorut
Tradescantia
- Kultaköynnökset
Epipremnum pinnatum
- Kissukset
Cissus
- Limoviikunat
Ficus benjamina
- Maljaköynnökset
Mandevilla
- Muorinkukat
Peperomia
- Pelargonit
Pelargonium
- Posliinikukat
Hoya
- Rahapuut
Crassula ovata

Paavalinkukan lehtiruoti katkaistaan noin 3 cm:n mittaiseksi. Se työnnetään vinottain multaan niin, että lehtilapa tulee mullan pinnan tuntumaan. Lehden tyveen puhkeaa uusia taimia, mutta lehti ei tule uuden kasvin osaksi. Paavalinkukkaa on kaikkein helpointa lisätä emokasviin ilmaantuvista sivuversoista.

Jakamalla lisätään esimerkiksi soilikkia ja saniaisia. Kastele emokasvi hyvin ennen jakamista. Poista paakku ruukusta kädellä tukemalla. Yritä etsiä luontaisia kohtia, joista mätäs jakautuu ja käytä tarvittaessa terävää veistä apuna.

Rönsylilja on monikäyttöinen ja kaunis viherkasvi, joka kasvattaa pieniä taimia pitkien rönsyjen päihin. Rönsytaimissa on valmiina juuret, joten lisääminen on helppoa. Pistä taimet multaan ja ne juurtuvat pian. Kasvata rönsyistä uusi kasvi muutaman vuoden välein, sillä vanha rönsylilja ränsistyy. Pieniä taimia tuottavat myös aaroninparta sekä kehtolehti, johon syntyy kasvinalkuja lehtilavan tyveen.

Kasvihuoneessa voi kasvattaa monia lajeja.

Hyödyllinen kasvihuone

Frillinen kasvihuone tarjoaa hyvät mahdollisuudet monien lämmössä viihtyvien lajien kasvattamiseen. Kiinteästi perustetun kasvihuoneen katemateriaalina käytetään lasia tai muoviklennoja. Kevyempi ratkaisu on perustaa muovihuone.

Kasvihuoneessa viljellään tavallisesti tomaattia, paprikaa ja kurkkuja. Isojen kasvien juurella voidaan kasvattaa esimerkiksi yrttejä, salaatteja ja retiisejä. Kookkaat salkopavut viihtyvät hyvin kasvihuoneen lämmössä, mutta vievät tilaa.

Kasvihuonetta voi käyttää taimikasvatukseen ennen viljelykautta. Jos sää on pilvistä ja koleaa, siementen itäminen on kasvihuoneessa hidasta. Lämmittämättömissä huoneissa nuoret taimet voi kylminä öinä suojata harsolla.

Kasvihuoneesta voi tehdä myös miellyttävän vehreän ja rauhallisen oleskelupaikan, jossa on kukkivia kasveja ampeleissa sekä istuinryhmä oleilua ja kahvinjuontia varten. Sopivasti lehtipuun lähelle perustettu kasvihuone saa kesäkautena päivällä muutaman tunnin ajan varjoa, eikä sen ilma kuumene liikaa.

Kasvualustaksi kasvihuoneeseen sopii hyvä turvemulta tai kasvuturve. Kasvualusta kannattaa rajata kehikoihin tai laatikoihin. Kasveja voi kasvattaa myös viljelysäkeissä, pohjareilläisissä ämpäreissä tai isoissa ruukuissa. Kasvihuoneessa kasvit kasvavat rehevästi ja tarvitsevat paljon vettä ja ravinteita. Lannoita niitä kastelun yhteydessä tai sekoita kasvualustaan istutusvaiheessa hidassa vaikutteista lannoitetta. Noudata lannoitepakkauksissa olevia ohjeita, jotta et lannoita liikaa. Kastelu helpottuu, jos käytössä on vesipiste kasteluletkuineen. Vähällä vaivalla kastelu hoituu kasteluaitaiden tai tippukastelulaitteiden avulla.

Kesällä lämpötila nousee aurinkoisina päivinä tukan kuumaksi ja kasvihuonetta tuuletetaan avaamalla ovet ja tuuletusluukut. Myös varjostusverhot tai -maali auttavat alentamaan lämpötilaa. Etenkin syksyllä kasvustoon voi ilmaantua harmaahometta, jos ilma on hyvin kosteaa. Harmaahometta torjut istuttamalla kasvit riittävän harvaan ja poistamalla liikaa kosteutta tuulettamalla. Tuuletusluukut voi asentaa aukeamaan automaattisesti ilman sähköä toimivilla pumpuilla.

Tuuletusautomaatiikan avulla pieni kasvihuone ei kuumene liikaa kesähelteellä.

Kasvihuoneessa viihtyvät myös tuhohyönteiset. Tavallisimpia ovat ansarijauhaiset, vihannespunkit ja kirvat. Niiden torjuntaan voi käyttää vesisuihkua tai mäntysuopaliuosta (ohje sivulla 47), joilla kasvit ruiskutetaan märäksi. Ruiskuta kasvit pilvisellä säällä, ettei torjunta-ainekäsittely aiheuta vioitusta lehtiin. Toista käsittely muutaman päivän päästä.

VINKKI

- *Voit antaa kasvin koko kasvukauden aikana tarvitsemat ravinteet kerralla varastolannoituksena. Tee hidasliukoisesta lannoitteesta lannoitepanos kasvualustaan, jolloin kasvualusta ei väkevöidy liikaa.*

Taimikasvatus pidentää kesää

Taimikasvatus sisällä varmistaa, että hitaasti kehittyvät kasvilajit saavat lisää aikaa ehtiäkseen kasvukauden aikana kukkia tai tuottaa satoa. Taimikasvatus myös takaa sen, että kylmää kaihtavilla lajeilla on mahdollisuus kasvaa alkutaipaleensa lämpimissä ja suotuisissa oloissa. Ne istutetaan vasta, kun alkukesän hallan vaara on ohi.

Useimpien vihannesten, yrttien ja kesäkukkien taimikasvatus aloitetaan huhti-toukokuussa. Silloin on jo tarpeeksi valoa, jotta kasvatus kotikonstein onnistuu. Nopeimmillaan siemenet itävät muutamassa päivässä, mutta joskus voi viedä monta viikkoa ennen kuin sirkkalehdet pilkistävät mullasta.

Multaa kylvöön

Kun upotat sormet multa, tulee hyvä ja toiveikas mieli. Siemenen kylvö tuntuu oikealta teolta. Kasvu voi alkaa! Osta kylvöä varten niukasti lannoitettua ja hiekkaista kylvö- tai kaktusmultaa. Multaseokset on lannoitettu ja kalkittu ja ne ovat puhtaita taudinaiheuttajista. Kylvömullalla täytät potit ja ruukut vaivattomasti ja saat mullan pinnan aivan tasaiseksi. Taimien jatkokasvatukseen pitää olla voimakkaammin lannoitettua ja tiiviimpää multaa.

Tasalaatuinen kylvömulta sisältää runsaasti hiekkaa. Mullan pinta tasataan kylvöä varten.

Kun aloitat kylvämisen, kerää tarvikkeet valmiiksi. Tarvitset kylvölaatikon, suihkupullon, kastelukannun, siivilän ja sirottimen sekä kynän nimilappujen kirjoittamiseen.

Esikasvata paljon lämpöä vaativat vihannekset, kuten tomaatit, kurkut ja paprikat, sisällä ennen avomaahan tai kasvihuoneeseen istuttamista. Varmista myös avomaankurkun, kyssäkaalin ja maissin sato esikasvatuksella. Etelä-Suomessa ne voi kylvää suoraan avomaahan, kun maa on lämmennyt. Monia kesä- ja kuivakukkaakin esikasvatetaan. Näitä ovat esimerkiksi isotsinniat, jättiolkikukat, kiinanasterit, köynnöskrasit, samettikukat ja tuoksuherneet.

Hanki kylvöjä varten muoviruukkuja tai kannellinen suorakaiteen muotoinen muovilaatikko eli pienoiskasvihuone. Turveruukut ovat kertakäyttöisiä ja haajoavat istutuksen jälkeen maahan, mutta ne kuivuvat helposti. Myös turpeesta puristetut briketit (Jiffy-potit) istutetaan kasveineen lopulliseen kasvuruukkuun tai maahan. Pestyt jogurttipurkit ja maitotölkit sopivat oikein hyvin kylvöastioiksi tai jatkokasvatukseen. Kylvöpotteja voi myös taitella sanomalehdestä.

Sanomalehdestä voi pyöräyttää kylvöruukkuja. Isot kurpitsan siemenet on helppo painaa yksitellen mullan alle.

Jiffy-potit ovat turvekiekkoja, jotka turvotetaan vedessä pulleiksi. Potit hajoavat maahan itsekseen istuttamisen jälkeen.

Pienet siemenet on paras kylvää hiekkään sekoitettuna. Seos ripotellaan kylvöalustalle suolasirottimen läpi.

VINKKI

- Kun istutat kasvin maatuovassa ruukussa, istuta se hyvin kasteltuna ja peitä ruukku kokonaan mullan pinnan alle. Jos jätät reunoja näkyviin, ne kuivuvat ja kuivattavat myös mullan hennon juuriston ympäriltä, ja kasvi voi kuolla.

Siemenestä taimeksi

Kun siemenet imevät itseensä kosteutta ja lämpötila on sopiva, itäminen käynnistyy. Kasvualustan tulee olla kosteahko, mutta ei märkä ja ilmaton. Jos kylvös pääsee kuivumaan, taimet kuolevat. Kylvöastiat täytetään lähes täyteen mullalla ja pinta tasoitetaan. Siementen kylvösyvyys on yleensä kolme kertaa siemenen läpimitan verran.

Suuriin siemeniin voi hyvin tarttua sormin, ja niitä pystyy kylvämään yksitellen suoraan ruukkuihin ja reilusti mullan alle. Monesti yhteen ruukkuun kylvetään kaksi siementä, ja heikompi taimi poistetaan taimettumisen jälkeen.

Pienet siemenet sirotellaan kylvölaatikkoon hajakylvönä mullan pinnalle tai kylvetään riveihin. Monia yrttejä kasvatetaan ruukuissa taimiryppäinä, jolloin siemenet kylvetään 5–10 siemenen ryhmäksi. Paina siemenet kevyesti multaan. Suihkaus vettä suihkupullostasta kiinnittää ne paikoilleen. Kylvöksen peittäminen ohuella hiekkakerroksella tasaa kosteutta. Merkitse kylvökset nimilapuilla: mitä on kylvetty ja milloin.

VINKKEJÄ

- Pese ja kuivaa kädet ennen kuin alat kylvää.
- Sekoita pienet siemenet hienoon hiekkään, jotta työ sujuu näppärästi ja kylvöksestä tulee tasainen. Kylvä seos suolasirottimen läpi.
- Siemenen kovaa kuorta voi hieman heikentää kynsiviilalla tai hiekkapaperilla hiomalla.

Joillakin siemenillä on hyvin kovat tai muulla tavoin itämistä estävät kuoret. Liottaminen varmistaa siementen itämistä samoin kuin kuoren varovainen rikkominen. Kovakuorisista siemeniä on muun muassa ruusupavulla ja uudenseelanninpinaatilla.

Pidä kylvös lämpimässä paikassa ja suihkuttele päivittäin, kunnes kasvit ovat taimettuneet. Muovin tai kylvölaatikon läpinäkyvän kannen alle muodostuu kostea ja lämmin pienilmasto, jossa taimilla on suotuisat olot. Myöhemmin kasvupaikka voi olla hieman kylvön aikaista viileämpi (18–20 °C). Raota katetta välillä tuuletuksen vuoksi.

Poista muovikate tai -kansi, kun sirkkalehdet ovat tulleet esiin, ja siirrä taimiastiat valoisaan paikkaan tai kasvilampun alle. Kääntelee astiaa, jotta taimet kasvavat tasaisesti eivätkä taivu valon suuntaan. Kun taimiin puhkeaa kasvulehtiä, voidaan aloittaa kastelu laimealla lannoiteliuoksella.

Hajakylvöstä syntyneet taimet tarvitsevat pian lisää tilaa. Ne koulitaan eli siirretään väljempään kasvutilaan, kun niissä on ensimmäiset kasvulehdet. Kastele taimet hyvissä ajoin ennen siirtoa. Irrota kasvit varovasti mullasta ja siirrä omiin ruukkuihinsa. Tartu taimia lehdestä – varsi ei saa katketa. Pyri saamaan mukaan ehjä multapaakku. Paina multa kolo, johon ujutat paakun hieman aiempaa syvemmälle. Tiivistä multa paakun ympärille ja kastele.

Muista karaisu! Taimilla on sisällä lämmintä ja suojais-ta. Äkillinen siirto ulos voi olla kasville hyvin stressaavaa. Karaisu sopeuttaa niitä ulkoilmaan. Vie taimet ulos lämpiminä päivinä ja kiikuta ne yöksi sisätiloihin. Varaa karaisuun aikaa noin viikko. Tarkkaile säätietoja ja pidä kasvit sisällä tai peitele niitä harsolla, jos halla uhkaa tai on liian tuulista.

Pienikin viljelmä tuottaa satoa ja kasvien kasvu on mukava seurata.

Piha kasvamaan

Hyötykasvien ja kukkien viljely onnistuu pienelläkin alalla. Riittää, että tekee pari penkkiä vihanneksille sekä erillisen penkin varhaisperunalle. Niistä saa jo mukavasti satoa, eikä kasvien hoito ole ylivoimaista. Tilaa voi varata myös kukille ja yrteille sekä monivuotisille kasveille, kuten raparperille ja marjapensaille. Piirrä suunnitelma paperille: mitä lajeja kasvatetaan ja paljonko tilaa tarvitaan?

Perusta kasvimaan, laatikko- tai ruokkuviljelmä tuulensuojaiseen paikkaan, johon aurinko paistaa suurimman osan päivästä. Lähellä viljelmää oleva vesipiste helpottaa kastelua. Perusta myös komposti, jotta saat kasvijätteestä hyvää multaa. Komposti kannattaa sijoittaa varjoisaan paikkaan.

Hanki kasvimaan muokkaamista varten pitkävartinen puutarhalapio ja kääntötalikko. Talikolla voi pöyhä kompostia ja levittää katetta. Maan tasaaminen sujuu haravalla ja kitkeminen pitkävartisella haralla, jolloin selkä ei rasitu. Kastelua varten hankitaan kastelukannu. Jos käytössä on vesipiste, kasteluletku ja suihkusuutin helpottavat kastelua. Puutarhakuokka on monikäyttöinen väline. Sitä käytetään maan muokkaamiseen, penkkien tekemiseen, vakojen vetämiseen, perunoiden multaamiseen ja sadon korjaamiseen. Myös pienillä lapioilla ja haroilla on käyttöä, jos kasveja on maassa runsaammin. Osta myös kasvuharsoa. Sen alla kasvit pärjäävät alkukesän hallaöinä ja ovat turvassa lentäviltä kasvintuhoojilta.

Maa muhevaksi

Puutarhakasvit kasvavat parhaiten, kun kasvualusta on kuohkea ja ravinteikas. Kun maassa on runsaasti eloperäistä ainesta, maaperän hyödylliset pieneliöt viihtyvät hyvin. Ilmavassa ja lämpöisessä mullassa juuret toimivat tehokkaasti.

Hyvä maa tarjoaa kasveille sopivasti eri ravinteita ja kosteutta. Usein maata on parannettava ennen viljelyn aloittamista lannoittamalla, kalkitsemalla ja lisäämällä siihen karkeaa hiekkaa, turvetta, multaa tai kompostia.

Maa muokataan kevään tullen lapiolla ja haravalla kylvö- ja istutuskuntoon. Käännä maa lapion piston syvyydeltä ja poista samalla monivuotisten rikkakasvien juuret. Syksyllä sadonkorjuun jälkeen käännä maa isoille paakuille, jotka murstuvat pienemmiksi talven pakkasissa.

VINKKI

- *Jos viljelyyn otettava paikka on ollut nurmikkona, kuori nurmi pois paksuina liuskoina, ja kasaa ne nurmipuoli alaspäin kasvimaan nurkkaan maatumään mullaksi.*

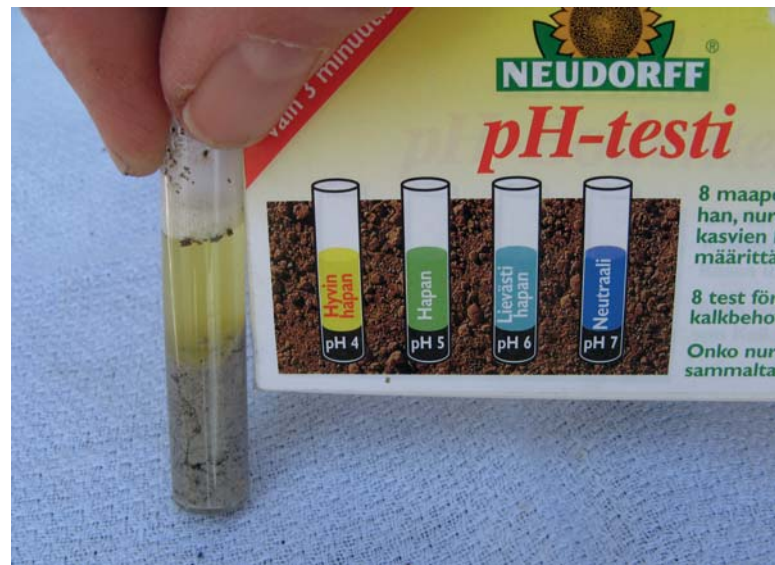
Viljelyyn käytettävä maa lannoitetaan vuosittain, jotta se olisi riittävän ravinteikasta tuottaakseen hyvän sadon. Moniravinteiset seoslannoitteet sopivat yleislannoitukseen. Eloperäiset lannoitteet, kuten kompostimulta, kasvuturve ja maahan muokattavat vihantakasvit, ravitsevat maata ja ovat eduksi sen elävyydelle.

Lannoita kasvimaan keväällä seoslannoitteella, joka sisältää typpeä, fosforia, kaliumia ja hivenaineita. Lannoite voi olla luonnonmukainen tuote, kuten rakeistettu luonnonlannoite tai epäorgaaninen rakeistettu lannoite.

Kesän aikana jotkin kasvilajit kaipaavat kasvuun lisävauhtia tai puhtia kukkimiseen. Kastele niitä lannoiteliuksella tai haraa lannoiterakeita pintamultaan ja kastele. Monivuotisille lajeille ei anneta typpipitoisia lannoitteita enää heinäkuun päätyttyä, jotta niiden talvehtiminen ei vaarannu.

Hyvä viljelysmaa on elävää ja kuohkeaa.

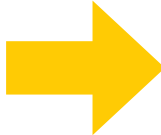
pH- testipakkauksen ohjeilla pystyy selvittämään maan happamuustason. Tarvitaanko kalkkia vai ei?

Suomessa maat ovat luonnostaan melko happamia. Monet kasvilajit viihtyvät lievästi happamassa tai neutraalissa maassa, jonka pH on 6–7. Pensasmustikka ja peruna ovat happaman maan kasveja (pH alle 6).

Maan happamuutta vähennetään kalkitsemalla. Kalkki annostellaan pakkauksen ohjeen mukaan puutarhaan tai kasvimaalle syksyllä tai keväällä, kun maa on kostea. Kalkki parantaa kasvien kykyä ottaa maasta ravinteita ja se elävöittää maan pieneliötoimintaa. Kalkitus voi ehkäistä kasvitautejakin, kuten möhöjuurta kaaleilla. Jos maa on liian emäksinen, siitä saa happamamman kalkitsematonta turvetta lisäämällä.

Neljän lohkon kiertoviljely voisi olla seuraava: A-lohkossa kasvatetaan maata parantavaa lajia kuten hernettä.

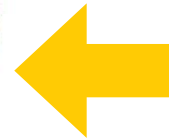
B-lohkoa lannoitetaan runsaasti, ja siihen sijoitetaan paljon ravinteita kuluttavia lajeja kuten kurpitsaa tai kurkkua.

KIERTOVILJELY

Vähällä lannoittamisella pärjäävät lajit kuten yrtit ja salaattit ovat D-lohkossa. Seuraavana vuonna paikat vaihtuvat.

C-lohkossa kasvatetaan juurikkaat ja sipulit.

KYLVÄ MAALISKUUSSA	KYLVÄ HUHTIKUUSSA	KYLVÄ TOUKOKUUSSA
iisoppi	ananaskirsikka	avomaankurkku
kasvihuonepaprika	avomaantomaatti	kasvihuonekurkku
kasvihuonetomaatti	basilikat	keräsalaatti
purjo	kaalit	kurpitsat
rosmariini	kuukausimansikka	lanttu
salvia	maustemeirami	ruusupapu
sitruunamelissa	salkopapu	sokerimaissi
	viherminttu	timjami
		uudenseelanninpinaatti
		villirukola
		yrtti-iiso

Kiertoviljely on hyödyksi

Kiertoviljely, jota myös kasvinvuorotteluksi tai vuoroviljelyksi kutsutaan, auttaa pitämään maan terveenä ja kasvukuntoisena. Periaatteena siinä on, että samaa kasvilajia sukulaisineen ei joka vuosi sijoiteta samalle kohtaa kasvimaata. Tarkoituksena on välttää kasvi- tautien ja tuholaisten pesiytymistä maahan.

Kiertoviljely voi olla esimerkiksi neljän lohkon malli. Siinä varataan joka vuosi yksi lohko (lohko A) kasvi- maasta maata parantavien vihantakasvien, kuten tyypeä sitovien palkokasvien tai juurilla maata möy- hentävien auringonkukkien, viljelyyn. Vihantakasvit muokataan maahan loppukesällä. Kolmeen muuhun lohkoon tai kasvupenkkiin kasvit järjestetään ravin- teiden tarpeiden mukaan. Peruna on yleensä erillään viljelykierrosta ja sille on omia erikoislannoitteita.

Runsaasti ravinteita tarvitsevia vihanneksia (lohko B) ovat avomaankurkku, kurpitsat, maissi, tomaatti ja kaalit. Niille annostellaan keväällä luonnonlantara- keita 5 dl/m². Melko runsaasti ravinteita vaativia vi- hanneksia ovat monet juurikkaat ja sipulit (lohko C). Niiden lannoiteannos on 2,5 dl/m². Retiisi, salaattit ja yrtit (lohko D) tarvitsevat vain 2 dl/m². Lannoittaes- sasi tutustu tuotepakkauksessa kerrottuihin annoste- luohjeisiin.

Kasvukausi alkaa

Kasveilla on hyvä kasvaa 10–15 cm korkeissa penkeis- sä, joissa maa on lämpimämpää kuin tasamaassa ja joista liika vesi valuu pois. Kasvata vihannekset rivis- sä, jolloin on helppo huolehtia oikeasta taimivälistä ja rikkakasvien kitkemisestä. Riviväleiksi jätetään kas- vilajista riippuen 30–40 cm. Jos teet useita penkejä, jätä niiden väliin noin 30 cm leveät käytävät kulke- mista varten.

Tasaa kylvöalusta huolellisesti haravalla. Vedä hara- van varrella tai kuokan kärjellä suorat vaot kahden kepin varaan pingotettua narua pitkin: pienille sie- menille 1–2 cm ja isoille siemenille 2–6 cm syvä vako. Ripottele ensin vaon pohjalle kuohkeaa multaa ja kastele maa. Kun siemenet ovat vaossa, ne peitetään mullalla. Multa tiivistyy paikoilleen, kun kylvös lopuk- si kastellaan. Liitä kastelukannun nokkaan tai vesilet- kun päähän vedenhajotin, jotta vesi tulee sopivana suihkuna eikä virtaa vieden siemeniä paikoiltaan.

Kahden kepin ja narun avulla kylvörivit saa suoraan.

Kun käytät kylvönauhaa, varmista että vako on tasaisen syvä koko rivin mitalta.

Kylvönauhassa siemenet ovat sopivin välimatkoin eikä taimia tarvitse harventaa.

VINKKEJÄ

- Kasvukausi käynnistyy Etelä-Suomessa huhtikuun lopussa ja kestää noin 180 vuorokautta.
- Pohjois-Suomessa kasvukauden pituus on noin 100 vuorokautta. Se alkaa kesäkuun alussa.
- On etu, jos pääsee kylvämään varhain. Kasvit saavat kasvuaikaa, ja nopeita lajeja ehtii kylvää useita eriä.
- Varhainen kylvö sopii hidaskasvuksille lajeille, jotka eivät ole taimina arkoja alkukesän halloille. Esimerkiksi persiljan voi kylvää valmiiksi myöhään syksyllä.
- Keskikesällä pinaatit ja salaattit kukkivat helposti, kun valoisa aika on pitkä. Myös helle ja kuivuus voi aiheuttaa kukkimista. Tämän vuoksi keskikesällä pidetään kylvötauko. Elokuun kylvöistä ehtii kasvaa syysato.
- Monesta lajista on myynnissä siemenauhoja, joissa siemenet ovat sopivin välimatkoin.

Merkitse rivit, jotta tiedät mitä missäkin kasvaa. Sirottele riviin myös kerros hienoa hiekkaa tasaamaan kosteutta ja merkitsemään rivin paikkaa. Laita kasvipenkkiä päälle kasvuharsoa suojaamaan kylvöstä ja pieniä taimia kuivattavalta tuulelta, kylmältä, tuohyönteisiltä ja siemeniä syövilta linnuilta. Kun kasvit ovat taimettuneet, ne harvennetaan sopivin välein. Samalla kitketään rikkakasvit pois penkistä.

Istuta esikasvatetut taimet maahan sopivin välein kesän alussa. Irrota taimet varovasti ruukuistaan ja pane paakku istutuskuoppaan mahdollisimman ehjänä. Tiivistä multa paakun ympärille ja kastele hyvin. Kastele istutuksen jälkeen usein, kunnes kasvit pääsevät kasvuun ja alkavat etsiä juurillaan vettä maasta. Ruohosilppukate kasvupenkissä tasaa maan kosteutta ja ravitsee kasveja.

Laatikossa näppärästi

Kasvien viljely laatikossa tai kehikossa on vaivattomampaa kuin avomaalla. Laatikko täytetään peruslannoitetulla ja -kalkitulla mullalla, jossa ei ole rikkakasvien siemeniä. Kastelemista laatikon kasvit vaativat enemmän kuin multapenkkiin istutetut kasvit.

Pohjattoman laatikon tai kehikon voi tehdä itse laudoista tai turveblokeista. Lavakaulus on puolestaan kokoon taittuva puinen kuormalavan seinä, jossa on kulmissa saranat. Kehyksiä on kätevä pinota päällekkäin korkeaksi penkiksi. Kun mitoitus on sopiva, kasvien hoitajan ei tarvitse kyykkiä ja kumarrella. Jos laatikkoviljelmä perustetaan nurmikon päälle, poista nurmikko laatikon kohdalta tai peitä se paksulla kerroksella sanomalehteä.

Laatikkoon tarvitaan paljon multaa, mutta korkean kehikon pohjalle voi laittaa ensin lekasoraa tai muuta ainesta täytteeksi ja salaajitukseksi. Pienille kasveille riittää 20 cm multakerros, juurikkaille 30–40 cm ja marjapensaille 50 cm.

VINKKEJÄ

- *Kasvilaatikossa ei ole suurta huolta rikkakasveista tai etanoista.*
- *Ostettu multaseos on ravinteikasta ja kalkittua.*
- *Laatikossa multa pysyy lämpimänä, mutta kuivuu melko nopeasti.*

Laatikoihin voi istuttaa myös monivuotisia kasveja, kuten marjapensaita. Tällöin laatikon tulee olla melko suuri, jotta sen multatila on tarpeeksi syvä. Laatikon vuoraaminen sivuilta styroksilla ennen mullan lisäämistä varmistaa, etteivät pensaiden ja puiden juuret pakkasessa palellu. Talven aikana kasvit saavat olla lepotilassa ja vailla kastelua.

Helposti säkissä

Säkkiviljely sopii terasseille ja kasvihuoneisiin, mutta säkin voi sijoittaa myös lämpimälle seinustalle. Säkit ovat turpeella täytettyjä käyttövalmiita viljelysalustoja, joiden multa on kalkittu ja lannoitettu. Säkkimullan ravinteista osa on varastolannoitteina, joten ne riittävät koko kasvukaudeksi – ei tarvita kuin vettä. Kastelua voi helpottaa hankkimalla säkkiviljelyyn kehitetyn kastelualtaan, josta vesi imeytyy ylös multapatsaita pitkin.

Säkeissä voi kasvattaa kaikenlaisia puutarhakasveja. Isossa säkissä (70 l) on tilaa kolmelle kurkun, paprikan tai tomaatin taimelle. Vaihtoehtoisesti niihin mahtuu muutama meloni tai kurpitsa. Pienempi säkki (50 l) sopii vaikkapa salaattien kasvattamiseen. Perunaa varten voi ostaa säkin, jonka lannoituksessa on huomioitu perunan tarpeet. Sopiva kasvusäkki löytyy myös yrteille ja mansikoille. Säkkiin tehdään reiät taimien istuttamista varten.

Laatikkoviljelmään eivät etanat pääse – etenäkään, jos estävänä reunuksena on muovinen pitsinauha.

Helposti siirrettävät ja tyhjinä kevyet kuitukankaiset kasvatussäkit ovat käteviä käytössä.

Ruukkuja moneen paikkaan

Pienimuotoisen puutarhan voi perustaa ruukkuja tai muita astioita käyttämällä. Ruukuissa voi hyvin kasvattaa esimerkiksi minitomaatteja, kuukausimansikoita, kukkia ja yrttejä. Ampellit ovat omiaan pitkäversoisille lajeille. Suosi ruukkupuutarhassa yhtenäistä värytystä, jos haluat pitää puutarhan tai terassin levollisen näköisenä.

Saviruukut läpäisevät vettä paitsi pohjareijistä myös kyljistään. Muoviruukkuihin verrattuna ne ovat tukevia ja painavia, mutta ne likaantuvat ja rikkoutuvat helposti. Muoviruukuissa kasvualusta pysyy kauan kosteana. Niitä on kätevä pestä ja säilyttää. Ruukku voi olla myös betonia tai metallia. Huomaa, että metalli voi kuumentua liikaa paahteisella paikalla.

Hanki kasvualustaksi laadukasta multaa, joka on valmiiksi lannoitettua ja kalkittua. Hitaasti liukenevat lannoiterakeet sekoitetaan istutusmultaan, ja niiden sisältämät ravinteet vapautuvat kesän aikana kasvien käyttöön. Voit annostella myös luonnonlannoitteita kasoiksi lannoitepakkauksen ohjeen mukaan ja peittää kasat mullalla.

Ruukkuviljelmää pitää kastella ja lannoittaa usein. Jos multaseoksessa on mukana kastelukiteitä, jotka luovuttavat kosteutta kasvin tarpeiden mukaan, kastelun tarve vähenee. Vaikka ruukuissa on reikiä pohjassa, ne kannattaa silti salaojittaa laittamalla kerros kevytsoraa ruukun pohjalle.

Hoida huoletta

Kastele kylvöksiä ja vasta istutettuja taimia usein, jotta kasvu pääsee käyntiin. Ajoita kastelu aamuun tai alkuiltaan, jotta vesi ei haihdu päivän paahteessa hukkaan. Multava, kuohkea ja kompostilla parannettu maa pidättää vettä hyvin. Maan pinnan haraaminen tai kattaminen esimerkiksi ruohosilpulla tai katekankaalla säilyttää kosteutta maassa ja vähentää kastelutarvetta. Matalajuuriset kasvit, kuten salaattit ja retiisit, kasvavat hyvin tasaisessa kosteudessa.

Kasvimaalla kasvuun päässeitä kasveja kastellaan melko harvoin, mutta kerralla runsaasti. Ruukuissa, laatikoissa tai kasvihuoneessa kastelu on helteisinä jaksoina lähes päivittäistä. Kun vesipiste on lähellä kasveja, ja apuna on letku, kastelu on mukavaa. Kasveja voi myös sumuttaa vesisuihkulla. Myynnissä on monenlaisia kasvatuslaatikoita ja -ruukkuja, joihin saa kätevän altakastelusysteemin, ja kasvihuoneisiin on mahdollista hankkia kasteluautomaatiikkaa.

Keväällä halla voi tuhota juuri taimettuneet tai istutetut vihannekset ja kukat sekä vioittaa hedelmäpuiden ja marjakasvien kukkia. Hallaa voi esiintyä myös syyskesällä, mutta silloin useimmat kasvit ovat jo kestäviä sitä vastaan. Hallan tuhoja estetään levittämällä kasvuston suojaksi kasvuharsoa. Keveä harso lähtee herkästi liikkeelle tuulen mukana, mutta sen saa kiinnitettyä maahan peittämällä reunat mullalla. Myös isot kivet sopivat ankkureiksi.

Kateharsot suojaavat taimia hallalta ja lentäviltä hyönteisiltä.

Muovi- tai harsokatteen voi virittää kaarien päälle, jolloin syntyy matala ja suojaisat olot tarjoava kasvutunneli.

Kastelukannun nokassa oleva hajottaja levittää veden tasaisesti kylvöriivin päälle.

Pitkävartinen hara on hyvä apu rikkakasvien poistamiseen ja maan pinnan kuohkeuttamiseen.

Paksu ruohokate ravitsee maata ja tukahduttaa rikkakasvien kasvua.

Ennen istutusta annostellun peruslannoituksen lisäksi kasveille annetaan kesän aikana tarvittaessa lisälannoitusta. Ravinteiden puutteen huomaa kasvun hidastumisesta ja lehtien kellertävästä väristä. Esimerkiksi kurkut, tomaatit ja kurpitsat tarvitsevat lisää voimaa kasvuunsa kesällä. Sekoita lannoitteet pintamultaan ja kastele maa hyvin tai anna kasteluveden mukana laimeaa lannoiteluosta. Noudata lannoitteiden pakkausten annosteluohjeita. Älä lannoita liikaa, sillä sekin haittaa kasvua.

Köynnöstävät lajit, kuten pavut, herneet ja köynnös-kraffit, tuetaan tukikeppien tai -verkkojen avulla. Herneille riittävät tueksi maahan painetut oksat. Paririvin väliin voidaan virittää myös verkko. Salko- ja ruusupavut tarvitsevat hieman vahvemman tuen. Usein niille tehdään tuki kolmesta kepeistä, jotka on sidottu yläpäältä yhteen.

Multaaminen tukevoittaa korkeiksi kasvavien vihanesten kasvua. Perunat mullataan kerran tai kaksi vetämällä haravalla tai kuokalla multaa varsien tyvelle harjuksi. Multaaminen estää mukuloiden ja juuren tyven vihertymisen valon vaikutuksesta. Huomaa, että vihreät perunanosat sisältävät myrkyllistä alkaloidia.

Suojele satoa

Rikkakasveja, tuhohyönteisiä ja kasvitauteja torjutaan harrasteviljelyssä yleensä luonnonmukaisesti ilman kasvinsuojeluaineita. Tauteja ja tuholaisia ehkäistään muuttamalla kasvien kasvupaikkoja niin, ettei samoja kasveja kasvateta samassa paikassa peräkkäisinä vuosina (ks. kierto- ja kiertoviljely sivulla 40). Kun kasvit eivät kasva liian tiheässä, ne säilyvät paremmin terveinä. Harvenna kasvit ajoissa: eri lajien taimi- ja rivivälisuo- situkset selviävät muun muassa siemenpakkauksista.

Rikkakasvit jaetaan siemenrikkakasveihin ja monivuotisiin juuririkkakasveihin. Siemeniä leviää ilma- virran, eläinten ja työkalujen mukana paikasta toiseen. Siemenet voivat säilyä maassa vuosikymmeniä. Kun maata muokataan, siemenet saavat valoa ja vettä ja ne alkavat itää ja kasvaa. Juuririkkakasvit, kuten juolavehna ja rikkanenätti, leviävät paitsi siemenistä myös voimakkaiden juurien tai pitkien maavarsien avulla. Pienikin maahan jäänyt juuren pala tuottaa uuden kasvin, siksi on hyvä kerätä ne maan muokkauksen yhteydessä tarkoin pois.

Rikkakasvit lähtevät kitkemällä ja niiden kasvua ehkäistään maan pinnan katteilla. Maan peittäminen ruohosilpulla, paperilla, katemuovilla tai -kankaalla estää rikkakasvien kasvua. Kitkeminen on tärkeää erityisesti alkukesällä, kun viljelykasvit ovat vielä pieniä. Kitketyt rikkakasvit voi viedä kompostiin, jos niissä ei ole kypsiä siemeniä. Juuririkkakasvien kuten juolavehnan tai kortteen juuret kannattaa kuivattaa tai mädättää mustassa muovisäkissä ennen kompostiin laittoa.

Tuhohyönteisistä osa on erikoistunut tiettyyn kasviin ja osalle kelpaa monenlainen ravinto. Valitse kestäviä lajikkeita ja aloita viljely oikeaan aikaan. On tärkeää, että multa ja työkalut ovat puhtaita tuholaisista. Peitä kylökset ja taimet kasvuharsolla, joka estää lentävien hyönteisten pääsyn niiden kimppuun. Tarkkaile kasveja ja toimi heti, kun tuhohyönteisiä ilmaantuu. Kerää pois isot toukat. Suihkuta kirvat irti kasveista vedellä tai poista niiden valtaamia osia. Kirvoja ja muita pehmeäihoisia hyönteisiä voi torjua mäntysuopa- tai nokkosvesiliuoksilla. Ruiskuta kasvit märäksi suihkupullolla tai kasvinsuojeluruiskulla. Käsitteily on hyvä toistaa muutaman päivän kuluttua.

Etanat aiheuttavat paljon tuhoa. Niitä voi karkottaa koivutisle -nimisellä torjunta-aineella, noukkia pois tai yrittää pyydystää ansaan. Kumoa maahan puoli desilitraa viljanleseitä ja aseta sen päälle kumottu teevati hieman raolleen. Ansaan tulleet etanat poimitaan ja hävitetään. Niitä ei saa heittää avokompostiin, sillä ne houkuttelevat lisää etanoita puutarhaan. Viljelylaatikoissa kasvit ovat etanoilta melko hyvin turvassa.

RESEPTIT

● **Nokkosveteen** tulee kilo tuoreita nokkosia kymmeneen litraan vettä. Ne saavat tekeytyä vuorokauden.

Neste on sellaisenaan valmista käytettäväksi, kun kasvinosat on siivilöity pois.

Säilytä neste suljetussa kanisterissa koska sen tuoksu on väkevä.

● **Mäntysuopaliuos** tehdään sekoittamalla 3 dl mäntysuopaa 10 litraan vettä.

Kasvit pitää harventaa ajallaan. Tiheässä kasvustossa sato jää pieneksi ja kasvitaudit uhkaavat taimia.

Lehtikirvat viihtyvät nuorissa latvaversoissa ja imevät kasvin solunesteitä.

Katteet ja viljelylaatikot auttavat suojaamaan taimia etanoilta ja kotiloilta.

Värikkäät vihannekset

Syötäviä kasveja on helppo kasvattaa, ja sadoksi saa vitamiineja ja kuituja hyvän maun lisäksi. Tässä esiteltävät kasvit menestyvät yleensä hyvin aloittelijallakin eivätkä vaadi isoa tilaa.

VINKKI

- Kun valitset vihanneksia viljeltäväksi, tarkista mikä on kunkin lajin tai lajikkeen kasvuaika eli aika kylvöstä sadonkorjuuseen. Saman kasvin eri lajikkeilla voi olla isoja eroja kasvuajan pituudessa.

Kurpitsat ja avomaankurkku

Kurpitsat ja kurkut ovat trooppisen reheviä: niiden karheat versot suikertavat pitkinä. Ne viihtyvät lämpimässä paikassa ja tarvitsevat paljon vettä ja ravinteita. Kurpitsoja ja avomaankurkkuja voi kasvattaa viljelylaatikoissa ja -säkeissä tai isossa sorakerroksella salaojitetussa ruukussa. Parvekkeelle hankitaan pieneköjä ja tiiviskasvuisia lajikkeita. Kesän alussa voi olla hallaöitä. Suojaa silloin kurkut ja kurpitsat kasvuharsolla.

Siemenet	Isoja ja helppoja käsitellä. Annoksessa on kymmentä siementä. Voit liottaa siemeniä ennen kylvöä.
Taimikasvatus	2–4 viikkoa
Satokausi	heinä-syyskuu

Kesäkurpitsasta on valkoisia, keltaisia, vihreitä ja viirukkaita lajikkeita. Pitkät kesäkurpitsat ovat suosittuja, mutta saatavana on myös litteitä "ufoja" tai pallon muotoisia pienihedelmäisiä lajikkeita. Miedon makuinen spagettikurpitsa muistuttaa isoa hunajamelonia. Sen sisus muuttuu kypsennettäessä spagettimaiseksi. Talvikurpitsan kovakuorinen hedelmä kestää varastointia, ja sen maku jopa paranee säilytyksen aikana.

Jos haluat kasvattaa Halloween-kurpitsan, valitse esimerkiksi hyvänmakuinen Big Max -lajike. Tämän oranssin jättikurpitsan hedelmä voi parhaimmillaan painaa kymmeniä kiloja. Isoin kurpitsa -kilpailuissa voi nähdä monta sataa kiloa painavia hedelmiä. Niiden kasvattaminen vie aikaa ja vaatii taitoa. Koristekurpitsoja on vaikka minkä näköisiä. Ne ovat hyvää materiaalia syksyisiin asetelmiin.

KASVUPAIKKA

AVOMAA

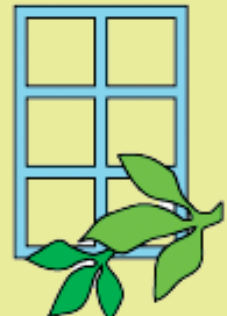
VILJELYLAATIKKO

KASVIHUONE

RUUKKU

IKKUNA

ALOITUS

Etelä-Suomessa kesäkurpitsa ja avomaankurkku voidaan kylvää suoraan ulos, kunhan maa ehtii kunnolla lämmentä. Parasta on silti varmistaa kasvuunlähtö esikasvatuksella. Kylvä toukokuussa 1–2 siementä 10 cm:n ruokkuun 2–3 cm:n syvyyteen vaakatasoon. Kurpitsat itävät huoneen lämmössä muutamassa päivässä ja kurkut vähintään viikossa. Jos kylvit kaksi siementä ruokkuun, poista myöhemmin heikompi taimi. Kasvata taimet valoisassa paikassa, ja karaise niitä ennen ulos istuttamista. Käsittele niitä varovasti, sillä juuret vaurioituvat siirrossa herkästi.

Kokoa kasvimaalle kohopenkki tai harju kuohkeasta ja kompostimullalla höystetystä maasta. Harjussa maa pysyy lämpimänä. Istuta avomaankurkut 20 cm:n välein. Yksi kesäkurpitsa tarvitsee kasvutilaa noin 1 m² ja jättikurpitsa 2–4 m².

ERITYISTÄ

- Kurpitsat tarvitsevat hyönteisiä pölyttämään emikukat, jotta hedelmiä muodostuisi. Varmista pölytys siirtämällä siitepölyä emikukkaan pensselin avulla tai irrotetulla hedekukalla. Emikukan tunnistaa nupun alla olevasta pullistumasta. Hedekukalla on suora ja pitkä varsi kukkavartena.
- Pölytyksiä pääset tekemään kesäkuun loppupuolella. Odota, että emikukan terälehdet värittyvät selkeästi keltaisiksi. Irrota hedekukka ja poista siitä terälehdet. Tupsuttele hedekukalla emikukan keskellä olevaa luottia.

HOITO

Kastele kurkkuja ja kurpitsoja kerran viikossa ja hellekausina useammin. Anna kerralla noin kymmenen litraa vettä kullekin taimelle. Vältä lehtien kastelemista, jotta ne säilyvät terveinä. Lannoita kesän mittaan laimealla kastelulannoitteella tai haraa hieman lisälannoitetta maahan keskikesällä. Kasvuston kellahtava väri voi johtua ravinteiden puutteesta.

Poista talvikurpitsan taimesta kasvukauden aikana kukkia ja raakileita. Näin saat kasvin kasvattamaan muutamaa suurta hedelmää. Avomaankurkusta kannattaa leikata joitakin sivuversoja pois.

Koristekurpitsat säilyvät pitkän aikaa kunhan ne korjataan tuleentuneina.

Kurkut ovat parhaimmillaan pienikokoisina.

Kesäkurpitsat ovat yleensä terveitä ja satoisia puutarhakasveja. Yksi taimi tarvitsee noin neliömetrin kasvutilaa.

Kesäkurpitsat viihtyvät muovikatteessa, joka pitää maan lämpimänä ja hedelmät puhtaina.

ONGELMAT

- Avomaankurkun hedelmien karvaus johtuu veden puutteesta: älä päästä kasvualustaa kuivumaan.
- Härmäsienitauti näkyy valkeana katteena lehdissä: huolehdi kasvien kasvukunnosta; valitse taudinkestäviä lajikkeita ja poista vioittuneet lehdet.
- Epätäydellinen kukkien pölyttyminen voi aiheuttaa hedelmien mätänemistä.

VINKKEJÄ

- Ohjaa avomaankurkut kasvamaan ylöspäin tukeen. Se säästää tilaa kasvihuoneessa tai patiolla viljeltäessä ja hedelmät pysyvät puhtaina.
- Laita kurpitsan hedelmän alle lasin, laudan tai muovin pala eristeeksi mullasta.

SATO

Kerää avomaan kurkut noin 10 cm:n mittaisina, kun hedelmän kuori on vielä nystermäinen – ei sileää. Irrota kurkut versoista leikkaamalla. Poimi sato monta kertaa viikossa, jotta hedelmät eivät kehity liian suuriksi. Laita kellastuneet ja liian isoiksi kasvaneet kurkut kompostiin.

Poimi kesäkurpitsan nuoret hedelmät 15–30 cm:n mittaisina. Iso kesäkurpitsa menettää maukkautensa, jos siemenet pääsevät kehittymään. Kurpitsan hedelmiä voi varastoida viileässä (noin +10 °C) pari viikkoa.

Anna talvikurpitsan kypsyä kiinni versossa mahdollisimman pitkään. Kypsän hedelmän tunnistaa kopauttamalla, jolloin ontto ääni kertoo, että sato on korjattavissa. Irrota se varovasti kiertämällä tai veitsellä leikkaamalla. Talvikurpitsa säilyy monta kuukautta +5 °C:n varastossa.

Kurkkuja voit myös säilöä tillin kera etikkaliemeen, jos tarjolla on kylmäsäilytystilaa. Kurpitsaa käytetään monenlaisiin ruokiin ja leivontaan. Runsasmaltainen hedelmä sopii pikkelssien ja hillojen valmistukseen. Juuri aukeamassa olevia kukkia voi kerätä syötäväksi. Ne huuhdotaan ja kiehausetaan öljyssä tai voissa tai friteerataan.

Tomaatti

Tomaatteja on valtava lajikevalikoima pienistä kirsikatomaateista jättimäisiin pihvitomaatteihin. Värejä löytyy keltaisesta punaiseen ja jopa mahonkiin. Joidenkin lajikkeiden hedelmät ovat raidallisia tai laikullisia. Kannattaa kokeilla! Runsas valo, säännöllinen kastelu ja tasainen noin 20 °C:een lämpö ovat tomaattien kasvulle hyväksi.

Kaikkia tomaatteja voi kasvattaa kasvusäkeissä ja -laatikoissa. Rotevat pensastomaatit pärjäävät lämpimässä paikassa avomaalla, seinustalla tai parvekkeella kasvusakissa. Pensasmaiset kääpiölajikkeet ovat omiaan ruukkuviljelyyn. Rentoversoiset ampelitomaatit viihtyvät hyvin suojaisella kuistilla tai parvekkeella. Kasvihuoneissa viljellään runkotomaattia, jonka rennot versot kasvavat pitkiksi ja vaativat aina tukemista.

Siemenet	Melko pienet siemenet. Annoksessa on 10–30 siementä.
Taimikasvatus	noin 4 viikkoa
Satokausi	heinä-syyskuu
Huomaa	Tomaatin vihreät osat ovat myrkyllisiä.

ALOITUS

Helpoiten kasvatat tomaattia ostamalla valmiit taimet touko-kesäkuussa. Jos kasvatat taimet itse, kylvä siemenet maaliskuussa. Tomaatti itää helposti ja nopeasti huoneenlämmössä. Kylvä kaksi siementä kuhunkin taimiruukkuun ja poista heikompi taimi myöhemmin. Taimet kasvatetaan valoisalla ikkunalla ja ruukkuja käännellään, jotta taimet saavat tasaisesti valoa.

Istuta karaistut avomaan pensastomaatit ulos vasta kesäkuussa, kun yöhallat ovat ohi. Kasvihuoneessa viljelyn voi aloittaa jo huhti-toukokuussa.

Maukkaat runkotomaatit kypsyvät parhaiten kasvihuoneessa.

Taimet ovat sopivan kokoisia istutettavaksi, kun ne ovat noin 20–30 cm:n korkuisia ja niissä on muutamia lehtiä ja kukkaterttuja. Istutusväli on 50–60 cm. Ruukkotomaatit kasvatetaan yksittäin 5–10 litran ruukussa.

HOITO

Suojaa taimet hallalta ja kylmältä kasvuharson avulla. Kastele usein ja lannoita säännöllisesti kastelulannoitteella. Iso taimi kuluttaa jopa kolme litraa vettä vuorokaudessa. Sumuta lehtiä, jos sää on helteinen.

Tue runkotomaatit 1,5 m:n mittaisella kepillä tai ohjaa ne kasvamaan pystyssä tukinarujen avulla. Varmista sadon kehittyminen kopauttelemalla tukinaruja tai -keppejä kevyesti. Versojen liike irrottaa siitepölyä, joka hedelmöittää kukat, ja hedelmiä alkaa muodostua.

Runkotomaateista poistetaan lehtien hangoista kasvavat sivuversot eli "varkaat" viikoittain ennen kuin ne kasvavat isoiksi. Katkaise runkotomaatit elokuun alussa noin sopivalta korkeudelta, jotta loppukauden kasvu keskittyy hedelmiin.

ONGELMAT

- Peruna ja tomaatti ovat sukulaisia, ja tomaattiin voi tarttua perunarutto-sienitauti: pidä tomaatti- ja perunakasvit erillään.
- Hedelmien halkeilu johtuu runsaasta veden ottamisesta kuivuuden jälkeen: pyri pitämään kasvualusta tasaisen kosteana.
- Tomaatit eivät punastu: punaista väriä ei muodostu alle 16 °C:ssa eikä yli 32 °C:ssa.

SATO

Kirsikkatomaateista saa paljon maukkaita pieniä hedelmiä. Mehukkaat ja muhkeat pihvitomaatin hedelmät voivat painaa jopa yli sata grammaa.

Kypsänä korjattujen tomaattien maku on mahtava. Säilytä tomaatteja huoneenlämmössä tai hieman viileämmässä (+14 °C). Hyödynnä haljenneet tomaatit ja ylijäämäsato keittämällä niistä tomaattisosesta. Sosesta voi pakastaakin. Kerää syksyn viimeiset tomaatit vihreänä ja kypsytä ne aurinkoisella ikkunalla.

VINKKEJÄ

- *Peitä juuripaakku istutettaessa syväälle, sillä maan alle jäävään varteen kehittyy juuria.*
- *Kasvata tomaatin kumppaniksi basilikaa ja persiljaa.*
- *Tomaatin naapuriksi käyvät myös salaatti, retiisi, pinaatit, purjo ja sipulit.*
- *Tomaatin tapaan viljellään tomatilloa ja karviaiskoisoa eli ananaskirsikkaa.*

Chilipaprika ja vihannespaprika

Chilipaprikat ovat terveellisiä ja monikäyttöisiä vihannuksia, joiden kasvattamisesta on tullut monen harrastus. Chilien viljelijät eivät tarvitse kasvialstaa tai -huonetta: chilipensaat kasvavat ja tuottavat hedelmiä valoisalla ikkunallakin. Hedelmissä on paljon eri kokoja, värejä ja muotoja. Chilipaprikoita, joita turkinpippuriksikin nimitetään, löytyy maun mukaan hivelevän miedosta polttavan tuliseen. Tulisia chilejä ovat esimerkiksi habanerot.

Chilipaprikan sukulainen on vihannes- tai ruokapaprika, jonka hedelmät ovat makeahkot ja miedot. Vihannespaprikaa kasvatetaan kasvihuoneissa tai hyvin lämpimällä rakennuksen seinustalla.

Chilipaprika viihtyy kasvihuoneen lämmössä.

Siemenet	Melko pienet siemenet. Annoksessa on 10–15 siementä. Liota siemeniä ennen kylvöä.
Taimikasvatus	noin 4-6 viikkoa
Satokausi	heinä-lokakuu
Huomaa	Chilien hedelmät voivat olla hyvin tulisia.

ALOITUS

Kylvä vihannespaprikan ja chilien siemenet helmi-maaliskuussa. Voit laittaa useamman siemenen samaan ruukkuun itämään. Peitä siemenet noin sentin vahvuisella multakerroksella. Chilien siemenet itävät melkoisen hitaasti. Voi vierähtää kuukausi tai useampi ennen kuin taimet pilkistävät esiin mullasta. Myynnissä on ruukkuchilin paperisia siemenmattoja, joiden paperi hajoaa itsestään mullan alla.

Istuta taimet omiin ruukkuihinsa, kun niissä on ensimmäiset kasvulehdet. Käytä peruslannoitettua ja hiekkapitoista kukkamultaa. Kukkia alkaa ilmaantua noin kuukauden kuluttua istutuksesta.

Karaise taimia ennen kasvihuoneeseen tai ulkona pidettävään kasvusäkkiin tai -ruukkuun istuttamista. Istuta taimet kesäkuussa, kun maa on lämmennyt. Taimiväli on 50 cm, ja yksittäinen paprika tarvitsee noin viiden litran kasvuruukun. Vihannespaprika viihtyy melko voimakkaasti lannoitetussa kasvualustassa. Parvekeviljelyssä paprikat kannattaa istuttaa kasvusäkkiin.

ERITYISTÄ

- Paprikoiden tulisuus tulee kapsaisiini tai kapsaisinoidi nimisistä aineista. Sitä muodostuu hedelmän tyvessä olevassa istukassa, jossa siemenet ovat kiinni. Jos siemaisee vettä tulisen chilin puraisun jälkeen, kapsaisiini leviää suuhun ja maku vain voimistuu. Leipä, riisi tai maitotuotteet ovat avuksi, jos polte käy liiaksi hermoon.

HOITO

Sijoita paprikat ja chilit aurinkoiseen ja lämpimään kasvupaikkaan, mutta suojaa niitä paahteelta. Kastele runsaasti, mutta anna ruukkuviljelyssä pinta-

mullan kuivahtaa kastelujen välissä. Lisää kasteluveteen moniravinteista lannoitetta joka toinen viikko. Voit myös hoitaa koko kauden lannoituksen kerralla sekoittamalla ruukun tai laatikon multaan pitkävaikutteista lannoitetta.

Useimmat vihannespaprikalajikkeet kasvavat korkeiksi ja taimet tarvitsevat tukikepit. Heikkoja versoja voi harventaa pois. Poista taimista ensimmäinen kukka, jotta kasvu ei hidastu liian pian. Kukkivia taimia kannattaa hieman ravistella, jotta siitepöly irtoaa. Suihkuttaminen on hyväksi, sillä se vähentää vihannespunkkien esiintymistä.

ONGELMAT

- Kasvihuonepaprikoihin ilmaantuu kirvoja ja ansarijauhaisia: huolehdi kasvien kasvukunnosta ja hävitä tuholaiset vesisuihkulla tai mäntysuopaliuksella.

SATO

Paprikoiden sato valmistuu noin kolmen kuukauden kuluttua kylvöstä. Leikkaa hedelmät irti saksilla tai veitsellä. Ne säilyvät +10 °C:ssa muutamia viikkoja. Hedelmiä voi kerätä myös vihreinä ja ne kypsyvät huoneenlämmössä. Kuivatetuista chilihedelmistä saa värikkäitä koristeita.

VINKKEJÄ

- *Ruukkuviljelyyn on pensasmaisia chili- ja vihannespaprikalajikkeita. Jos tarjolla on runsaasti lisävaloa, hedelmiä muodostuu talvellakin. Kun kasvupaikan lämpötila pysyy yli +14 °C:ssa, kasvu ei pääse pysähtymään.*
- *Jos haluat kerätä siemeniä, niin leikkaa hedelmät auki, ja kaavi siemenet talteen. Levitä ne talouspaperin päälle kuivumaan ja anna kuivua täysin. Säilytä siemenet kuivassa ja viileässä paikassa, kunnes kylvät ne. On yllätys, millaisia hedelmiä uudet taimet tuottavat.*
- *Pidä väkeviä chilejä koskiessasi käsineitä, äläkä vahingossa kajoa silmiin, nenään tai kasvoihin.*

Salaatit ja lehtivihannekset

Salaatit ja lehtivihannekset ovat hyvin sopeutuneet viileään ilmastoon ja kasvavat nopeasti kevään ja loppukesän oloissa. Voit viljellä pieniä eriä salaatteja tai muita lehtivihanneksia paitsi kasvupalstalla myös viljelylaatikoissa sekä terassien ruukuissa ja ampeleissa. Joillain lajikkeilla on koristeelliset punaiset tai ripsureunaiset lehdet. Valmiit siemensekoitukset eri lajeista tarjoavat mahdollisuuden kokeilla uudenlaisia salaattikasveja.

Yleisimpiä salaatteja ovat lehti- ja bataviansalaatti sekä koristeellinen tammenlehtisalaatti, joilla on repeat lehdet. Eräät lajikkeet kasvavat ruusukkeina ja osalle muodostuu löyhä kerä. Suoraan avomaahan kylvettäviä muita lehtivihanneksia ovat esimerkiksi rukola ja mizuna eli japaninkaali. Niistä voi kerätä lehtiä koko kesän tuoreina syötäväksi.

Lehtisalaateista on tarjolla hauskan näköisiksi kasvavia lajikesekoituksia.

Siemenet	Pienet siemenet. Saatavana myös kylvönauhana.
Taimikasvatus ja kylvö	Kylvö suoraan avomaahan. Kylvä pieniä eriä parin viikon välein ja pidä keskikesällä taukoa.
Satokausi	kesä-syyskuu

ALOITUS JA HOITO

Lehtivihannesten kasvupaikka voi olla puolivarjoisen tai aurinkoinen. Ne viihtyvät kuohkeassa maassa. Salaattien juuret kasvavat lähellä maan pintaa, eivätkä hae vettä syvältä maasta. Niitä pitää kastella usein, sillä isot ja ohuet lehdet haihduttavat paljon vettä. Kasvualustaan lisätty kompostimulta auttaa maata säilymään kosteana kastelun jälkeen.

Lehtisalaatit, mizunat ja rukolat kylvetään palstalle tai kasvuastioihin jo toukokuussa. Salaatit itävät noin viikossa. Kylvä pieni erä kerralla ja tee uusintakylvöjä parin viikon välein. Ripottele siemenet matalaan vakuon ja peitä ne kevyesti mullalla. Taimiväliksi lehtisalaatille riittää muutama sentti. Tarkista suositeltavat taimivälit siemenpakkauksista.

ONGELMIA

- Salaatin taimi kasvattaa helposti kukkavarren, jolloin sato on pilalla. Kukkuminen johtuu siitä, että valoisaa aikaa on kesällä pitkään. Myös hellejakso voi aiheuttaa kukkimisen: pidä kylvötauko keskikesällä ja valitse lajikkeita, jotka eivät kuki herkästi.
- Etanat syövät lehtiin lovia: aseta ansoja, kuten laudankappaleita, riviväleihin; kerää ja hävitä etanat; kasvata salaatit viljelylaatikossa etanoiden ulottumattomissa.
- Liika typpilannoitus aiheuttaa nitraattien kertymistä lehtiin: lannoita maltillisesti.

SATO

Lehtisalaatti kasvattaa avonaisen lehtiruusukkeen. Siitä voi kerätä uloimpia lehtiä pitkin kesää, ja niitä kasvaa koko ajan lisää. Rukolan lehdissä on sinappimaista makua, joka on parhaimmillaan ennen kuin kasvi alkaa kukkia. Nuoret lehdet ovat mietoja. Rukolan ja mitsunan lehdet sopivat salaatteihin ja wokkiruokiin. Kasvuston voi myös leikata tyveä myöten alas. Taimet alkavat pian tuottaa uutta satoa.

VINKKEJÄ

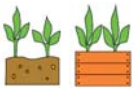
- *Lehtisalaatteja voi kylvää isompien kasvien väleihin, jolloin ne saavat helteellä varjoa naapurikasveistaan.*
- *Runsas kastelu vähentää kukkimisriskiä ja lehdet pysyvät miedon makuisina.*

Rukola eli sinappikaali on kirpeä. Lehdet ovat parhaimman makuisia ennen kasvin kukkimista.

Uudenseelanninpinaatti

Uudenseelannin- eli lamopinaatin lehdissä on runsaasti ravinteita ja vitamiineja. Siitä tulee rehevä pensas, joka tarvitsee noin neliömetrin verran kasvutilaa. Se saattaa myös siementää ja ilmaantua uudelleen kasvupaikkaansa. Uudenseelanninpinaatti tarvitsee ravinteikkaan maan ja lämpimän kasvupaikan, mutta se on satoisa ja helppo kasvi.

Siemenet ja kylvä	Piikkinen ja kovakuorinen siemen. Liota siemeniä yön yli. Taimikasvatus 5–6 viikkoa. Lehtien poimiminen kiihdyttää kasvua
Satokausi	heinä-syyskuu
Huomaa	Sisältää oksaalihappoa

ALOITUS JA HOITO

Aloita taimikasvatus huhtikuussa ja istuta taimet ulos kesän alussa, kun maa on lämmennyt. Uudenseelanninpinaatti ei tarvitse paljoa hoitoa: vain kastelua kuivina aikoina.

Uudenseelanninpinaatti muodostaa rehevän kasvuston. Kevään kylvöistä alkaa saada satoa heinäkuussa.

ONGELMAT

- Liian voimakas typpilannoitus aiheuttaa nitraattien kertymistä kasviin: lannoita harkiten.

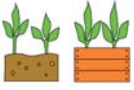
SATO

Satoa saadaan pitkin kesää, sillä lehtien ja latvojen kerääminen vain vauhdittaa uusien lehtien kasvua. Yhdestä taimesta voi saada kilon verran satoa. Lehdet ryöpätään tai sekoitetaan lämpimiin ruokiin. Uudenseelanninpinaatin lehdet ovat paksumpia kuin tavallisen pinaatin lehdet. Sato säilyy jääkaapissa pari päivää. Sitä voidaan myös pakastaa ryöpättynä.

VINKKEJÄ

- Suojaa uudenseelanninpinaatti harsolla syyshallalta, jotta satokausi jatkuu pitkään.
- Tavallista pinaattia ja lamopinaattia käytetään samaan tapaan ja molemmat ovat terveellisiä lehtivihanneksia. Pinaatti kuitenkin kukkii herkästi keskikesällä, jolloin sato menee pilalle. Tavallisen pinaatin voi kylvää suoraan avomaahan varhain keväällä. Uusintakylvöjä ehtii tehdä loppukesällä.

Herneet

Tuoreet herneet ovat maukkaita ja niitä on mukava popsia. Viljely sujuu yleensä helposti. Silpo- ja silpodydinherneistä riivitään syötäväksi makoiset siemenet. Sokeriherneet ja taittoydinherneet nautitaan kokonaisina palkoina. Talvella herneitä voi kasvattaa sisällä versoiksi laakean astian päällä. Nuorista versoista saa herneen makua muun muassa salaatteihin.

Siemenet ja kylvö	Isoja ja helppoja käsitellä. Voit liottaa siemeniä yön yli ennen kylvöä. Kylvä useissa erissä touko-kesäkuun aikana.
Satokausi	Lajikkeesta riippuen heinä-, elo- ja syyskuu

ALOITUS JA HOITO

Herneet viihtyvät kalkitussa ja kuohkeassa maassa. Annoksesta, jossa on 25 g siemeniä, kylvät pari kolme rivimetriä. Kylvä herne kesän alussa lämpimään maahan. Peitä siemenet matalaan vakoön: kylvösyvyys on 5 cm. Jätä rivien väliksi noin 20 cm ja taimien väliksi 2–5 cm. Herne itää hyvissä oloissa noin viikossa.

Lähes kaikki hernelajikkeet tarvitsevat jonkinlaisen tuen, johon varret kiipeävät. Noin metrin mittaiset hernekepit tai rautalankaverkko riittävät tueksi. Taimia kannattaa kesän aikana mullata, eli niiden tyvelle kootaan haralla multaa. Se edistää kasvuston pysymistä pystyssä. Kastele muutaman kerran viikossa, jos sää on kuiva, ja pidä rikkaruohot poissa.

ONGELMAT

- Kylmään maahan kylvetyt siemenet mätänevät herkästi: odota maan lämpenemistä.
- Mehevät ja valkuaisainepitoiset herneet kelpaavat linnuille ja siemenet hupenevat niiden suihin kylvövaosta: estä lintujen puuhat suojaamalla kylvöstä kasvuharsolla.
- Hernekääriäisen toukka elää herneenpalon sisällä ja syö siellä siemeniä: vaihda hernemaan paikkaa vuosittain.

VINKKEJÄ

- Herneiden ja papujen erikoisuus on juurinystryröissä elävät hyödylliset bakteerit, jotka pystyvät sitomaan ilmakehän typpeä. Herneet ja muut palkokasvit toimivat näin ollen maan lannoittajina.

SATO

Herneet kasvavat melko nopeasti. Kylvöstä sadonkorjuuseen kuluu pari kuukautta. Kasvusto kannattaa käydä läpi useaan kertaan viikossa, jotta herneet eivät ehdi ylikypsyä ja muuttua mauttomiksi. Pidä versosta kiinni, kun irrotat palkoja, ettei koko taimi tempaudu maasta ylös. Jos satoa tulee runsaasti, herneitä voi pakastaa tai kuivattaa.

Herneet tuetaan kepeillä kasvamaan ylöspäin.

Herneiden napostelu kuuluu kesään.

Puutarhapavut

Pensas-pavut antavat lämpiminä ja aurinkoisina kesinä runsaan sadon. Ne voivat olla vahapapuja, joiden palot ovat kypsinä keltaiset, tai vihreitä taitepapuja. On myös lajikkeita, joiden palot ovat kirjavia. Pensas-pavut kasvavat noin puolen metrin korkuisiksi. Ihanekasvupaikka on aurinkoinen ja tuulensuojainen. Parin kolmen metrin mittaiseksi kasvava salkopapu on vaativa laji. Se tarvitsee erityisen lämpimän kasvupaikan ja viihtyy hyvin myös kasvihuoneessa.

Siemenet	Isoja ja helppoja käsitellä. Liota siemeniä ennen kylvöä. Itämiskyky säilyy 3–4 vuotta.
Satokausi	heinä-syyskuu
Huomaa	Keitä papujen palot ennen syömistä.

Pitkiin salkoihin tuetut papuköynnökset muodostavat vihreän kodan.

ALOITUS JA HOITO

Pavuilla pitää olla lämmin, kalkittu ja kuohkea kasvu-alue. Jos maa on kylmä, siemenet mätänevät: aloita siis kylvöt vasta kesäkuun alussa. Pensas-papujen kylvösyvyys on noin 3 cm ja taimiväli noin 10 cm.

Pidä kylvösten peittona kasvuharsoa, joka estää lintuja syömästä siemeniä ja antaa suojaa kylmältä. Haraa rikkaruohot pois ja multa papurivi, kun taimet ovat noin 10 cm:n korkuisia.

ONGELMAT

- Sateisina kesinä papukasvustoon voi tulla sienitauteja, jotka aiheuttavat laikkuja lehtiin.
- Etanat voivat vioittaa pavuntaimia: estä etanoiden kulkeminen tai kerää ne pois.
- Kylmänä kesänä pavut kasvavat huonosti: harsokate tuo lämpimämmät olot.

SATO

Pensas-pavulla kylvöstä sadonkorjuuseen kuluu 9–10 viikkoa. Käy kasvusto usein läpi ja kerää palot sileinä eli hieman keskenkasvuina. Silloin ne ovat säikeettömiä. Tuoreet pavunpalot ovat herkullisia keitettynä. Niitä voi myös pakastaa ryöpättyinä.

ERITYISTÄ

- Ruusupavulla on syötävät siemenet ja sen kauniita kukkia voi käyttää salaattien koristeena.
- Ruusupavusta on sekä köynnöksiä että ruukkuviljelyyn sopivia pensasmaisia, matalia lajikkeita. Sitä voidaan istuttaa myös suojaiselle seinustalle tai aidan viereen.
- Kylvä ruusupapuja, kun maa on lämmennyt. Voit myös esikasvattaa niitä muutaman viikon ajan sisällä ja istuttaa kasvupaikalleen kesäkuussa.
- Kolmen ylhäältä yhteen sidotun seipään varaan tuetut ruusupavun versot muodostavat vihreän kodan. Kylvä tai istuta siemenet viiden kappaleen ryhmiin tukisalon ympärille ja ohjaa versot kasvamaan tukinaruja pitkin.
- Ruusupavun siemenet kerätään nuorina ja kypsennetään ennen syömistä.

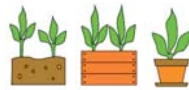

Borlotto Lingua di Fuocco Nano-papulajikkeella on pitkä nimi, mutta herkullinen maku ja hauska ulkonäkö.

Mangoldin lehdet ovat mehevät ja voimakassuoniset.

Mangoldi

Helppohoitoinen ja koristeellinen mangoldi on kookas lehtivihannes. Se on sukua punajuurelle. Mangoldin lehden ruodit ja -suonet voivat olla väriltään valkoisia, punaisia tai keltaisia. Suuret lehdet ovat punertavia, kellanvihreitä tai tummanvihreitä ja usein hieman poimuisia. Mangoldit ovat satoisia ja niistä voi kerätä tuoretta syötävää pitkin kesää. Valittavana on joko lehti- tai ruotimangoldilajikkeita.

Siemenet ja kylvö	Melko isot. Kylvä kahdessa erässä.
Satokausi	heinä-lokakuu

ALOITUS JA HOITO

Kylvä ensimmäinen mangoldierä suoraan kasvupaikalleen keväällä, kun maa on hieman lämmennyt. Kun kylvät toisen erän kesäkuun lopussa, saat satoa jopa lokakuuhun asti. Isot siemenet on helppo kylvää riviin noin 20 cm:n välein noin 2 cm:n syvyyteen. Mangoldin hoidoksi riittää kastelu kuivina aikoina.

ONGELMAT

- Liika typpilannoitus voi kerryttää lehtien nitraattimäärää: lannoita maltillisesti.
- Etanat syövät mielellään mangoldien lehtiä: estä etanoiden kulku tai kerää ne pois.

SATO

Satoa aletaan saada noin puolentoista kuukauden kuluttua kylvöstä. Taimen uloimpia lehtiä kerätään tarpeen mukaan. Vanhentuessaan lehtiruodit puisevoituvat. Lehdet väännetään irti tyveä myöten, jotta taimeen ei jää mätäneviä lehdentyngiä.

Lehtisato säilyy muutaman päivän jääkaapissa ja ruotimangoldi hieman pidempään. Lehtiä käytetään samaan tapaan kuin pinaattia, ja ruoteja voidaan valmistaa wokkaamalla. Satoa säilötään pakastamalla, kunhan kasvit ryöpätään ensin.

Sokerimaissi

Sokerimaissin viljely onnistuu hyvin lämpiminä kesinä. Viljelyyn on syytä valita aikaisia sokerimaissilajikkeita.

Siemenet	Isot ja helppo kylvää
Taimikasvatus	2 viikkoa
Satokausi	elo-syyskuu
Huomaa	Tuulipölytteinen laji

Sokerimaissin tähkä on kypsä, kun sen päässä olevat emien haivenet ruskettuvat.

ALOITUS

Taimikasvatus varmistaa kasvuun lähdön ja sadon valmistumisen. Käy toimeen toukokuun loppupuolella ja kylvä siemenet yksittäin vaikkapa turve- tai paperiruukkuihin.

Kouli taimet, kun ne ovat 5 cm:n mittaisia. Istuta karaistut taimet ulos kesäkuun alkupuolella. Pane ne hieman syvemmälle maahan kuin taimiruukussa. Etelä-Suomessa maissin voi kylvää suoraan ulos. Musta muovikate lämmittää maata, ja siemenet kylvetään tai taimet istutetaan muoviin tehtyihin reikiin.

Maissi on tuulipölytteinen kasvi. Kun taimet ovat lähekkäin, ne pölyttyvät ongelmitta. Istuta maissit neliön muotoiselle alalle tai vierekkäisiin riveihin. Kasvata aina yhtä lajiketta ryhmässä: neliölle mahtuu kuusi tainta. Taimiväli on 35 cm ja rivien väleiksi jätetään 60 cm.

HOITO

Valitse maissille lämmin ja aurinkoinen kasvupaikka. Kastele taimia kuivina kausina. Sivuersojen katkominen loppukesällä edistää sadon muodostumista.

ONGELMAT

- Kylmänä kesänä sato jää heikoksi: suojaa taimia aluksi kasvuharsolla.

SATO

Kasvu aika kylvöstä sadonkorjuuseen on 2–3 kuukautta. Tähkät kannattaa korjata, kun ne ovat juuri kypsyneet. Ylikypsät jyvät menettävät makuaan, kun niissä oleva sokeri muuttuu tärkkelykseksi.

Maissin kypsymisen näet tähkän päässä roikkuvasta pitkästä tupsusta. Se on aluksi vaaleanvihertävä ja muuttuu tähkän kypsyessä ruskeaksi. Lisäksi kypsän tähkän kärki on pyöreä. Esikeitetyt tähkät voidaan pakastaa kokonaisina.

VINKKI

- *Koristemaissit ovat kokeilemisen arvoisia.*

Retiisi

Retiisiä on mukava kasvattaa, sillä se tuottaa nopeasti satoa eikä se tarvitse paljon kasvutilaa. Sen voi kylvää samaan riviin hitaampien vihanneslajien kanssa. Retiisit ehtivät valmiiksi ja pois tieltä, kun toiset kasvit alkavat vallata kasvutilaa.

Siemenet	Pienet siemenet. Saatavana myös kylvönauhana. Kylvö keväällä suoraan avomaahan. Syksyn satoa varten kylvö heinäkuussa.
Satokausi	kesä-syyskuu

ALOITUS JA HOITO

Retiisi kylvetään heti kesän alussa. Se ei tarvitse syvää multakerrosta, noin 10 cm vahva kasvualusta riittää. Kylvöjä kannattaa tehdä useita parin viikon välein niin satoa riittää pitkäksi aikaa. Harvenna taimet parin kolmen sentin välein. Kuivuus aiheuttaa retiiseihin kitkerää makua, joten kasvualusta pidetään tasaisen kosteana. Ruukkuviljelyssä retiisi tarvitsee vähintään 10 cm syvän mullan.

ONGELMAT

- Kirpat voivat alkukesällä tuhota taimia: ripottele tuhkaa tai kalkkia taimille.
- Hellesää ja kuivuus voivat saada retiisit kukkimaan: pidä viljelytauko keskikesällä.

SATO

Sato valmistuu noin neljän viikon kuluttua kylvöstä. Pienet ja kiinteät retiisit ovat hyvän makuisia. Ne on parasta nauttia heti korjuun jälkeen. Retiisit säilyvät viileässä paikassa noin viikon verran.

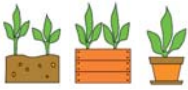

Retiisit kasvavat muutamassa viikossa satoikään.

VINKKEJÄ

- Retikka on retiisin roteva sukulainen, jossa on rutkasti kirpeää makua. Niitä on valkokuorisia, mustakuorisia ja punertavia. Juuri voi olla pitkä tai pyöreä.
- Retikkaa viljellään kuten retiisiä, mutta taimiväli on noin 10 cm.
- Sato korjataan, kun juuret ovat halkaisijaltaan 5–6 cm.
- Retikka on hyvää wokattuna.

Porkkana

Tuttu porkkana on aina viljelyn arvoinen – monikäyttöinen, maukas ja vitamiinipitoinen. Se viihtyy parhaiten multavassa, hiekkaisessa ja kalkkipitoisessa maassa, johon juuri pääsee kasvamaan suoraan. Pienimuotoiseen viljelyyn valitaan nopeakasvuisia kesälajikkeita, jotka napostellaan jo parin kuukauden kuluttua kylvöstä. Talven varalle voi viljellä hidaskasvuisia lajikkeita, joiden muhkea juuri kestää viileässä kellarivarastossa kevääseen.

Siemenet ja kylvö	Melko pienet siemenet. Saatavana myös kylvönauhana.
Satokausi	heinä-lokakuu

ALOITUS JA HOITO

Muokkaa maa keväällä kylvökuntoon ja tee porkkanapenkiksi matala harju. Sekoita maahan kananlantarakeita 2,5 dl/neliometri. Kylvä siemenet sentin syvyyteen toukokuussa. Porkkana itää pari kolme viikkoa. Harvenna taimet parin sentin mittaisina ja jätä taimiväliksi noin 5 cm. Kylvönauhaa käyttämällä säästyt harventamiselta, mutta tee tasaisen syvä vako ja kastele kylvös hyvin. Riviväli on 40 cm.

Kitke rikkakasvit rivistä ja kastele porkkanaa kuivana kautena. Haraa riviin multaa keskikesällä, jotta juurten tyvet eivät viherry.

ONGELMAT

- Porkkanakemppi vahingoittaa kasvupistettä, jolloin lehdet sykeröityvät ja juuri jää pieneksi ja "partaiseksi": peitä kylvös tiiviisti harsolla.
- Porkkanakärpäsen toukka tekee juuriin koloja: vaihda kasvupaikka vuosittain.
- Juuret halkeilevat: kastele tasaisesti ja viljele kuohkeassa maassa.

VINKKEJÄ

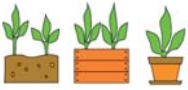
- Kesälajikkeiden kasvu-aika on lyhyempi kuin talvilajikkeiden ja niiden juuri jää lyhyeksi.
- Kokeile sormimaisia tai pyöreitä baby-porkkanoita tai keltajuurisia lajikkeita.
- Porkkana häviää helposti kilpailussa rikkaruohoille, joten maanpinnan kattaminen kannattaa.
- Voit kylvää siemenet avomaahan myöhään syksyllä seuraavaksi vuodeksi. Merkitse paikka!

SATO

Nosta maasta kesäporkkanoita syötäväksi vähitellen. Varastoitavat porkkanat nostetaan talikolla maasta syys-lokakuussa, jolloin niiden juuri on vahva ja paksukuorinen. Listi naatit juurenniskaa vahingoittamatta. Varastoi ne viileässä kellarissa hiekkään peitetynä.

Porkkanaa korjataan sitä mukaa, kun juuret ovat riittävän isoja ja meheviä syötäväksi.

Punajuuri

Värikäs punajuurikas eli kotoisesti punajuuri on perinteinen palstakasvi. Tummanpunaisten lajikkeiden lisäksi on tarjolla valkoisia, keltaisia ja raidallisia punajuuria. Pyöreiden punajuurten vaihtoehtona voit kasvattaa pitkiä punajuuria.

Siemenet	”Siemen” on hedelmä, jonka sisällä on 3–4 siementä. Saatavana myös kylvö-nauhana. Kylvö touko-kesäkuussa suoraan avomaahan.
Satokausi	heinä-syyskuu

ALOITUS JA HOITO

Paras kasvualusta on hiekkainen multamaa, johon lisätään kourallinen luonnonlannoitetta neliömetrille. Kylvösyvyys on pari senttiä. Yhdestä siemenestä eli hedelmästä itää monta tainta samaan kohtaan, joten rivi pitää harventaa. Jätä taimien väliksi noin 4–8 cm lajikkeesta riippuen. Pidä maa – etenkin kylvön jälkeen – tasaisen kosteana. Haraa maata silloin tällöin ja multaa punajuurten kanta peittoon loppukesällä.

ONGELMAT

- Kirpat ja luteet vioittavat pieniä taimia: peitä kasvit kasvuharsolla ja kastele usein kuivana kautena.
- Punajuuri kerää melko helposti nitraatteja: lannoita maltillisesti.
- Maassa oleva sädesieni tekee kuoren rupiseksi: älä kalkitse maata liikaa.

SATO

Pienet punajuuret ovat herkullisia, ja kesälajikkeet valmistuvat jo parin kuukauden kuluttua kylvöstä. Varastoon tulevat isot punajuurikkaat nostetaan maasta talikolla ennen pakkasia. Ne varastoidaan viileässä kellarissa hiekkaan peitettynä.

Punajuuri viihtyy kosteutta pidättävässä puutarhamaassa. Myös nuoret lehdet ovat hyvää syötävää.

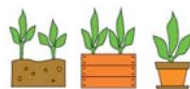
VINKKEJÄ

- Punajuuren lehdet ovat syötäviä. Pienistä lehdistä saa salaatteihin väriä. Suuria lehtiä voi valmistaa kuten pinaattia.
- Kylvä varastopunajuuret vasta kesäkuussa, muuten niistä kasvaa liian suuria ja mauttomia.
- Älä listi lehtiä liian läheltä juurikkaan tyveä, ettei tyvestä vuoda nestettä.

Perunat mullataan muutaman kerran kesän aikana, jotta mukulat eivät viherry.

Peruna

ALOITUS

Siemenperunoita tulee puutarhamyymälöihin huhtikuussa. Säilytä mukuloita hieman huoneenlämpöä viileämmässä paikassa, kunnes on esi-idätyksen tai istuttamisen aika. Perunat voidaan istuttaa suoraan avomaalle tai mukuloita voi idättää 2–4 viikkoa sisällä ennen istutusta, mikä jouduttaa satoa. Jos mielit kasvattaa varhaisperunaa, valitse aikaisin satoa tuottavia lajikkeita kuten 'Timo' tai 'Annabelle'.

PERUNAMATEMATIIKAA

- Varhaisperunoita myydään kotipuutarhureille 5 kg:n ja 10 kg:n annoksina.
- Viiden kilon annos riittää noin 10 m²:lle.
- Kun istutat mukulat, maan lämpötilan pitää olla vähintään +8 °C.
- Mukuloiden istutusväli on 30 cm ja perunapenkkienväli on 60 cm.

Aloita idätys huoneen lämmössä huhti-toukokuun vaihteessa. Pienen määrän varhaisperunaa idätät vaikka laittamalla mukuloita yksitellen munakennoihin. Isompi perunamäärä ladotaan matalaan laatikkoon.

Kun idut ovat lähteneet kasvuun, siirrä idätyslaatikko hieman huoneenlämpöä viileämpään paikkaan odotamaan istutusta. Valossa idut kasvavat tanakoiksi ja vihertäviksi. Ne kestävät hyvin istutusta toisin kuin valkoiset ja venähtäneet idut.

Perunat istutetaan avomaahan mahdollisimman varhain keväällä. Monet pitävät tuomen kukinta-aikaa merkinä siitä, että on aika panna perunat maahan. Peruna kasvaa hyvin kuohkeassa ja syvältä muokatussa multamaassa. Perunamaata voit lannoittaa moniravinteisella yleislannoitteella tai perunan erikoislannoitteella. Huomaa, että liika typpilannoitus kasvattaa varsistoa, mutta heikentää perunan makua. Vältä myös liikaa kalkitusta. Maa saa olla hieman hapan, jotta mukulat eivät sairastuisi perunarupeen.

Vedä kuokalla maahan vaot istutusta varten. Perunat asetetaan vakoihin noin 30 cm:n välein ja peitetään mullalla. Varo, että idut eivät rikkoudu. Mukuloiden päälle saa tulla noin 10 cm multaa. Peruna taimettuu parissa kolmessa viikossa. Se on arka hallalle, ja versojen päälle levitetystä kasvuharsosta on suojaa kylmiksi öiksi.

HOITO

Aurinkoisella ja ilmastavalla kasvupaikalla perunakasvusto pysyy parhaiten terveenä. Kasvupaikan vaihto ehkäisee omalta osaltaan perunoiden sairastumista. Perunamaata kastellaan välillä reilusti, jos alkukesä on kuiva. Multaa perunat kerran pari vetämällä kuokalla multaa varsien tyvelle. Multaus estää mukuloita vihertymästä ja pitää rikkakasvit poissa.

ONGELMAT

- Perunarutto leviää helposti mukuloiden mukana, ja sieni-itiöt säilyvät maassa monta vuotta. Tauti jyllää erityisesti sateisina ja lämpöisinä kesinä. Se ilmenee ensin lehdistä, joissa näkyy tummia laikkuja. Vioittunut mukula on päältä harmaanruskea ja malto muuttuu ruosteenruskeaksi: käytä tarkastettua ja tervettä siemenperunaa; estä taudin pääsy mukuloita pilamaan niittämällä varret elokuussa, jos rutto uhkaa.
- Perunarupi vioittaa perunan kuorta. Tauti voi joutua keskikesän kuivuudesta. Tautia aiheuttava sädesieni viihtyy kalkitussa maassa: vältä liian runsaasta kalkitsemisestä.

Pienen määrän varhaisperunoita voi kasvattaa isossa ruukussa.

SATO

Kesäperunoiden satokausi on kesä-heinäkuussa. Yleensä perunannostoon ryhdytään parin viikon kuluttua kukkimisesta. Kaiva mukulat maasta varovasti ja kolhimatta. Hyvä työkalu sadonkorjuuseen on kaksipiikkinen perunakuokka.

Jos varastoit perunoita, karista mukuloista mullat pois. Säilytä terveet ja ehjät perunat kellarissa ilmastavissa laatikoissa. Säilytyslämpötila on +4–6 °C eli hieman lämpimämpi kuin varastajuureksille suositellaan.

VINKKEJÄ

- *Hanki siemenperunat jo huhtikuussa ja säilytä niitä viileässä kylmiössä. Pitkään lämpimässä pidettyjen siemenperunoiden sadontuottokyky vähenee.*
- *Niitä varstoperunoiden varret viikatteella pari viikkoa ennen nostoa. Se saa kuoret vahvistumaan.*

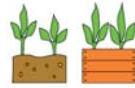

Sipulit sidotaan pieniksi nipuiksi.

Sipulinippuja kuivatetaan lämpimällä seinustalla.

Sipulit

Sipulin istukkaita on helppo käsitellä ja istuttaa paikoilleen sopivin välein. Valitse mieltymyksen mukaan tavallisia keltaisia tai punaisia kepasipuleita tai ryväs- ja salottisipuleita. Viimemainitut kasvattavat monta pienehköä sipulia emosipulin ympärille. Siemenestä kasvatettavia sipuleita ovat hillo-, viher-, jätti- ja purjosipuli.

ALOITUS

Osta terveitä ja isoja sipuli-istukkaita ja istuta ne maahan varhain keväällä. Voit liottaa niitä vedessä yön yli ennen istutusta. Kelta- ja punasipulin istutusväli on 5–10 cm ja ryväsipulin 25 cm. Riviväli on 30 cm. Jätä puolet istukkaasta näkyville maan pinnalle. Istukassipulit eivät tarvitse voimakasta lannoitusta. Ne viihtyvät aurinkoisessa paikassa ja sietävät hieman kuivuuttakin.

HOITO

Istukassipulien kasvualustasta pidetään rikkakasvit poissa kitkemällä. Alkukesällä rivin saa mielellään kattaa paksulla ruohosilppukerroksella. Loppukesällä aletaan odottaa sipulien tuleentumista. Silloin ruohokate voi olla haitaksi. Tuore ruohosilppu lannoittaa maata ja pitää sen kosteana, eikä sipulin kasvu ota päätyäkseen ajoissa. Jos kasvu ei pääty elokuussa, kaada kepasipulien lehdet varovasti maahan kädellä painaen.

ONGELMAT

- Naattihomeet aiheuttavat lehtien kellastumista: pidä sipulit ennen istutusta +40 °C:ssa vuorokauden ajan.
- Sipulikärpänen voi vahingoittaa kepasipulia, jolloin lehdet kellastuvat: viritä kasvuharso sipulipenkin päälle tai levitä alkukesällä ruohokatetta sipulien tyvelle estämään sipulikärpästen munimista.
- Punasipuli kukkii melko herkästi, jos sää on viileä: suojaa sipulit kasvuharsolla.

SATO

Sipulit nostetaan maasta ennen kuin syksy kylmenee. Nostokypsien sipulien naatit kaatuvat maahan ja kellelastuvat. Korjuuseen voi ryhtyä, kun ainakin puolet naatistosta on laonnut maahan.

Kuivata sipulit naatteineen lämpimällä seinustalla tai muussa lämpimässä paikassa (25–35 °C). Kierrä naatit irti, kun sipulin kaulaosaa on kuivunut umpeen. Hyvin kuivuneet sipulit voi säilyttää huoneenlämmössä tai viileässä kuivassa paikassa.

Tutuilla ruoka- eli kepasipuleilla on paljon käyttöä ruoanvalmistuksessa. Samaan tapaan käytetään salottisipuleita, jotka ovat kepasipuleita miedomman makuisia. Niiden tuoreita lehtiä voi käyttää salaatteihin.

SIPULEITA SIEMENESTÄ

- Hillo- ja vihersipuli voidaan kylvää suoraan ulos keväällä. Ne ripotellaan matalaan vakoon.
- Hillosipulin taimiväli on muutama sentti. Se viihtyy vähäravinteisessa maassa. Sato valmistuu parissa kuukaudessa. Hillosipulit nautitaan tuoreena tai säilötään etikkaliemeen.
- Vihersipulilla on hyvänmakuiset lehdet. Kylvä vihersipulia pienissä erissä parin viikon välein. Se tarvitsee runsasravinteisen kasvualustan. Kokoa vihersipulin tyvelle multaa, jotta tyviosasta tulee valkoinen. Satoa kerätään pitkin kesää, kun lehdet ovat noin 15 cm:n mittaisia.

VINKKEJÄ

- *Muita monivuotisia ja helppoja sipuleita ovat tuttu ruohosipuli ja erikoinen ilmasipuli, joka kasvattaa voimakkaat ontot ja putkimaiset lehdet.*
- *Ruohosipuli kukkii kauniisti, mutta kukkiminen muuttaa versot puiseviksi. Ruohosipulimättäitä voidaan monistaa jakamalla. Hauskan näköistä ilmasipulia lisätään varren päähän kehittyvistä pikkusipuleista.*

Kukkiva ruohosipuli on komean näköinen, mutta kukinta heikentää varsien makua.

Purjosipuli

Valkosipuli

Valkosipulin kasvattaminen on suosittua: se on terve ja vaatimaton kasvi, jonka maku on vailla vertaa. Voimakkaalla tuoksullaan valkosipulin sanotaan karkottavan tuholaisia kasvimaalta.

ALOITUS

Valkosipulin kasvattaminen aloitetaan istukkaista. Myynnissä on kymmenkunta kotimaista lajiketta eli kantaa. Niillä on eroa esimerkiksi kuoren värissä. Joillakin on hyvin punertavat kuoret.

Valkosipuli-istukkaina käytetään emosipulista irrotettuja kynsiä. Ne istutetaan kasvimaahan toukokuussa tai jo syksyllä loka-marraskuussa. Syksyllä istutettavat lajikkeet ovat talvivalkosipuleita. Niiden pitää ehtiä juurtua ennen pakkasia. Syksyllä istutetut talvivalkosipulit alkavat kasvattaa naattejaan pian kasvukauden alussa. Ne ovat isoja ja voimakkaan makuisia.

Valkosipuli viihtyy kuohkeassa ja melko voimakkaasti lannoitetussa ja kalkitussa maassa. Anna peruslannoitukseksi luonnonlannoitetta tai moniravinteista yleislannoitetta. Istuta kynnet 10 cm:n välein ja upota ne 10–15 cm:n syvyyteen. Käytä istutuspuikkoa, niin työ sujuu helposti. Jätä riviväliksi 40 cm.

Valkosipulin kynsille kannattaa tehdä kylmäsittely jääkapissa ennen istutusta.

VINKKEJÄ

- Syksyllä istutettuun valkosipuliin kasvaa seuraavana kesänä kukkavarsi. Siihen muodostuu itusilmuja, joista voi kasvattaa uusia sipuleita. Itusilmut kylvetään syksyllä parin sentin syvyyteen. Poista kukkavarret, ellei halua itusilmuja! Tällöin kynnet kasvavat suuremmiksi.
- Valkosipuleja pystyy kuivattamaan esimerkiksi miedossa saunan lämmössä (40 °C). Tällöin kuivatusaika on 8–12 tuntia.

ERITYISTÄ

- Kun aloitat valkosipulin kasvattamisen keväällä, tee ensin kylmäsittely. Se nopeuttaa selvästi kasvuunlähtöä ja sadon kehittymistä. Käsittely on helppo tehdä: pidä kokonaisia istukkaita jääkaapissa huhtikuun alusta toukokuun loppupuolelle. Irrota käsittelyn päätteeksi kynnet ja istuta ne.

HOITO

Kitke rikkakasvit huolellisesti. Alkukesästä ruohokate on hyvä apu rikkakasvien kasvua vastaan ja siitä tulee kasvualustaan ravinteita. Anna valkosipulille keskikesällä lisälannoitusta kastelun mukana tai sekoita maahan lannoitetta. Kastele, jos on hellekausia.

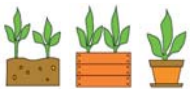
ONGELMAT

- Valkosipulilla ei yleensä ole ongelmia, jos emosipulit ovat terveitä.

SATO

Valkosipuli kasvaa syksyyn asti. Talvivalkosipulin lehdet kellastuvat kärjistään, kun sato alkaa valmistua. Nosta sipulit maasta juurineen talikon avulla. Poista juuret ja tee muutaman sipulin kimppuja sitomalla lehdet yhteen. Kuivata sipuleita lämpimässä paikassa. Ripusta ne vaikka paahteiselle talon seinustalle. Kuivuminen voi viedä noin kuukauden. Kuivuneista sipuleista leikataan varsi pois. Kun sipulit ovat kunnolla kuivuneet, niitä voi säilyttää huoneenlämmössäkin.

Raparperi

Raparperi on monivuotinen vihannes, joka lähtee voimallisesti kasvuun joka kevät. Se menestyy parhaiten kalkkipitoisessa, ravinteikkaassa ja kosteutta pidättävässä maassa. Viljely aloitetaan yleensä ostopaimista. Myöhemmin taimia voi jakaa itsekin. Muheka raparperi voi antaa hyvässä kasvupaikassa satoa jopa 20 vuotta.

Huomaa, että raparperin lehdistä on hyvin runsaasti haitallista oksaalihappoa ja ne ovat myrkyllisiä. Ruodeissa oksaalihappoa on vähemmän, mutta ota tavaksi nauttia maitotuotteita raparperin kanssa, sillä maito neutraloi hapon vaikutuksia.

ALOITUS JA HOITO

Taimet istutetaan hyvään puutarhamultaan keväällä. Taimiväliksi jätetään metri. Kasvupaikka voi olla hie-man varjoinenkin.

Raparperin kasvua voidaan vauhdittaa luonnonlannoitteella. Sen voi antaa varhain keväällä tai myöhään syksyllä. Myös keväisen sadonkorjuun jälkeen on lannoituksen paikka. Loppukesällä typpilannoitusta ei anneta, jotta taimi pääsee tuleentuman talvea varten.

Raparperin kasvuvoima ihastuttaa keväällä. Pian siitä saa satoa vaikka piirakka-ainekseksi.

Komeat kukkavarret on harmi kyllä syytä poistaa, jos halutaan saada elokuussa toinen sato. Kastele raparperia kuivana kautena.

ONGELMAT

- Varsiyökkösen toukat kaivautuvat ruoteihin. Huomaat ne limaisista ja hyytelömäisistä pisaroista: niitä yökkösten elinpaikkoina toimivat heinäkasvustot pois raparperin läheltä ja poista hyönteisten vioittamat varret.
- Voimakas typpilannoitus voi kerryttää nitraatteja raparperiin: lannoita maltillisesti.

SATO

Satoa aletaan saada kunnolla vasta toisena kasvuvuotena. Irrota lehtiruodit emokasvista vääntämällä ja varo, että et vahingoita kasvupistettä lehtien keskellä. Jätä kymmenkunta lehteä jäljelle, jotta taimi saa kerättyä voimaa uuteen satoon ja talvehtimiseen. Isot lehtiruodit muuttuvat puumaisiksi ja mauttomiksi. Raparperin ruodit säilyvät jääkaapissa joitakin päiviä. Ruodin paloja on helppo pakastaa.

Tuoksuvat yrtit

Tuoksuvia ja kauniisti kukkivia maustekasveja eli yrttejä voidaan mainiosti istuttaa paitsi kasvimaalle myös ruukku- tai kivikopuutarhaan ja koristekasvien joukkoon kukkapenkkiin. Lähes kaikki yrtit menestyvät aurinkoisessa paikassa hyvin. Paras kasvualusta on hiekkainen ja niukasti lannoitettu multamaa. Hävittä monivuotiset rikkakasvit ennakkoon yrttimaata muokatessasi.

Useimmat siemenestä lisättävät lajit esikasvatetaan ja istutetaan taimina ulos. Taimia on myytävänä ja myös tavallisia kaupan ruukkuyrttejä voi siirtää isoihin ruukkuihin kasvamaan. Suoraan avomaahan voi kylvää kirveliä, kesäkynteliä, persiljaa ja tilliä. Osa yrttilajeista on monivuotisia. Jotkut monivuotiset lajit, kuten laventeli, pitää kuitenkin talvettaa sisällä viileässä ja valoisassa paikassa.

Yrttejä voi kasvattaa vaikka kerrosviljelynä tavaralavan lautojen lokeroihin istutettuna.

Basilika sopii hyvin myös ruukussa kasvatettavaksi. Tuore basilika viimeistelee ruoan.

YLEISTÄ YRTTIEN KASVATTAMISESTA

- Taimikasvatus aloitetaan usein jo maaliskuussa.
- Kylvä pienet siemenet hiekkaan sekoitettuna hajakylvönä.
- Jos kylvät useita siemeniä ryhmäksi, niin saat niistä taimiryppään.
- Kastele säännöllisesti etenkin ruukuissa ja astioissa kasvavia yrtin taimia.
- Kitke avomaalla usein tai estä rikkakasvien kasvu esimerkiksi kuorikatteen avulla.
- Vältä liikaa typpilannoitusta.
- Uusi monivuotiset yrtit jakamalla ne noin viiden vuoden välein.

SATO

Kerää nuoria lehtiä ja versonlatvoja pitkin kesää – sato on parhaimmillaan tuoreena. Yleensä pääsato otetaan talteen juuri ennen kukinnan alkamista, jolloin aromi on voimakas. Yrtit säilötään talven varalle kuivattamalla ne lämpimässä (+35 °C) ja ilmapavassa paikassa. Aromi säilyy suljetussa astiassa valolta suojattuna; tiivis lasipurkki on hyvä valinta. Yrttejä voi myös pakastaa. Hienonna yrtit ja pakasta niitä pieninä annoksina veden seassa jääpalakuutioiksi.

Basilika

Hienoarominen basilika, kotiviljelijöiden suosikkyrtti, on mukavan näköinen ruukkukasvina ikkunalla. Nimet kuvaavat basilikan monia maku- ja väri vaihtoehtoja. Niitä ovat kaneli-, pippuri-, sitruuna- ja thail basilika sekä punalehtinen basilika. Thail basilikassa voi aistia aniksen ja kanelin makua. Pippuribasilika on tulisen makuinen ja sitä syödään kuumennettuna. Isolehtinen ja tummanvihreä mammuttibasilika on myös kokeilun arvoinen. Kukkuminen ei heikennä basilikan aromia.

Basilika tuottaa mukavasti satoa sisällä ruukussa ikkunalla samoin kuin parvekkeella ja kuistilla. Varaa basilikalle ulkona lämmin ja tuulensuojainen kasvupaikka. Älä sijoita sitä paahteiselle ikkunalle. Hajavalon suotuisampi vaihtoehto.

Basilika viihtyy ravinteikkaassa multamaassa ja kasvaa 30–60 cm korkeaksi. Kasvihuoneen lämmössä basilika kasvaa hyvinkin kookkaaksi. Istuta taimet ulos avomaahan, laatikkoon tai ruukkuun kesäkuussa. Taimiväli on 20–30 cm.

Suojaa basilikat hallalta tarvittaessa ja levitä taimien suojaksi harso myös viileällä säällä. Basilikan lehdet mustuvat, jos lämpötila laskee alle +5 °C:een. Poista vioittuneet lehdet – taimi voi ehkä toipua. Basilikaan voi tulla kirvoja ja ripsiäisiä ja niitä voi torjua vesisuihkuilla.

VINKKEJÄ

- Pienilehtiset lajikkeet sopivat hyvin ruukussa kasvatettavaksi.
- Kun otat satoa, katkaise varsi heti lehtiruusukkeen yläpuolelta. Silloin basilikasta tulee tuuhea.
- Juurruta ruukkubasilikan oksia vedessä. Parissa viikossa saat taimen, jonka voit istuttaa ulos.
- Mausta lämpimät ruoat basilikalla juuri ennen tarjoilua.

Persilja on perinteinen kasvimaan yrtti.

Persilja

Persilja on terveellinen voileipien koriste sekä aromikas keittojen ja pataruokien mauste. Sen sisältämiä tärkeitä aineita on pitkä liuta: A- ja C-vitamiini, kalsium ja rauta. Kähärälehtisen persiljan lisäksi on sileälehtistä persiljaa ja juuripersiljaa. Persiljat viihtyvät ravinteikkaassa mullassa. Lehtipersiljan taimiväli on noin 15 cm ja juuripersiljan 10 cm.

Ota persiljan lehtiä syötäväksi alkaen ulommista pitkin kesää, kun taimet ovat noin 10 cm:n korkuisia. Säilö satoa kuivattamalla tai pakastettuna. Sileälehtisen persiljan lehdet ovat voimakkaamman makuisia kuin kähärät lehdet.

Persiljat ovat kaksivuotisia: toisena vuonna niihin tulee kukinnot. Talvehtineesta persiljasta voidaan ottaa lehtisatoa kunnes se kukkii. Kukinta pysäyttää lehtien kasvun. Avomaalla kasvavat persiljat voidaan peittää talveksi havuilla tai muulla suojaavalla peitteellä. Persiljan voi syksyllä myös ruukuttaa ja siirtää talveksi ikkunalle kasvamaan.

VINKKEJÄ

- Persiljat itävät ja taimettuvat hitaasti: liota siemeniä ennen kylvöä.
- Etelä-Suomessa voidaan kylvää jo syksyllä. Muista merkitä paikka!
- Murena pakastettuna säilötty persilja jäisenä suoraan ruokaan.

Salvia

Ryytisalvia on kaunis kasvi ruukkuviljelyyn. Se viihtyy aurinkoisessa paikassa – onhan se Välimeren alueen kuivien rinteiden kasvi. Salvia voi kasvaa yli puolen metrin mittaiseksi. Sen soikeat lehdet ovat himmeänvihreät. Siitä on myös kirjavalehtisiä lajikkeita. Istuta salvian taimet 30 cm:n välein. Kasvualustan pitää olla kalkittu ja hiekkapitoinen.

Kerää sadoksi lehtiä juuri ennen kukkien avautumista. Salvian maku on melko karvas ja sitä lisätään ruokiin varovaisella kädellä.

VINKKEJÄ

- Säilö salvia etikkaan ja saat hyvän mauste-etikan.
- *Salviaa* suositellaan erityisesti rasvaisten ruokien maustamiseen.

Salvia on voimakasarominen ja sopii rasvaisten ruokien ja riistan maustamiseen.

Sitruunamelissalla voi maustaa ja koristaa salaattit, juomat ja leivonnaiset.

Sitruunamelissa

Rehevä sitruunamelissa on suosittu monivuotinen yrtti. Siitä tulee 20–50 cm:n korkuinen, mutta se on melko hidaskasvuinen. Lehtien sitruunantuoksu on miellyttävä.

Sitruunamelissa viihtyy aurinkoisessa paikassa, mutta sietää hieman varjoa. Vettä se tarvitsee melko paljon, ja kasvualustaan kannattaa lisätä kompostimultaa, joka auttaa maata pysymään kosteana. Sitruunamelissa ei Suomessa aina talvehdi avomaalla.

Kerää sitruunamelissasta lehtiä ja versojen latvoja ennen taimen kukkimista. Niitä käytetään tuoreena. Mieto sitruunainen maku sopii makeisiin ruokiin ja leivonnaisiin.

VINKKEJÄ

- *Muserrettu sitruunamelissan lehti* voi antaa lievitystä hyttysen pistokohtaan tai nokkosen polttamalle iholle.
- *Sitruunamelissa* voi kylväytyä itsestään.
- *Havupeitto* antaa avomaalla talvisuojan sitruunamelissalle.

Tilli

Yksivuotinen tilli kasvaa nopeasti. Se on monipuolinen yrtti, josta voi hyödyntää lehdet, kukinnot ja siemenet. Tilli ja uudet perunat kuuluvat yhteen samoin kuin syyskesällä ravut ja tillin kellanvihreät kukintokruunut. Kukintoja käytetään myös kurkkuja säilöittäessä. Tillin lehtisatoa aletaan ottaa, kun ne ovat kasvaneet noin 10–15 cm:n korkuisiksi.

Tilli menestyy multavassa ja melko ravinteikkaassa maassa. Kylvä siemenet mahdollisimman varhain keväällä suoraan avomaahan. Jos haluat kasvattaa lehtitilliä, kylvös voi olla tiheä: riviä ei välttämättä tarvitse harventaa. Kruunutilleille annetaan enemmän kasvutilaa kuin lehtitilleille, noin 10 cm:n taimivälit. Tilli viihtyy aurinkoisella paikalla, mutta kastele sitä kuivina kausina.

VINKKEJÄ

- Säilöntää varten kannattaa leikata koko rivi kerralla alas noin 10 cm:n korkuisena.
- Jotta tuoretta lehtitilliä on jatkuvasti saatavana, kylvä sitä pari kolme erää kesän mittaan.
- Vaihda tillin kasvupaikkaa vuosittain, jotta kasvusto pysyy terveenä.

Timjamit eli ajuruohot

Timjamit eli ajuruohot ovat monivuotisia varpuja, jotka suikertavat kuivilla paikoilla matalana kasvustona: timjameista on myös kivikkotarhan kasveiksi. Kotimaista kangasajuruohoa saattaa tavata luonnossa Pohjois-Suomessa. Molemmista lajeista on myynnissä siemeniä. Sitruunatimjami on nimensä mukaan sitruunantuoksuinen. Sen lehdet ovat kellertävät ja kukat vaaleahkot.

Timjamien kasvupaikan pitää olla aurinkoinen ja lämmin. Ihannekasvualusta on hiekkainen ja kalkkipitoinen. Taimiväli on noin 25 cm. Timjamit kestävät kuivuutta melko hyvin.

Avomaalla talvehtimista haittaa usein varhaiskevään aurinko. Taimi menehtyy, kun juuret eivät saa haihdunnan mukaan vettä jäisestä maasta. Ruukkutimjami on helppo siirtää sisään viileään paikkaan talvehtimaan.

Timjamia käytetään moniin ruokiin. Sadoksi kerätään latvoja tai lehtiä ennen kukintaa tai kukinnan alussa. Versot voi leikata alas. Niihin saa jäädä noin 5 cm:n tynkä.

VINKKEJÄ

- Versoista voi sitoa pieniä kimppuja, jotka ripustetaan lämpimään ja ilmavaan paikkaan kuivumaan.
- Suojele taimia kevätaringolta havupeatolla avomaalla.

Mehukkaat marjat

Marjakasvit tuottavat monta ilon hetkeä hoitajalle. Mansikoiden ja vadelmien maistelu heti tuoreeltaan on kesän huippuhetkiä. Marjapensaat antavat usein runsaan sadon, ja ne voivat toimia aidanteen tapaan piha-alueiden rajaajina.

Mansikka

Mansikkaa voi kasvattaa paitsi kasvimaalla myös ruukuissa ja laatikoissa. Muutama taimi tuottaa pari kolme litraa meheviä marjoja maisteltavaksi. Mansikka viihtyy aurinkoisessa ja lämpimässä paikassa, jossa kasvusto kuivuu nopeasti sateen jälkeen. Kasvualustan suhteen mansikka on melko vaatimaton, kunhan maa ei ole liian märkä ja tiivis.

Kuukausimansikka tekee satoa koko kesän pitkälle syksyyn.

Mansikka on altis monille kasvitaudeille ja siihen hakeutuu monenlaisia tuholaisia. Kasvusto myös rikkaruohottuu helposti. Mansikkamaa perustetaan noin viideksi vuodeksi. Sen jälkeen vaihdetaan kasvupaikkaa ja hankitaan uudet taimet. Lajikkeiden valintaperusteita ovat muun muassa maku ja kypsymisen ajankohta.

ERITYISTÄ

- Kuukausimansikka kukkii ja antaa satoa pitkälle syksyyn asti. Marjat ovat pitkulaisia ja makeita, hieinan metsämansikan makuisia. Kasvattaminen aloitetaan siemenestä. Taimet kannattaa esikasvattaa, jolloin ne kylvetään maaliskuussa sisälle ruukkuihin. Taimet istutetaan avomaahan tai viljelyastioihin kesän alussa. Niihin ei tule rönsyjä toisin kuin puutarhamansikkaan.

ALOITUS

Mansikan istutusaika on keväällä tai elokuussa. Hanki terveitä taimia ja istuta ne joko tasamaalle tai 10 cm korkeaan harjuun. Mansikka ei tarvitse kovin voimakasta peruslannoitusta, jotta taimet eivät rehevöity sadon kustannuksella. Kasvualusta saa olla hieman hapan (pH 5,5–6,5). Levitä peruslannoitetun ja -kalkitun kasvualustan katteeksi mustaa muovia tai kuitukangasta. Tumma kate lämmittää maata, ehkäisee rikkakasvien kasvua ja auttaa pitämään marjat puhtaina mullasta.

Mansikan taimiväli on 40–50 cm ja riviväli noin 80 cm. Taimen kasvupiste ei saa istutettaessa peittyä mullan alle, mutta liian matalaan istutettu taimi ei juurru hyvin ja voi kuivuakin.

HOITO

Poista kuivat lehdet harjaamalla rivit pitkävartisella harjalla keväällä. Jos taimia on noussut talven aikana paikoiltaan, paina ne takaisin maahan. Levennä tarpeen mukaan katemuovin taimiauukkoja. Korvaa kuolleet taimet uusilla taimilla.

Kastelu on tärkeää etenkin kuivan alkukesän aikana ja kukinta-aikaan. Kastele kerralla runsaasti. Anna lisälannoitusta vasta muutaman vuoden päästä istutuksesta, sillä harmaahome leviää helposti liian tiheässä, kosteassa ja rehevässä kasvustossa. Vähän typpeä sisältävä syyslannoite on eduksi mansikalle, sillä elokuussa taimiin kehittyvät uudet kukka-aiheet.

ONGELMAT

- Harmaahome: älä istuta liian tiheään; perusta mansikkamaa loivaan rinteeseen, jossa kasvusto kuivahtaa pian sateen jälkeen; ohjaa kasteluvesi riviväleihin.
- Härmäsieni: käytä kestäviä lajikkeita, sienitauti ilmaantuu marjoihin lämpimänä ja kuivana kesänä, kun loppukesän yöt ovat kosteita.
- Epämuotoiset marjat: pane harsokate hallaöiksi mansikkamaalle, sillä halla saattaa aiheuttaa marjojen epämuotoista kasvua.
- Rastat ja muut linnut verottavat satoa: kiiltelevät pelottimet; kireälle kasvuston ylle pingotettu verkko.

Musta muovikate pitää rikkakasvit kurissa ja mansikat pysyvät puhtaina mullasta.

SATO

Satoaika alkaa heinäkuussa ja on noin kolmen viikon mittainen. Eri aikaan kypsyviä lajikkeita kasvattamalla mansikka-aika pitkittyy. Kerää sato talteen varhain aamulla, kun marjat ovat kiinteitä ja vilpoisia. Nouki kypsät marjat kantoineen ja vie ne viileään. Jos pakastat marjat, tee se poimintapäivänä.

VINKKEJÄ

- Pidä 2–4 vuoden väli, jos haluat istuttaa mansikat samaan paikkaan kuin aiemmin.
- Perunalla ja mansikalla on samoja tuholaisia, joten älä perusta mansikkamaata entiselle perunamaalle.

Marjapensaat

Kukkiakseen runsaasti ja tuottaakseen kunnon sadon marjapensaat tarvitsevat paljon aurinkoa. Niille varataan lämmin ja tuulensuojainen kasvupaikka kasvimaan laidalta. Ne pärjäävät myös terassin ja pihan kasveina viljelylaatikoissa tai suurissa ruukuissa. Marjapensaiden hoitoon kuuluu oksien leikkaaminen, joten työkalupakkiin tarvitaan oksasakset.

Herukat ja karviaiset

Herukoita on neljää väriä: mustia, vihreitä, punaisia ja valkoisia. Valkoherukka on miedompi kuin hapokkaat puna-herukat. Karviaisia on kahta väriä: kellanvihreitä ja punaisia. Monet herukka- ja karviaislajikkeet ovat olleet pitkään viljelyssä ja ne ovat ilmastollisesti kestäviä.

Marjapensaat menestyvät kalkitussa, ravinteikkaassa ja kuohkeassa maassa. Varaa pensaille riittävästi kasvutilaa. Täysikasvuinen herukkapensas on noin 2 metriä korkea ja 2,5 m leveä. Karviainen on hieman herukoita pienempi ja sen versot ovat piikkiset.

ALOITUS

Marjapensaat tarvitsevat noin 50 cm syvän kasvualustan. Sekoita kasvualustaan karkeaa hiekkaa, jos paikka on savinen. Kalkitse ja peruslannoita maa ennen istutusta. Astiataimia voit istuttaa koko keväästä syksyyn.

Musta-herukka on aromikas ja terveellinen.

VINKKI

- *Herukoita myydään myös rungollisiksi kasvatettuina pienoispuina. Ne ovat hauskan näköisiä kauniissa ruukuissa tai viljelylaatikoissa kasvessaan. Astian halkaisijan pitäisi olla vähintään puoli metriä, jotta multatilaa on tarpeeksi pensaille. Pystykasvuiset valko- ja puna-herukka soveltuvat paremmin runkopuiksi kuin rentoversoiset musta-herukat tai karviaiset.*

Istuta yksittäiset pensaat noin 2 m:n välein. Pensaat voi istuttaa myös riviin, jolloin taimien väliksi jätetään 0,6–1 m. Jos rivejä on useita, riviväli on 2,5–3,5 m.

Kaiva pensaille istutuskuoppa, johon juuripaakku mahtuu hyvin. Voit lisätä kuoppaan kompostimultaa tai kasvuturvetta. Kastele kuoppa ja sijoita paakku paikoilleen. Peitä paakun pinta 2–5 cm mullan alle. Syvä istutus edistää silmujen puhkeamista maan rajasta ja tuottaa tuuhean pensaan. Tiivistä multa paakun ympärille ja kastele perusteellisesti. Huolehdi pensaiden kastelusta, kunnes ne ovat juurtuneet: anna vettä pari ämpärillistä viikossa. Ruukussa ja laatikoissa multa kuivuu nopeasti, ja säännöllinen kastelu on tarpeen koko kesän.

Hyvin haarautunutta astiatainta ei tarvitse istutusleikata. Jos taimessa on vähän versoja, se leikataan kevätistutuksen yhteydessä tai syksyllä istutetut seuraavana keväänä. Tällöin kaikki versot tyristetään noin 15 cm:n mittaisiksi, ja kaikkein heikoimpia versoja voidaan poistaa kokonaan. Öjebyn-lajikkeeseen versoja leikataan varovasti, jotta se ei innostu kasvamaan maan myötäisesti.

HOITO

Pensaiden tyvet heinittyvät helposti, jolloin kasvu heikkenee. Kitke rikkakasvit, kun niitä ilmestyy. Paksu kuorikatekerros estää hyvin rikkakasvien kasvua.

Jotkut lajikkeet ovat rentoversoisia ja ne kannattaa tukea, jotta versot eivät kasva maata pitkin ja marjat likaannu. Pensastukia myydään puutarhamyymälöissä.

Herukkapensaoiden hoitotöihin kuuluu vanhojen, yli seitsemänvuotiaiden, ja huonojen oksien karsiminen. Leikkaa pensaat varhain keväällä tai syyskesällä sadonkorjuun jälkeen. Vanhojen oksien kuori erottuu tummana ja hilseilevänä. Myös maata pitkin lamovat oksat leikataan pois tyveä myöten. Pyri pitämään pensaassa kohtuullinen määrä hyvässä kasvukunnossa olevia versoja: täysikasvuisissa herukoissa tulisi olla noin 25 versoa. Karviainen on hidaskasvuinen ja pienempi kuin herukat. Sitä ei tarvitse leikata yhtä paljon kuin herukoita. Vanhimpia versoja poistetaan kokonaan muutaman vuoden välein.

Anna marjapensaille keväisin typpipitoista yleislannoitetta, kuten luonnonlannoitetta, kourallinen neliömetrille. Muokkaa maahan myös kompostimul-taa, jotta maa pysyy kuohkeana ja elävänä. Seuraavan kesän satoa ja talvehtimista voit edistää antamalla elokuun alussa syyslannoitetta.

ONGELMAT

Marjapensaat alkavat kukkia varhain keväällä. Kylmänä keväänä pölyttäjät eivät liiku pensaiden kukinta-aikaan. Heikon pölytyksen vuoksi marjat varisevat raakileina, ja sato jää pieneksi. Myös kuivuus sadon muodostumisvaiheessa voi aiheuttaa marjojen varisemista, joten kastelu on silloin tarpeen.

Herukan äkämäpunkki on vaikea ongelma. Pienen tuholaisen läsnäolon huomaa keväällä pulleista silmuista, jotka eivät puhkea lehdiksi. Kerää tuholaisia sisältävät silmut pois ja hävitä ne polttamalla.

MUITA ONGELMIA

- Härmäsieni: valitse kestävä lajike; pidä kasvustot ilmavana ja pensaat hyvässä kasvukunnossa leikkaamalla ja lannoittamalla sopivasti.
- Herukkakirvat: kerää kirvojen vioittamat, punalaikkuiset ja kupruiset lehdet pois.
- Karviaispistiäisen toukat syövät lehdet pensaista: tee torjuntaruiskutus yleistorjunta-aineella tuholaisten ilmestyessä.
- Linnut syövät sadon: peitä pensaat maahan asti ulottuvilla verkoilla.

Punaherukoiden sato kypsyy elokuussa. Tertut voi kerätä kokonaisina tai marjat voi riipiä tertuista.

SATO

Herukoiden ja karviaisten marjat kypsyvät heinä-elokuussa. Herukat voidaan poimia riipimällä tai kokonaisina terttuina. Yhdestä punaherukkapensaasta tulee satoa pari sangollista ja mustaherukasta lähes yhtä paljon.

Marjat maittavat hyvin tuoreena ja niitä kannattaa myös pakastaa. Niistä tulee hyvää hilloa ja hyytelöä, jolloin ne kerätään hieman ennen täyttä kypsyttää. Herukoissa on runsaasti C-vitamiineja sekä kalsiumia, fosforia ja rautaa. Herukkamehu on terveysjuomaa, kun talven flunssauski jyllää.

VINKKEJÄ

- *Aidanteessa eli vierekkäin rivissä kasvavat pensaat varjostavat hyvin alustansa ja rikkakasvit häviävät kilpailussa.*
- *Mustaherukan lehdet ovat hyväntuokuiset ja niillä on käyttöä kurkkusäilykkeiden valmistuksessa.*

Marjapensaiden lisääminen

Mustaherukka ja karviainen luontuvat hyvin taivukaslisykseen. Taivuta pitkä verso keväällä maahan matalaan vakoon. Kiinnitä se hakasella paikoilleen ja peitä latvaa luukun ottamatta mullalla. Latvasta jätetään noin 15 cm kasvamaan ja se tuetaan pystyyn. Mullan alle syntyvät vähitellen juuria. Juurtuneen version yhteys emopensaaseen katkaistaan, ja taimi voidaan seuraavana kesänä siirtää uuteen kasvupaikkaansa. Käytä lisykseen vain terveitä kasveja.

Pensasmustikka

Pensasmustikan kiinteät marjat ovat makeita ja suuria. Niitä on helppo poimia, eivätkä ne värjää sormia ja suuta kuten metsämustikka. Satoa tulee parhaiten, jos puutarhaan on hankittu useita eri lajikkeita. Suomessa menestyvät pensasmustikkalajikkeet kasvavat 0,2–1,5 m korkeaksi.

Pensasmustikka tuottaa satoa ja on samalla kaunis koristepensas.

Istuta pensasmustikat aurinkoiseen ja tuulensuojaiseen paikkaan. Ne tarvitsevat läpäisevän, ravinteikkaan ja hyvin happaman kasvualustan (pH 4,5–5,5). Sekoita kasvualustaan kalkitsematonta rodoturvetta, jotta pH-tasosta tulee sopiva.

ALOITUS

Korkeat pensasmustikkalajikkeet istutetaan metrin välein ja matalat 40 cm:n välein. Kasvualustan paksuuden pitäisi olla vähintään 60 cm. Kata pensaan tyvi mustalla muovilla tai kuorikatteella, joka pitää maan kosteana ja rikkakasvit kurissa.

HOITO

Kastele pensaita kuivana kesänä. Niiden lannoittamiseen sopivat rodo- tai perunalannoitteet. Pensasmustikoita ei yleensä paljon leikata. Vain rikkoutuneet ja ränsistyneet oksat poistetaan keväisin. Suojaa pensaat talveksi metalliverkoilla myyriltä, kaneilta ja rusakoilta.

SATO

Sato alkaa valmistua elo-syyskuussa. Marjat kypsyvät epätasaisesti, mutta ne eivät onneksi varise kypsänä helposti, ja satoa saadaan pitkään. Yhdestä taimesta voidaan saada 2–4 litraa marjoja. Pensasmustikat on mukava syödä tuoreena. Marjat säilyvät kiinteinä myös pakastuksen yhteydessä.

VINKKEJÄ

- *Pensasmustikoiden lehdet ovat kiiltävät ja syysväriältään hehkuvan punaiset.*
- *Varpumustikat eli matalat pensasmustikkalajikkeet ovat mainioita maanpeitepensaita.*

Vadelma

Vadelma on vaateliäs kasvi, jolle varataan lämmin ja suojaisa kasvupaikka. Kasvualustan pitää olla kuohkea, peruslannoitettu ja -kalkittu. Vadelman versot ovat kaksivuotisia. Toisena kasvukautena ne tuottavat sadon, minkä jälkeen nämä satoversot leikataan pois tyveä myöten. Pensaiden vuotuinen hoito vie aikaa, mutta puutarhavadelmien suuret ja aromikkaat marjat ovat herkullisia.

ALOITUS

Muokkaa maahan moniravinteista yleislannoitetta 1 dl/m² ja kokoa mullasta 1 m leveä ja 30 cm korkea kohopenkki. Istuta taimet riviksi 40–60 cm:n välein. Peitä juurenniska noin 2 cm:n syvyyteen, mutta varo vioittamasta tyvisilmuja, joista uudet versot puhkeavat. Kastele rivi istutuksen jälkeen perusteellisesti. Tee taimille istutusleikkaus 20 cm:n korkeudelta.

Peitä penkki 7 cm:n paksuisella eloperäisellä katteella tai mustalla muovilla. Eloperäinen kate muokataan syksyllä maahan.

HOITO

Matalat pensasvadelmat pärjäävät ilman tukea, mutta kookkaiden – parimetrisiksi kasvavien – lajikkeiden versot pitää tukea kahden rinnakkain kulkevan langan väliin. Langat kiinnitetään vadelparivin molemmissa päissä oleviin tukitolppiin.

Vadelmat istutetaan riviin, ja versoille laitetaan tuki.

Vadelman aromi on hieno.

V-tuenta on malli, jossa satoversot taivutetaan rivin keskustasta ulospäin ja kiinnitetään tukilankoihin. Uudet versot pääsevät hyvin kasvamaan rivin keskeltä ylös, ja marjoja saa hyvin kerättyä taivutetuista versoista. Tyypistä uudet versot noin 1,5 m:n korkeudelta.

Sadonkorjuun jälkeen marjoneet versot ruskettuvat ja kuivuvat, ja niistä kulkeutuu energiaa takaisin juurakkoon uuden kasvun evääksi. Kuivuneet versot antavat talvella suojaa vadelpensasustolle, mutta seuraavana keväänä ne leikataan maata myöten pois. Myös vioittuneet oksat leikataan kokonaan pois. Vadelparivi pyritään pitämään noin 50 cm:n levyisenä. Yleensä vadelpensasusto kaipaa harventamista: jätä rivimetrille 15–20 uutta versoa.

Kastele vadelpensasusta kuivana kautena ja lisää niiden tyville kuorikatetta. Jotta sadosta tulisi runsas ja hyvä, kasvualustan pitää olla tasaisen kostea. Vadelpensastosta häipyy leikatun kasvimassan myötä paljon ravinteita. Ne korvataan vuosittain reilulla kourallisella moniravinteista lannoitetta per taimi.

ONGELMAT

- Virustaudit: hanki virusvapaita ja terveitä taimia; poista lähistöltä luonnonvadelmat.
- Harmaahome: pidä versomäärä sopivan harvana, äläkä kastele kasvustoa illalla.

SATO

Sato valmistuu elokuussa. Marjat homehtuvat helposti, joten ne kannattaa poimia poutasäällä. Vadelman ihana aromi säästyy talveksi mehuissa, hilloissa ja pakasteissa.

Herkulliset hedelmät

*Aurinkoisessa paikassa
omenoista tulee maukkaita.*

Hedelmäpuu peittyy keväällä kukkapilveen, ja syksyllä puuta koristavat kypsyvät hedelmät. Hyvissä kasvuoloissa hedelmäpuut kasvavat isokoisiksi ja tuottavat satoa kymmenien vuosien ajan. Puiden satoisuuteen vaikuttaa paljon pölyttymisen onnistuminen. Lähistölle tarvitaan toisinaan muita saman lajin lajikkeita, joiden siitepöly pölyttää kukat. Taimien myyjät neuvovat sopivien lajikkeiden valinnassa.

Hedelmäpuu koostuu yleensä kahdesta osasta. Alaosa juurineen on perusrunko ja siihen on liitetty eli ympäröity jalo-osa eli lajike. Perusrunko vaikuttaa muun muassa puun kasvunopeuteen ja talvenkestävyyteen. Jalo-osa muodostaa puun latvuksen satoa tuottavine oksineen. Ota lajikkeen valinnassa huomioon sadon kypsymisaika, maku ja käyttökelpoisuus. Myös ilmastollinen kestävyys ja terveys ovat keskeisiä valintaperusteita.

VINKKI

- *Suomen oloihin on jalostettu monia mainioita hedelmä- ja marjalajikkeita. Tunnistat ne FinE-tuotemerkistä. Tutustu tarjontaan vaikkapa Taimistoviljelijät ry:n internetsivulta.*

Omenapuihin ja muihin hedelmäpuihin voi tulla monenlaisia tuholaisia ja kasvitauhteja. Pyri pitämään puut hyvässä kasvukunnossa ja huolehdi siitä, että latvusto pysyy sopivan harvana ja ilmavana. Lajikkeilla on eroja taudinkestävyydessä.

Omena

Ennen vanhaan talon pihaan hankittiin usein nimikko-omenapuu perheen jokaiselle lapselle. On yhä hyvä idea istuttaa puu jonkin tapahtuman tai henkilön muiston vaalimiseksi. Tarhaomena ja muut hedelmäpuut viihtyvät aurinkoisessa ja lämpöisessä paikassa. Ne tarvitsevat multavan ja kalkkipitoisen kasvualustan.

Suomessa menestyviä omenalajikkeita on runsas valikoima. Monet lajikkeet ovat hyvin vanhoja. Omenien kesälajikkeet kypsyvät elo-syyskuussa. Ne ovat ohutkuorisia ja säilyvät lyhyen aikaa, joten ne nautitaan tuoreena. Syysomenien kerääminen alkaa syyskuussa. Niitä voi säilyttää muutamia viikkoja viileässä. Talviomenien sato poimitaan viimeisenä. Usein ne eivät ole heti kypsiä nautittavaksi vaan niiden kehitys jatkuu varastoinnin aikana. Talviomenoita pidetään loppusyksystä joulun tienoille viileässä varastossa.

Omenapuut alkavat tuottaa satoa noin kolmen neljän vuoden kuluttua istutuksesta. Kerää ja käsittele hedelmiä varovasti.

Omenoita säilötään soseena ja kuivattuina renkaina. Tuoremehussa vitamiinit säilyvät hyvin. Pohjois-Suomeen on parasta valikoida kesä- ja syyslajikkeita, jotka ehtivät tuottaa sadon tarpeeksi varhain ennen talven alkua.

OMENANVILJELYÄ PIENESSÄ TILASSA

- **Omenapuun** oksiin on ympätty kolme, neljä eri lajiketta. Hyötyjä on monia: saadaan maistella eri lajikkeita, satoa tulee eri aikaan eri osasta puuta ja pölytyminen hoituu hyvin. Kyse on myös tilan säästöstä. Riittää, että hankkii vain yhden perhepuun usean lajikkeen sijasta.

- **Pilari- eli ballerinaomenapuu** kasvaa kapeana ja pystynä. Satoikä alkaa jo parivuotiaana. Pilariomenia voi istuttaa vierä vierheen aidanteeksi, jolloin taimiväli on 60 cm. Jotta muoto säilyy, puu leikataan säännöllisesti. Edellisen kesän versoihin jätetään kasvua kolmen silmun verran. Pilariomenat sopivat ruukku- tai laatikkoviljelyyn. Jos lajike on hyvin kestävä, se voi talvehtia ulkona ruukussakin.

- **Hillittykasvuiset omenapuut** (kääpiöomenapuu) kasvavat parin metrin korkuiseksi. Ne alkavat tuottaa satoa pari vuotta istutuksesta. Hedelmät ovat normaalin kokoisia. Satoa on helppo noukkia matalasta puusta. Hillittykasvuisten puiden väliksi jätetään 1–2 m. Tue taimet tukikepillä istutuksen yhteydessä.

ALOITUS

Istuta omenapuut läpäisevään ja kuohkeaan maahan, joka on ravinteikasta ja kalkkipitoista. Noin metrin vahvuinen kasvualusta sitoo riittävästi vettä ja ravinteita kasvin tarpeisiin. Puiden juuret ulottuvat jopa metrin syvyyteen. Jotta ne eivät joudu kosketuksiin pohjaveden kanssa, maa pitää tarvittaessa salaojitaa. Jotta märkyydestä ei ole haittaa puun talvehtimiselle, tee puulle matala istutuskumpu. Omenapuiden istutusväli on 3–4 m.

Hedelmäpuut suojataan talveksi verkolla, jotta myyrät, jänikset ja kanit eivät jyrsi runkoa.

Astiataimia voit istuttaa koko kasvukauden ajan. Aloita istutus juuripaakun kastelemisella. Jos juuristo on pakattu säkkikankaaseen, sitä ei poisteta, mutta siteet avataan. Pidä kiinni paakusta, kun siirrät puuta. Aseta paakku samaan syvyyteen kuin se on ollut taimistossa: juurenniska jää hieman maan pinnan yläpuolelle. Tiivistä multa kuoppaan ja kastele kunnolla. Kokoa mullasta rengas juuristoalueen ympärille. Kastele sen sisään jäävää aluetta useaan kertaan juurtumisen aikana. Renkaan voit tasoittaa juuriston alueelle, kun puu on lähtenyt kasvuun. Peittele juuristoalue kuorikatteella, mutta pidä juurenniska vapaana katteesta.

Omenapuille tehdään keväällä istutusleikkaus, jossa varmistetaan, että puussa on vain yksi voimakas latvaverso. Latvusta muotoillaan jo alusta asti tasapainoiseksi. Oksia tulisi olla joka puolella puuta. Istutuksen yhteydessä latvasta ja oksista tyristetään 1/3 pois. Runkoon nähden terävässä kulmassa kasvavat oksat poistetaan, sillä ne repeävät helposti, kun puu kasvaa satoikäiseksi. Leikkauskohdan viimeisen silmun pitäisi olla pois rungosta suuntautuva. Syksyllä istutetut taimet leikataan vasta istutusta seuraavana keväänä.

HOITO

Kastele omenapuita ensimmäisenä kasvukautena. Anna kuivana aikana vettä kerran viikossa noin 30 litraa kerralla. Kitke rikkakasvit puun alustasta tai laita siihen kuorikatetta.

Omenapuita voidaan lannoittaa keväisin typpipitoisella yleislannoitteella ja loppukesällä fosfori- ja kalipitoisella syyslannoitteella. Liika typpilannoitus rehevöittää turhaan puuta: sato jää pieneksi, mutta leikkaamistarve kasvaa. Ylläpitokalkitus muutaman vuoden välein pitää maan pH:n sopivana.

Nuoren puun versojen taivuttaminen eli sitominen vaakatasoon edistää kannusversojen syntyä. Silmut ja hedelmät saavat vaakatason oksissa runsaasti valoa. Oksien kärkiin kiinnitetään loppukesällä narut ja niiden painoksi reiälliset tiilen palat tai hiekkapussit. Parin viikon taivutus vaikuttaa oksan kasvutapaan. Nuoria oksia voi taivuttaa myös runkoon oksanhan- kaan kiinnitettyjen pyykkipoikien avulla.

LEIKKAUSVINKKEJÄ

- Pidä omenapuu melko matalana, jotta satoa on helppo kerätä.
- Leikkaa puut mieluiten kevättalvella lauhalla säällä.
- Poista aina rikkonaiset, toisiaan hankaavat ja latvuksen sisään suuntautuvat oksat.
- Pyri ohjaamaan kasvua sivullepäin, jolloin leikkauskohta on oksan alapuolella sijaitsevan silmun päältä sentin päässä silmusta.
- Poista ylös sojottavia vesiversoja, koska ne eivät tuota satoa kuten lyhyet kannusversot.

ONGELMAT

- Pihlajanmarjakoi syö hedelmiin käytäviä: ruiskuta yleistorjunta-aineella heinäkuun alussa.
- Rupi pilaa hedelmien kuoren: haravoi lehdet pois syksyllä puiden alta, sillä sieni talvehtii karikkeessa.
- Muumiotauti: pidä puun latva ilmavana; poista sairaat hedelmät puusta ja maasta heti.

VINKKEJÄ

- *Jotta pölyttyminen onnistuu hyvin, istuta useita lajikkeita tai itsepölyttyviä lajikkeita kuten 'Valkea Kuulas'.*
- *Jos satoa tulee runsaasti, raakileita voi harventaa. Näin saadaan suurempia hedelmiä. Kerää varastoon tulevat talvi-omenat puusta, sillä pudokkaat eivät säily hyvin.*
- *Pehmeät muumiohedelmät voi panna kompostiin, mutta kovat hävitetään sekajätteen mukana. Kompostiin pannaan myös runsaasti kuivikeainetta. Paras olisi muumiotautisten hedelmien hautaaminen lämpökompostiin.*

Päärynäpuu kasvaa kookkaaksi ja on kukkiessaan upea pihan koristepuu.

Lämmin kesä kypsyttää mehukkaat luumut.

Muut hedelmäpuut

Etelä- ja Keski-Suomeen löytyy runsaasti päärynä-, luumu- ja kirsikkalajikkeita. Ne viihtyvät lämpimässä ja aurinkoisessa kasvupaikassa, kuten omenapuutkin, ja hoito on samantapaista. Osa lajikkeista on itsepölyttyviä ja osa vaatii toisen lajikkeen lähelleen pölyttyäkseen.

Kirsikoille, luumuille ja päärynöille tehdään istutusleikkaus kuten omenapuille. Muuten niitä ei leikata kovin usein. Jos leikkaukseen on tarvetta, luumujen ja kirsikoiden leikkaus ajoitetaan varhaiskevääseen tai kesän loppuun. Myöhään keväällä niillä on runsasta neste- eli kumivuota leikkaushaavoista, ja se heikentää puuta. Kaikista puista pitää toki poistaa kuivuneet ja vahingoittuneet oksat.

Suomessa menestyvät kirsikat ovat pääosin hapankirsikoita. Kypsät marjat ovat kuitenkin hyvän makuisia. Kirsikat jaetaan amorelleihin ja morelleihin. Amorellin eli kuulasmarjaisten kirsikoiden hedelmät ovat makeita ja hedelmät kirkkaanpunaisia. Hedelmän mehu on melkein väritöntä. Morellit ovat satoisia. Niiden hedelmät ovat tummanpunaisia ja mehu on sameaa. Hedelmien maku on hapan ja parhaiten ne sopivat piirakoiden täytteeksi.

Kirsikat kypsyvät elokuussa. Varhaisimmat luumut kypsyvät elokuussa ja myöhäisimmät valmistuvat syyskuussa. Päärynöitä päästään keräämään syyskuussa. Herkkulajikkeet ovat hyviä tuoreena, ja talouslajikkeet säilötään.

ERITYISTÄ

- Myyrät, rusakot ja jänikset kaluavat talvella hedelmäpuiden runkoa ja alaoksia. Pahoin vaurioitunut puu voi kuolla. Estä tuho laittamalla puille syksyllä tiheäsilmäiset rungonsuojaverkot. Kiinnitä verkko riittävän syvälle peltomyyrien esteeksi ja tarpeeksi korkealle jänisten ja rusakkojen varalta. Reiällinen muovirulla suojaa myös, mutta se pitää ottaa pois kesällä, jotta se ei kuumenna runkoa. Vesimyyrä tekee tuhoa maan alla juuria syödessään.

Monilajiset kesäkukka-ampellit ovat näyttäviä.

Verenpisarat viihtyvät puolivarjossa.

Kukkiva kesä

Kukat tuovat kesään iloisia värejä ja vaihtelua. Ryhmäkasveja istutetaan kukkapenkkeihin sekä ruukkuihin ja amppelihin parvekkeelle, terassille ja puutarhaan. Ja löytyy kukille paikka myös kasvi- maalla, josta niitä voi kerätä komeiksi kimpuiksi maljakkoon tai kuivakukiksi syksyn ja talven iloksi.

Kesäkukkia on matalista reunuskasveista korkeisiin köynnöksiin. Osa komeilee upeilla kukillaan, osalla on näyttävät lehdet. Muhkeat ja monilajiset amppelit ovat suosittuja. Kesäkukat, kuten muutkin kasvit, valitaan ennen kaikkea kasvupaikan olosuhteiden mukaan: osa pärjää hyvin varjossa tai puolivarjossa ja osa kukoistaa auringon paahteessa.

Parvekekukat, kesäkukat tai ryhmäkasvit, näillä nimillä kutsutaan esikasvatettavia koko kesän kukkivia kasveja. Suurin osa niistä, kuten samettiruusut tai lobeliat, ovat yksivuotisia kertakäyttökasveja. On myös monivuotisia lajeja kuten marketat, keijunmekot, pelargonit, tulikruunut, verbenat ja verenpisarat. Jos niitä haluaa säilyttää vuodesta toiseen, ne talvete- taan viileässä (+5–8 °C) ja valoisassa paikassa.

ALOITUS

Ryhmäkasveja lisätään siemenistä ja pistokkaista ja ne esikasvatetaan, jotta ne ehtivät kukkia koko kesän ajan. Kesäkukista kannattaakin yleensä hankkia valmiit istutettavat taimet puutarhamyymälästä. Itsekasvattaen onnistuvat nopeasti kasvavat lajit kuten auringonkukat, samettiruusut ja köynnöskrassit.

Istuta kesäkukat ulos vasta alkukesän hallavaiheen päätyttyä. Parvekkeilla ja terasseilla on lämpimämpää kuin maassa, ja kukkia voi istuttaa sinne jo touko- kuussa. Orvokit ja petuniat kestävät kesäkukista parhaiten kylmää. Ryhmiä muodostettaessa huomi- oi kasvien valon- ja kastelutarve: samantapaisissa oloissa viihtyvät pannaan samaan ryhmään. Hyö- dynnä kasvukorkeuden vaihtelut, lehtien värisävyt ja kukkien monet väri vaihtoehdot.

Samettikukat kasvavat kauniisti ruukuissa.

Lumihautale jakaa kukkia varjon puolellakin.

Orvokki on aurinkoisen paikan kasvi.

HOITO

Useimmille lajeille kasvupaikaksi sopii parhaiten aurinkoinen tai puolivarjoinen paikka, joka ei ole altis tuulen tuiverrukselle.

Ryhmäkasvit kasvavat nopeasti, joten varmista, että niillä on riittävän suuret kasvuastiat, joissa on reiät pohjassa. Ne tarvitsevat paljon vettä ja ravinteita kesän ajan. Kastelu on tarpeen monta kertaa viikossa, ja lannoite annetaan kasteluveden mukana laimeana liuoksena. Hallitusti liukenevat ja kasvualustaan sekoitettavat lannoitteet ovat kätevä tapa ravinteiden annosteluun.

Monet lajit hyötyvät siitä, että niistä poistetaan jatkuvasti kuihtuneet kukat. Silloin ne eivät ala kehittää siemeniä, mikä voi johtaa kukinnan taantumiseen.

ONGELMAT

- Kukkimattomuus aiheutuu valon puutteesta: hae kasville parempi kasvupaikka.
- Nuutuminen johtuu paahteesta, veden puutteesta, liiasta vedestä, paleltumisesta tai juurten vioittumisesta: iso multamassa säilyttää kosteutta; viritä hallaharso kylmänsuojaksi.

- Lehtien kellanvihreän värin syynä voi olla kuivuus tai lannoitteiden puute tai tuholaiset: kastele ja lannoita usein.
- Tuholaiset tekevät lehtiin reikiä ja lovia: pidä kasvit kasvukunnossa; kastele tarpeeksi ja suihkuta kasveja vedellä tai saippualliuoksilla.
- Kasvitaudit aiheuttavat lehtien epämuotoisuutta ja laikkuja: hävitä sairaat kasvit.

VINKKEJÄ

- *Pohjoisseinustalla viihtyvät varjoa sietävät lajit kuten ahkeraliisa, lumihautale ja varputohvelikukka.*
- *Itäseinusta saa aurinkoa aamusta puolen päivän tienoille ja sinne sopivat puolivarjoisan paikan kasvit. Länsiseinustalla iltapäivän auringonpaisteessa on hyvä kasvupaikka monille kesäkukille.*
- *Eteläseinustan paahteessa pärjäävät muun muassa pelargonia, samettikukka ja kiinanneilikka.*

KESÄISIÄ KUKKIA

Nimi	Korkeus ja kukat
Isoauringonkukka <i>Helianthus annuus</i>	Korkeus 30–300 cm. Kirkkaankeltaiset kukat, myös muita lämpimiä värejä.
Istotsinnia (oppineittenkukka) <i>Zinnia violacea</i>	Korkeus 20–70 cm. Monia hehkuvia värejä.
Kehäkukka <i>Calendula officinalis</i>	Korkeus 40 cm. Paljon lajikkeita, sävyt keltaisia ja oransseja. Poista kuihtuvia kukkia.
Kesäharso <i>Gypsophila elegans</i>	Korkeus 40–60 cm. Valkoiset pienet kukat ilmavissa kukinnoissa.
Krassit <i>Tropaeolum sp.</i>	20–300 cm. Lämpimän punaiset, oranssit tai keltaiset.
Maloppi <i>Malope trifida</i>	50–120 cm. Silkkimäiset terälehdet Punaisia tai valkoisia
Punakosmoskukka <i>Cosmos bipinnatus</i>	50–150 cm. Punaisen ja lilan sävyt ja keltainen keskusta.
Ruiskaunokki <i>Centaurea cyanus</i>	30–90 cm. Siniset, valkoiset, vaaleanpunaiset.
Samettikukat <i>Tagetes sp.</i>	20–50 cm. Keltaisen ja oranssin sävyt. Kukat kerrannaisia tai yksinkertaisia.
Tarhaneito <i>Nigella damascena</i>	40–60 cm. Siniset, lilat tai valkoiset.
Tuoksuherne <i>Lathyrus odoratus</i>	25–200 cm. Monia värejä ja hyvä tuoksu.
Turkinunikko <i>Papaver commutatum</i>	30 cm Puna-musta leppäkerttukuvio.

Ryhmä- ja kylvökukat kukkivat keskikesästä loppukesään.

Ne viihtyvät ravinteikkaassa maassa. Niistä saa hyviä leikkokukkia maljakkoon.

<i>Kylvö ja siemenet</i>	<i>Huomioitavaa</i>
Toukokuussa ulos. Taimiväli 30–70 cm. Isot siemenet.	Tue korkeat lajikkeet. Maanparannuskasvi, jolla on karhea varsi ja lehdet. Myös kerrannaisia lajikkeita.
Esikasvatus huhtikuussa.	Hallanarka. Jäykkäversoinen.
Lämmenneeseen maahan keväällä.	Käytä terälehtiä ruoanlaitossa. Voi kylväytyä itse.
Ulos varhain keväällä ja uusintakylvö kesällä. Taimiväli 30 cm.	Viihtyy ravinteikkaassa ja kalkkipitoisessa maassa. Myös ruukkuihin ja kivikkoon.
Esikasvatus tai kylvö ulos. Isot siemenet. Hallanarka.	Komeat lehdet ja rehevä ilme. Käytä lehtiä ja vihreitä nappuja salaatteihin. Tue köynnöskrassit.
Ulos toukokuussa. Taimiväli 30 cm.	Sijoita ryhmiin taustalle ja tue korkeat lajikkeet.
Ulos lämmenneeseen maahan. Kasvuväli 40 cm.	Tillimäiset lehdet. Nopeakasvuinen.
Ulos varhain keväällä tai myöhään syksyllä. Voi kylväytyä itsekin	Kukkia voi käyttää ruokien koristeina.
Esikasvatus maaliskuussa. Suorakylvö ulos Etelä-Suomessa. Älä peitä siemeniä.	Hallanarka. Lehdissä kirpeäkö tuoksu, joka voi karkottaa tuholaisia kasvimaalla. Kääpiösamettikukan lehtiä käytetään yrttien tapaan.
Kovakuoriset siemenet. Keväällä ulos.	Tillimäiset lehdet. Siemenkodat kuivakukaksi.
Kovakuoriset siemenet. Esikasvatus tai kylvö lämpimään maahan.	Latvo taimet ja tue korkeat lajikkeet. Nouki kukkia usein ja poista kuihtuneet kukat.
Ulos keväällä. Pienet siemenet.	Ryhmiin, ruukkuihin ja reunuskasviksi. Harvenna, jotta kukista tulee isompia.

Kylvökukat penkkiin

Suoraan ulos kylvettäviä kukkia on helppo kasvattaa, ja vaihtoehtoja on paljon. Hyvin monet kylvökukat sopivat leikkokukiksi. Osa lajeista kylväytyy tehokkaasti itse ja välillä ne leviävät minne sattuu. Kylväytyviä lajeja ovat esimerkiksi harjaneilikka, kaliforniantuliunikko, kehäkukka, kääpiösamettikukka ja unikat.

Malvikki on komea kesäkukka.

Krassit, kehäkukat ja ruiskaunokit ovat suosittuja kylvökukkia.

ALOITUS

Kylvökukat tarvitsevat kuohkean maan, mutta tulevat toimeen melko niukalla lannoituksella. Kylvöaika on varhain keväällä, kun maa on hieman kuivahtanut ja lämmennyt. Käänä maa noin lapion piston syvyydeltä ja poista monivuotiset rikkakasvit. Paranna savi- maata karkealla hiekalla. Myös kompostimulta on hyvä maanparannusaine. Tasa kylvöalusta haravan lappeella.

Voit kylvää mieleisiäsi lajeja vierekkäisiin riveihin mataliin vakoihin tai hajakylvönä pienelle alalle. Voit myös suunnitella erilaisia kuvioita ja koostaa "tilkkutäkin" erilaisista kukista. Kylvä melko harvaan. Merkitse rivit sirottelemalla niihin ohuelti hiekkaa.

HOITO

Poista rikkakasvit haraamalla ja käsin kitkemällä. Kastele aluksi ja kuivina kausina usein. Anna kasteluvien mukana lannoitetta joka viikko. Aloita lisälannoittaminen parin kolmen viikon kuluttua kylvöstä.

*Harjaneilikoista saa monivuotisen ilon,
jos niiden antaa siementää kasvupaikalleen.*

Taimet harvennetaan lajin mukaan. Yleensä sopiva väli on 15–20 cm. Huomaa, että rivikylvöstä on helpompi harventaa ja kitkeä kuin hajakylvöstä.

SADONKORJUU

Nauti kesäisistä kukista ulkona tai kerää niitä maljakkoon. Parhaiten kukat kestävät maljakossa, kun poimit ne aamulla, jolloin niissä on yön jälkeen hyvä nestejännitys.

Poista maljakkoon pantavista kukista alimmat lehdet. Leikkaa varsiin uusi imupinta terävällä veitsellä ja laita kukat viileään veteen. Maljakkovesi huononee nopeasti, joten vaihda usein raikasta vettä tilalle.

*Kun esikasvatat tuoksuherneen taimet,
se alkaa kukkia aikaisemmin.*

Rusoikikukka on perinteinen kuivakukka.

Kuivakukat – kesää talteen talveksi

Kuivakukaksi sopivia lajeja kasvatetaan kuten muitakin kylvökukkia. Ne viihtyvät aurinkoisessa paikassa ja läpäisevässä maassa. Usein kuivakukat esikasvatetaan ja istutetaan avomaahan kesän alussa, mutta osa lajeista ehtii kasvaa ja kukkia suoraan avomaahan kylvettyinä.

SADONKORJUU JA KÄSITTELY

Kuivakukat kerätään kuivattavaksi lajista riippuen nuppuisina, juuri aukeamassa tai täysin auenneina. Kun sopiva kehitysvaihe on saavutettu, varret katkaistaan ja niistä poistetaan alalehdet. Kokoa kukat kimpuiksi tiukalla kumilenkillä ja ripusta ne latva alaspäin kuivumaan. Jos heinissä on vahvat korret, niitä voi kuivattaa myös suoraan maljakossa. Sopiva kuivauspaikka on lämmin (20–30 °C) ja pimeä tai ainakin varjoinen – auringossa kukkien väri kauhtuu. Kuivaamiseen varataan aikaa muutamasta viikosta kuukauteen.

Kuivattavaksi sopivia lajeja

Isoräpelö

Briza maxima

Sydämen muotoinen tähkäkukinto. Kasvin korkeus on 40–50 cm. Kylvetään suoraan avomaahan keväällä. Kerätään, kun kukinta on parhaimmillaan.

Italianpantaheinä (koristehirssi)

Setaria italica

Nuokkuva 15 cm:n mittainen tähkäkukinto. Korkeus 70–90 cm. Esikasvatus toukokuussa. Myös suora avomaankylvö on mahdollinen. Kerätään täysin kehittyneenä.

Jänönhätä

Lagurus ovatus

Pörröinen ja pyöreähkö, vihertävän harmaa tähkä. Korkeus 40–45 cm. Esikasvatus varmistaa kukkimisen. Kylvä huhtikuussa sisälle.

Jättiolkikukka

Helichrysum bracteatum

Isot kukkamykeröt ja monia kukanvärejä. Korkeus 90–100 cm. Esikasvatus huhti–toukokuussa. Kerätään, kun kukinnon laitakukat ovat avautuneet.

Kesäkuuruoho

Lunaria annua

Valkoiset tai lilat kukat kesä–heinäkuussa. Korkeus 90 cm. Kerätään syksyllä, kun kukkaversoissa on hopeanhoitoiset soikeat lidut. Kylväytyy itsestään.

Rusoikikukka

Rhodanthe chloropetala

Vaaleanpunaiset mykerökukat, joissa on keltainen keskusta. Korkeus 100 cm. Kylvö alkukesällä avomaahan.

Lähteitä

Allergia ja astmaliiton verkkosivut www.allergia.fi/allergiat/

Haahtela, T. ja Sorsa, P. 1999, Kasviallergiat ja allergiakasvit. Kirjayhtymä.

HUS, myrkytystietokeskuksen verkkosivut www.hus.fi/sairaanhoito/sairaanhoitopalvelut/myrkytystietokeskus/kasvit/Sivut/default.aspx

Ikäinstituutti

www.ikainstituutti.fi

Hoitokodin kasvit

Kasveilla on helppo luoda kodikkuutta ja viihtyisyyttä hoitokotiin. Ne tarjoavat päivittäin virikkeitä aisteille ja ovat mainioita muistojen ja tarinoiden aiheita. Kasvit lisäävät myös toiminnan mahdollisuuksia: niitä voi hoitaa ja käyttää monin tavoin. Kasvua ja kehitystä siemenestä tai pienestä taimesta satoon on mukava seurata.

Hoitokodin kasvit on kirjoitettu oppaaksi kaikille, jotka haluavat käyttää kasveja. Opas antaa selkeitä käytännön neuvoja tavallisten puutarhakasvien kasvattamiseen. Liikkeelle voi lähteä toteuttamalla vaikka pienimuotoista ruukkuviljelyä ikkunalla. Ulkona voi kasvattaa lukuisia puutarhakasveja – iloksi ja hyödyksi. Esitetyn valikoiman myötä syntyy kelpo puutarha. Haluamme tällä oppaalla rohkaista käyttämään kasveja luovasti ja ennakkoluulottomasti kaikenlaisissa hoitoympäristöissä.